

1964-2024

MIAKA SITINI YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU

60

**MIAKA SITINI YA
MBIO ZA MWENGE
WA UHURU**

**MIAKA SITINI
YA MBIO
ZA MWENGE
WA UHURU**

1964-2024

KIMECHAPISHWA NA:

Mkuki na Nyota Publishers Ltd,

S.L.P. 4246,

Dar es Salaam, Tanzania.

www.mkukinyota.com

KWA AJILI YA:

Katibu Mkuu,

Ofisi ya Waziri Mkuu-Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu

S.L.P 2890

40411 Dodoma

© Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 2025

ISBN 978-9987-08-577-4

Haki zote zimehifadhiwa, Hairuhusiwi kunakili, kuhifadhi, kuchapisha kwa njia ya kielektroniki au mekaniki, kutoa vivuli, kurekodi au kubadili sehemu yoyote ya kitabu hiki kwa njia, namna au mfumo wowote bila idhini ya maandishi kutoka kwa Katibu Mkuu, Ofisi ya Waziri Mkuu – Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu.

YALIYOMO

	Vifupisho	v
	Dibaji	vi
	Shukrani	ix
01	KAULI YA MWALIMU NYERERE YA KUWASHA MWENGE	1
	Chimbuko	4
	Falsafa ya Mwenge wa Uhuru	6
	Mapokeo ya Falsafa ya Mwenge wa Uhuru	11
02	UHURU KAMILI: MSINGI MKUU WA UTEKELEZAJI WA MAUDHUI YA FALSAFA YA MWENGE WA UHURU	29
	Kuwasha Mwenge wa Uhuru	30
	Kikwazo cha Kikatiba	37
	Uhuru Kamili na Jamhuri ya Tanganyika	42
	Utekelezaji wa Maudhui ya Falsafa ya Mwenge wa Uhuru	44
	Ujenzi wa Jamii Mpya Zanzibar	71
	Karume na Maudhui yaleyale ya Falsafa ya Mwenge	76
03	URATIBU NA USIMAMIZI WA MBIO ZA MWENGE WA UHURU TANGU MWAKA 1964	79
	Ofisi za Uratibu na Usimamizi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru	80
04	MBIO ZA MWENGE WA UHURU NA MAENDELEO YAKE	95
	Miaka Kumi ya Kwanza ya Mbio za Mwenge wa Uhuru (1964–1974)	96
	Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa Muongo wa Pili (1974–1984)	120
	Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa Muongo wa Tatu (1984–1994)	142
	Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa Muongo wa Nne (1994–2004)	158
	Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa Muongo wa Tano (2004–2014)	168
	Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa Muongo wa Sita (2014–2024)	176
	Mchango wa Vijana na Wanawake katika Shughuli za Mwenge wa Uhuru na Mbio zake	200

05	MATUMIZI YA ALAMA YA MWENGE WA UHURU	213
	Minara ya Mwenge wa Uhuru Nchini	214
	Mwenge wa Uhuru: Alama ya Ahadi ya Usawa na Haki	221
06	USHIRIKI WA VIONGOZI KWENYE MBIO ZA MWENGE WA UHURU	229
07	SANAA NA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	245
08	HITIMISHO	253
	KIAMBATISHO NAMBA 1: PICHA ZA USHIRIKI WA MAKUNDI MBALI MBALI KATIKA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	261
	KIAMBATISHO NAMBA 2: ORODHA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA 1961-2025	291

VIFUPISHO

ANC	African National Congress	PAFMECA	Pan African Freedom Movement of Eastern and Central Africa
ASP	Afro – Shirazi Party	PAFMECSA	Pan African Freedom Movement of East, Central and Southern Africa
ASYL	Afro – Shirazi Youth League	PTE	Private
BAKITA	Baraza la Kiswahili Tanzania.	QC	Queen's Council
BBC	British Broadcasting Cooperation	RENAMO	Resistencia National Mocambicana
CCM	Chama cha Mapinduzi	RFI	Radio France International
CIA	Central Intelligence Agency	SABC	South African Broadcasting Corporation
Cp	Corporal	SADC	Southern African Development Community
Capt.	Captain	SMZ	Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar
CRI	China Radio International	SUKITA	Shirika la Uchumi na Kilimo
DC	District Commissioner	TAA	Tanganyika African Association
DW	Deutsche Welle	TANAPA	Tanzania National Park Authority
FRELIMO	Frente De Libertacao de Mocambique	TANU	Tanganyika African National Union
GN	Government Notice	TBC	Tanzania Broadcasting Corporation
IRIB	Islamic Republic of Iran Broadcasting	TNA	Tanzania National Archive
JMT	Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	TYL	TANU Youth League
JWTZ	Jeshi la Wananchi wa Tanzania	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
KANU	Kenya African National Union	UPC	Uganda People's Congress
KAR	King's African Rifles	UTP	United Tanganyika Party
KINAPA	Kilimanjaro National Park	UWT	Umoja wa Wanawake Tanzania
LEGCO	Legislative Council	VOA	Voice of America
Lt.	Luteni	ZAA	Zanzibar African Association
Lt Col	Luteni Kanali	ZNP	Zanzibar Nationalist Party
OAU	Organization of African Unity	ZPPP	Zanzibar and Pemba People's Party
OIC	Organization of Islamic Countries		
OR	Ofisi ya Rais		
OWM-KVAU	Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu		

DIBAJI

Waziri Mkuu, Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, aliponiomba kuandika dibaji ya kitabu hiki adhimu, nikiri kuwa, sikusita hata kidogo kutokana na umuhimu na uzito wa maudhui ya kitabu hiki na kwa kuzingatia demografia ya Taifa letu kwa sasa. Matokeo ya Sensa ya Watu na Makazi ya Mwaka 2022 yamethibitisha kuwa zaidi ya robo tatu ya Watanzania (77.3%) ni vijana chini ya umri wa miaka 35 ambao walikuwa hawajazaliwa Uhuru wa Tanganyika ulipopatikana tarehe 9 Disemba, 1961 na Jamhuri ilipopatikana tarehe 9 Disemba, 1962. Aidha, walikuwa hawajazaliwa wakati Mapinduzi Matukufu ya Zanzibar yalipofanyika tarehe 12 Januari, 1964 na Muungano wa Tanganyika na Zanzibar ulipofanyika tarehe 26 Aprili, 1964 na kuzaa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hivyo, ni muhimu kwa Serikali kuchukua hatua, kabla hatujachelewa sana kutafiti na kuweka kumbukumbu sahihi za Tunu za Taifa letu kama vile Mwenge wa Uhuru ili vizazi vyetu vya leo na vijavyo viwe na uelewa wa kina na hivyo kuimarisha uzalendo na utaifa wao.

Ni katika muktadha huo nampongeza Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, pamoja na wasaidizi wake kwa kuja na wazo hili mujarabu la kuhifadhi misingi ya Mwenge wa Uhuru, falsafa na historia yake. Tunachelea upotoshaji kutokea na kufifisha mchango wa wapigania uhuru na waasisi wa Taifa hili, Mwalimu Julius Kambarage Nyerere na Sheikh Abeid Amani Karume, katika ujenzi wa misingi ya Taifa hili jipya baada ya kipindi kirefu cha karne kadhaa za utumwa na ukoloni. Kipindi hicho nakiita kipindi cha giza ambalo waasisi wetu walidhamiria kuliondoa kwa udi na uvumba. Mbali na waasisi wetu hao kushirikiana kwa hali na mali kupitia vyama walivyokuwa wanaviongoza vya TANU (*Tanganyika African National Union*) na ASP (*Afro-Shirazi Party*) hata kabla ya uhuru wa Tanganyika na Zanzibar, mawazo yao kuhusu mustakabali wa nchi zao baada ya Uhuru na vuguvugu la umajumui wa kiasia lililokuwa limepamba moto miaka hiyo ya 50, yalishabihiana. Ujumbe wa Mwalimu aliootoa mwaka 1959 ulilenga kuwaelewesha wakoloni na kuwashawishi Waafrika kuwasha Mwenge wa mabadiliko nchi zao zipatapo Uhuru:

"Sisi, ..., tunataka kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro, umulike hata nje ya mipaka yetu, ukalete tumaini penye kukata tamaa, upendo penye chuki, na heshima penye dharau".

Tarehe 9 Disemba, 1961 Tanganyika ilipata Uhuru lakini ilikuwa Uhuru wa ndani chini ya himaya ya Uingereza kwani Mkuu wa Nchi alikuwa Malkia wa Uingereza. Hatua za haraka za kikatiba zikachukuliwa kupata Uhuru kamili. Hivyo, tarehe 9 Disemba 1962, Tanganyika ikawa Jamhuri ambayo mkuu wake wa nchi akawa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere.

Zanzibar nayo ikapewa Uhuru na Uingereza tarehe 9 Disemba, 1963 lakini, kama ilivyokuwa kwa Tanganyika mwaka 1961, Mkuu wa Nchi akawa Sultan chini ya mfumo wa Usultani wa Kikatiba (*Constitutional Monarchy*). Tofauti na Tanganyika, mazingira yaliyokuwepo Zanzibar hayakuruhusu hatua zozote zile za kikatiba kuchukuliwa kuifanya Zanzibar kuwa Jamhuri. Njia pekee iliyobaki ilikuwa ya kufanya Mapinduzi ambayo yalifanikishwa na ASP tarehe 12 Januari, 1964. Zanzibar ikawa Jamhuri yenye Mkuu wake wa Nchi, Sheikh Abeid Amani Karume.

Ushawishi wa falsafa ya Mwenge ukawa bayana kwenye sera za awali za Mwalimu Nyerere na Serikali yake ya TANU baada ya Uhuru kwa kuchukua hatua kadhaa zikiwemo: Utoaji elimu bure kwa wote, utoaji bure wa huduma ya afya kwa wote, upigaji marufuku kwa ubaguzi wa rangi wa aina yoyote nchini, kukataliwa kwa mfumo wa umiliki wa ardhi usio na ukomo na kutangazwa kwa ardhi yote kuwa ya umma, kuzuia ukuaji wa ukabaila ambao ungeigeuza sehemu kubwa ya wananchi kuwa wapangaji kwenye ardhi yao, kuanzishwa kwa Wizara mpya iliyoitwa Wizara ya Vijana na Utamaduni wa Taifa iliyopewa wajibu wa: mosi, kuufufua utamaduni wa Mwafrika ambao, kwa karne kadhaa za utumwa na ukoloni, ulipuuzwa na kunangwa na watawala kuwa dhambi na ushenzi. Pili, kuwaamsha na kuwahamasisha vijana kuuthamini na kuutukuza utamaduni wetu kama sehemu ya kuimarisha Uhuru wetu, kuvunja nguvu ya ukabila kwa kukitangaza Kiswahili kuwa lugha ya Taifa na ya kufundishia elimu ya msingi mara baada ya Uhuru, kuwaondoa machifu kwenye mfumo wa uongozi wa Serikali na kuendesha programu ghali sana ya elimu nchini kwa watoto waliofaulu mtihani wa darasa la saba kupangiwa mikoa mingine kuendelea na masomo ya sekondari na kupigania uhuru wa nchi zilizokuwa bado zinatawaliwa na wakoloni barani Afrika.

Mwendo ukawa huohuo kwa Karume na Serikali yake ya Mapinduzi kuwarejeshea wananchi matumaini, upendo na heshima popote pale ilipopotea. Baadhi ya vipaumbele baada ya Mapinduzi vilikuwa: Utoaji elimu bure kwa wote, huduma bure za afya kwa wote, marufuku kwa ubaguzi wa rangi wa aina yoyote ile nchini, uanzishaji wa Wizara mpya iliyoitwa Wizara ya Kuweka Hali ya Wananchi Sawa ambayo dhima yake ni kuwarejeshea wananchi utu wao uliopotea kwa miaka mingi ya kutawaliwa, ujenzi wa makazi bora kwa wananchi waliokuwa hawana makazi Unguja na Pemba, utoaji posho kila mwezi kwa wazee ili kujikimu kimaisha, ugawaji wa ekari tatu kwa kila mwananchi aliyekuwa hana ardhi kwa ujenzi, mifugo na kilimo na kupigania uhuru wa nchi zilizokuwa bado zinatawaliwa na wakoloni barani Afrika.

Hivyo, haikuwa ajabu kwa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar kuukaribisha Mwenge wa Uhuru kwa bashasha mara tu baada ya Muungano kwani maudhui ya Mwenge yaliendana na maudhui ya umajumui wa Kiafrika ambayo yalikuwa chachu ya ASP kudai Uhuru na Jamhuri kutoka kwa watawala.

Muungano kati ya Zanzibar na Tanganyika (1964) na baadaye kati ya TANU na ASP (1977) kuunda Chama cha Mapinduzi (CCM) uliupa Mwenge dhima kubwa zaidi kama inavyoelezwa kwa kina katika kitabu hiki. Mbio za Mwenge wa Uhuru zikaanza rasmi nchini kote baada ya Muungano na kujenga utamaduni wa kikatiba wa kuzishuhudia mbio hizo kila mwaka. Naiona sababu sasa ya Mbio za Mwenge wa Uhuru kuwa sehemu ya Tunu za Taifa letu, kwani malengo ya kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro bado yana uhalisia ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Dkt. Samia Suluhu Hassan

RAIS WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

SHUKRANI

Kwa heshima na taadhima, nianze kwa kumshukuru Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan na mtangulizi wake Hayati Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuniamini kuongoza Ofisi ya Waziri Mkuu (OWM) katika kipindi cha 2015-2025 cha uongozi wa Taifa letu. Katika kipindi chote hicho, OWM ilipewa dhamana pamoja na mambo mengine ya kusimamia na kuratibu shughuli za Mbio za Mwenge wa Uhuru. Kwa namna ya pekee namshukuru Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan kwa kukubali kuandika dibaji ya kitabu hiki adhimu kwa historia na mustakabali wa Jamhuri yetu.

Kitabu hiki cha MIAKA SITINI YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU (1964 -2024) ni matokeo ya kazi ya mashirikiano ndani ya Ofisi ya Waziri Mkuu ya kutafiti, kukusanya taarifa, kuzihakiki na kuziandika ili kuhifadhi maono ya waasisi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ikiwa ni pamoja na kuendeleza falsafa ya Mwenge wa Uhuru kama Tunu ya kuhamasisha uzalendo, mshikamano wa kitaifa, umoja na maendeleo.

Hivyo, niitumie fursa hii kumpongeza Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Mhe. Ridhiwani Jakaya Kikwete (Mb.), mwenye dhamana ya kusimamia Sekta ya Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu kwa kushirikiana kwa karibu na Katibu Mkuu (OWM-KVAU) Bi. Mary Ngelela Maganga kwa kubuni wazo hili la kitabu, kuliratibu na kusimamia kwa karibu utekelezaji wake. Walipohitaji nguvu ya ziada kutoka nje ya OWM hawakusita kupata ushiriki wa Dkt. Harrison George Mwakyembe, Waziri Mstaafu na Mtaalamu wa Sheria za Katiba na Dkt. Juma Mohamed Salum, Mkurugenzi wa Muungano kutoka Ofisi ya Makamu wa Rais na aliyekuwa Mkurugenzi wa Idara ya Habari – Maelezo na Msemaji Mkuu wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Uzoefu wao, ushauri wao wa kitaalamu na mchango wao wa karibu katika hatua zote za maandalizi na uandishi, umewezesha kazi hii kufanyika kwa weledi na ubora wa hali ya juu.

Vilevile, natambua mchango mkubwa wa Mhe. Tabia Maulid Mwita, Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo (Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar) na Katibu Mkuu Bi. Fatma Hamad Rajab kwa ushauri uliorahisisha na kuboresha

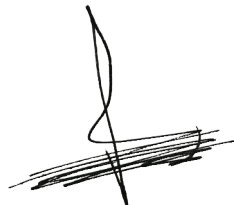
upatikanaji wa taarifa muhimu kutoka kwa wastaafu, taasisi za umma na binafsi Tanzania Zanzibar na Afisi Kuu ya CCM Kisiwandui, Zanzibar.

Orodha ndefu ya wanataaluma na viongozi wastaafu wa Serikali na Chama cha Mapinduzi waliochangia mawazo mengi na ushuhuda ambao unakipa kitabu hiki upekee hususan usahihi wa taarifa na takwimu. Miongoni mwao ni Mheshimiwa Pius Msekwa (Katibu wa Bunge wa Kwanza Mtanzania katika Bunge la Tanganyika la mwaka 1961), Mzee Gallusi Abeid (Kiongozi Mstaafu, Serikali ya Tanganyika na Tanzania), Balozi Mstaafu Christopher Celestine Liundi (Kiongozi wa Mbio za Mwenge katika vipindi vitatu tofauti kati ya mwaka 1966 na 1971), Ndugu Jordan Rugimbana (Mkuu wa Mkoa Mstaafu na Kiongozi wa Mbio za Mwenge mwaka 2000), Mhe. Nurdin Babu (Mkuu wa Mkoa na Mkimbiza Mwenge mwaka 1989), Mhe. Anna Abdallah (Mwenyekiti Mstaafu wa UWT Taifa na Waziri Mstaafu), Chifu Japhet Edward Wanzagi (Chifu wa Wazanaki, Butiama), Ndugu Madaraka Nyerere (Mtoto wa Baba wa Taifa), Mzee Sukwa Said Sukwa (Katibu Mkuu Mstaafu wa Umoja wa Vijana Tanzania), Dkt. Salvatory Nyanto (Mtaalamu wa Historia, Chuo Kikuu Dar es Salaam), Dkt. Emmanuel Kiondo (Mhifadhi Mkuu wa Makumbusho ya Mwalimu Nyerere, Butiama), Ndugu Firimini Msiangi (Mkurugenzi, Ofisi ya Rais, Idara ya Kumbukumbu na Nyaraka za Taifa), Dkt. Agness Adema (Mkuu wa Idara ya Makumbusho ya Taifa na Mali Kale), Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC), Idara ya Habari Maelezo (SJMT) na Idara ya Habari Maelezo (SMZ), Taasisi ya Mwalimu Nyerere, Kampuni ya Magazeti ya Serikali (TSN), Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere, Maktaba Kuu ya Taifa, Kampuni ya Magazeti ya Uhuru na Mzalendo, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam na Makumbusho ya Taifa.

Sitakuwa nimetenda haki bila kuwataja wataalamu wetu wote kutoka Ofisi ya Waziri Mkuu – KVAU walioshiriki kwenye kazi hii kwa kutekeleza kazi waliyopewa kwa uzalendo na moyo wa kujituma.

Aidha, nazishukuru Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ambazo ni Wakala wa Usalama Mahala pa Kazi (OSHA), Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF), Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (PSSSF) na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) kwa kuwezesha uchapishaji wa kitabu hiki na wachapishaji wa kitabu hiki, Mkuki na Nyota.

Mwisho lakini siyo kwa umuhimu, nawapongeza vijana wote 339 waliokimbiza Mwenge wa Uhuru katika ngazi ya Taifa kuanzia mwaka 1964 hadi mwaka 2024. Ujasiri, uzalendo na kujitolea kwao kumekuwa sehemu muhimu ya historia ya Taifa letu. Jasho na nguvu zao vitabaki kuwa alama ya kumbukumbu ya kudumu katika maendeleo ya nchi yetu.

Kassim Majaliwa Majaliwa

WAZIRI MKUU WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

SURA YA

KAULI YA MWALIMU NYERERE
YA KUWASHA MWENGE

“

Sisi...tunataka kuwasha Mwenge na
kuweka juu ya Mlima Kilimanjaro,

UMULIKE HATA NJE YA MIPAKA YETU, UKALETE
TUMAINI PENYE KUKATA TAMAA, UPENDO PENYE
CHUKI NA HESHIMA PENYE DHARAU...

“ HATUWEZI, TOFAUTI NA NCHI ZINGINE,
KUTUMA ROKETI MWEZINI. **Lakini**
tunaweza kutuma roketi za upendo
na matumaini kwa binadamu wenzetu
wote popote pale walipo.

PICHA

Mwalimu Nyerere, Mjumbe wa Baraza la Kutunga Sheria akichangia hotuba ya Sir Richard Turnbull, Gavana wa mwisho wa Kiingereza Tanganyika katika Baraza la Kutunga Sheria tarehe 22 Oktoba, 1959 ambapo Mwalimu alieleza azma ya Watanganyika kuwasha Mwenge wa Uhuru na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro.

NUKUU

Sehemu ya Hotuba ya Mwalimu Julius Kambarage Nyerere kwenye Baraza la Kutunga Sheria la Tanganyika, tarehe 22 Oktoba, 1959.

Kwa nini Mwenge na siyo chombo kingine?

Swali hili Mwalimu hakuwahi kuulizwa wala kuliongelea kipindi chake cha uhai, ila baadhi ya wanahistoria wamejaribu kulidadisi kiasi kuwa ni mazingira ya kikoloni na azma ya Waafrika kujikomboa, ndivyo vilivyomsukuma Mwalimu kutafuta ujumbe mwepesi wa kueleweka na wengi ili kuhamasisha mapambano ya kudai Uhuru kwa faida ya wote.

Katika mchango wake wa maandishi kuhusu Mwenge wa Uhuru, Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru mwaka 2000 na Mkuu wa Mkoa Mstaafu, Jordan Rugimbana¹ anaungana na mwanasiasa mkongwe nchini Job Lusinde² na wanahistoria wengine kusisitiza kuwa, uteuzi wa Mwenge alioufanya Mwalimu kufikisha ujumbe wake kwa watawala na watawaliwa uliendana na mazingira ya Kiafrika aliyokulia, hivyo ni rahisi kueleweka na walengwa. Nani asiyejua kazi ya mwanga, mwenge, moto au kijinga

cha moto kuwa ni kuondoa giza, kumulika au kuangaza?

Mwenge pia hutumika kwenye michezo ya Olimpiki na mwenge wake unaokimbizwa dunia nzima kwa miaka tabriban 90 sasa, pamoja na Ugiriki ya kale (chimbuko la michezo hiyo) kugubikwa na simulizi nyingi zikimhusisha Hecate, mungu wao wa kike ambaye kwenye baadhi ya kazi za sanaa za Kigiriki anaoneshwa akiwa kashika mwenge. Wanigeria nao wameanzisha mbio za Mwenge wa Umoja (*Nigeria's Torch of Unity*) zilizozinduliwa mwezi Machi, 2025 kupamba tamasha la taifa la michezo ili kuhamasisha umoja wa kitaifa. Baadhi ya Wanigeria hawafichi hisia zao, wanatamani wangeanza mapema zaidi kuwa na chombo, alama yao ya Taifa ya kuwaunganisha kama ilivyo kwa Watanzania na mwenge wao. Hii ni dhahiri kuwa mchango wa Baba wa Taifa na falsafa yake ya Mwenge wa

---

1. Rugimbana, J., *Maelezo Juu ya Mwenge wa Uhuru*, mimeo.

2. Lusinde, J., *Historia na Falsafa ya Mwenge wa Uhuru, Mkuki na Nyota, Dar es Salaam, 2023, uk 42*

Uhuru katika kujenga Taifa jipya na imara na ndiyo umetufikisha hapa tulipo.

Mwalimu alikuwa mtoto wa Chifu Nyerere Burito (mmoja wa watawala wa kimila wa Uzanaki) na alishuhudia tangu akiwa kindi mila za Kizanaki za kutumia mwenge (Mwenge wa Mwitongo) kuleta nuru waliyoamini ingezuia migogoro au majanga mbalimbali katika jamii ikiwemo njaa, ukame, magonjwa, vita, machafuko ya kugombania malisho na mifugo pamoja na hatari nyingine pindi viashiria vyake vinapojitokeza. Chifu Japhet Wanzagi wa Wazanaki na mtoto wa Mwalimu, Madaraka Nyerere, wanaamini kuwa utamaduni huo wa Wazanaki ulikuwa na ushawishi mkubwa kwa Mwalimu katika kufikiria kuhusu changamoto ya ukoloni, utatuzi wake na ujenzi wa Tanganyika mpya na nchi zingine mpya za Afrika.³

Hivyo, Mwalimu alitumia Mwenge kama kiwakilishi cha falsafa ya ukombozi wa Tanganyika na Bara la Afrika kisiasa, kijamii na kiuchumi. Ni kampeni ya muda mrefu inayodai ukombozi kamili kama wapigania Uhuru wa FRELIMO Msumbiji walivyohamasishana kila walipopiga hatua kwa kauli mbiu:

“ A LUTA CONTINUA:
VITORIA A CERTA.”⁴

---

3. Chifu Japhet Wanzagi & Madaraka Nyerere, *Mahojiano*, Juni 13, 2025, Mwitongo, Butiama.

4. Kauli iko katika lugha ya Kireno ikimaanisha "Mapambano yanaendekeza; ushindi ni dhahiri". Kauli mbiu hii alianza Rais wa kwanza wa FRELIMO, Dk. Eduardo Chivambo Mondlane. Baada ya kuuawa kwa bomu lililotumwa kwa njia ya kifurushi ofisini kwake jijini Dar es Salaam tarehe 3 Februari, 1969, kiongozi aliyechukua nafasi yake, Samora Moises Machel, aliiendeleza kauli hiyo kwa msisitizo uleule.

FALSAFA YA MWENGE WA UHURU

Falsafa ni udadisi wa kina wa kutafuta ukweli au uelewa wa dhati kuhusu kuwepo kwa jambo, misingi na maarifa yake ili matokeo ya udadisi huo yaboreshe uelewa wa dunia. Hivyo, kauli ya Mwalimu ya Mwenge wa Uhuru tuliyoanza nayo katika sura hii ya kwanza na inayobeba maudhui ya kitabu hiki, ilikuwa ya kifalsafa kuhusu madhila na udhalili aliopitia mtu mweusi na jinsi ya kujinasua dhidi ya hali hiyo.

Historia ndefu ya utumwa na kutawaliwa kwa mtu mweusi ilimkera Mwalimu na wapigania Uhuru wenzake kupindukia, hivyo akaja na dhana ya Mwenge wa Uhuru ambayo ilikuwa maono, dira na ilani yake kuitoa Tanganyika na Afrika kwenye giza nene kuingia kwenye nuru.

Katika maneno yake 28 ya mwanzo kwenye kauli hiyo aliyotamka, mengi yana ujumbe ulio bayana na mengine yanadai udadavuzi zaidi kuupata ujumbe mahsus wa mwanafalsafa-mshairi wa ngazi ya Mwalimu Nyerere. Hivyo, tafsiri mpya zitaendelea kuibuka na kuchochea mijadala mingi zaidi kwa vizazi vijavyo na lengo kuu litabakia lilelile: kuifanya

Tanzania bora, Afrika bora na dunia iliyo bora.

Kila kiongozi mpya Tanzania, pamoja na kujinadi kwa wananchi kwa kutumia Ilani ya chama chake, hulazimika kujiongeza kuuhakikishia umma kuwa uongozi wake utazingatia kwa karibu maono ya Baba wa Taifa ya 1959: Kutumia mwanga wa Mwenge wa Uhuru kubaini changamoto katika jamii na nje ya mipaka ya nchi kulinda Uhuru wa Mwafrika na kupigania ustawi wake. Hivyo, kila kiongozi huja na kauli ya kuwapa wananchi matumaini ya kuzingatia maono ya Mwalimu ya 1959 ya kuwasha Mwenge wa Uhuru na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro kuangazia nchi nzima na nje ya mipaka yetu.

Mwalimu akaja na Azimio la Arusha alilolitangaza tarehe 5 Februari, 1967 kufuata Sera ya Ujamaa na Kujitegemea iliyolenga kuleta usawa wa kijamii, kuondoa matabaka ya kiuchumi na kuipa dola umiliki wa njia kuu za uzalishaji mali. Azimio likaleta hamasa kubwa kwa wanyonge waliokuwa wengi, hamasa ya kesho iliyokuwa bora kuliko jana. Mwalimu alipambana sana kutafsiri ndoto zake

Watanganyika wakiungana na raia wenzao wenye asili ya ki-Asia kuunga mkono Kauli ya Nyerere ya Mwenge wa Uhuru mwaka 1963.

kuzaa matunda katika dunia iliyojengwa kwenye misingi ya uonevu na unyonyaji kwa karne nyingi.

Akaja Ali Hassan Mwinyi na soko huria kuiondoa nchi kwenye uhaba mkubwa wa bidhaa; Benjamin Mkapa na Sera ya Ubinafsishaji kuuamsha uchumi wa nchi; Jakaya Mrisho Kikwete na kauli mbiu yake ya Ari Mpya, Kasi Mpya na Nguvu Mpya katika kuleta maendeleo; John Pombe Magufuli na Hapa Kazi Tu kurejesha nidhamu na ufanisi nchini. Hata hivyo, Rais Magufuli hakumaliza kipindi chake cha pili cha utawala wake baada ya uchaguzi mkuu wa mwaka 2020, alifariki tarehe 17 Machi 2021. Kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania 1977, aliyekuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Samia Suluhu Hassan aliapishwa tarehe 19 Machi 2021 kuwa Rais wa Awamu ya Sita wa Tanzania. Katika awamu ya kwanza ya utawala wake kauli mbiu ya Rais Samia ilikuwa 'Kazi lendelee'. Akimaanisha, ataendeleza kazi za mtangulizi wake na kuanzisha mengine ili kuwaletea Watanzania maendeleo endelevu. Katika kufanikisha azma hiyo, Rais Dkt. Samia

Suluhu Hassan alianzisha falsafa ya 4R: *Reconcilliation* (Maridhiano), *Resilience* (Ustahimilivu), *Reforms* (Mageuzi) na *Rebuilding* (Kujenga Upya Taifa). Yote haya ni kuwahakikishia Watanzania kesho iliyo bora zaidi, wasikate tamaa kwani kila kitu kinaonekana kutokana na mwanga mkali wa Mwenge wa Uhuru. Changamoto ni mipango na mikakati ya kulifikisha Taifa kwenye ubora stahiki.

Mwenge wa Uhuru na Mwenge wa Mwitongo kimwonekano inatofautiana, lakini kidhana inafanana katika kuangaza na kuleta nuru ya kufanikisha umoja, upendo, amani na mshikamano. Hivyo, kwa muhtasari tunaliona tamko la Baba wa Taifa kuhusu Mwenge wa Uhuru na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro katika mawanda yafuatayo:

Mosi, ni zao la tafakuri ya kina juu ya historia kakasi ya mtu mweusi Tanganyika na Afrika kwa ujumla na njia bora ya kutoka kwenye shimo hilo la madhila. Tanganyika na bara zima la Afrika lilishapitia njia ya kwanza ya kupambana na adui lakini bila umoja, bila maandalizi ya kutosha na bila uelewa wa kutosha wa nguvu

za adui. Pamoja na ushujaa tulio-onesha, Tanganyika ilipoteza, Afrika ilipoteza⁵.

Pili, ni kauli na alama ya ukombozi wa kifikra katika jamii iliyochezewa kisaikolojia na kivitendo kwa karne na karne kuwa ni duni siyo tu kimwili na kiakili bali kibaiolojia pia.

Tatu, Mwenge wa Uhuru ni makavazi ya aina yake, ni rejea ya historia yetu, ni mnara wa kumbukumbu na urithi usiofutika wa vizazi vya leo na vijavyo, ili kilichotokea nyuma kisijirudie tena.

Nne, Mwenge wa Uhuru mbali na kwamba ni alama ya ushindi dhidi ya ukoloni, ni kiashiria chenye dhamira pana ya kuchochea matumaini kwa watu wote duniani: kueneza upendo, mshikamano na utu miongoni mwa mataifa yaliyokuwa bado yanatawaliwa, yanakandamizwa. Mwalimu aliamini kuwa, Tanganyika kwa ukubwa wake, mazingira yake, mkao wake kijiografia, rasilimali zake, haina budi kuwa mfano hai wa mabadiliko chanya barani Afrika.

---

5. Vita vya Wayao na kiongozi wao Makunganya dhidi ya Wajerumani 1890; Vita vya Wanyanyembe na kiongozi wao Isike mwana Kiyungi (1889 - 1893); Wahehe na kiongozi wao Mkwavinyika Munyigumba Mwamuyinga dhidi ya Wajerumani (1891-1898); Wachagga na kiongozi wao Mangi Meli dhidi ya Wajerumani (1892 - 1893); Wanyaturu na kiongozi wao wa kike Liti Kidanka dhidi ya Wajerumani (1908 - 1910); Vita vya Maji Maji vilivyoongozwa na Kinjeketile Ngwale (1905 -1907) n.k. zaidi ya Watanganyika 300,000 walikadiriwa kuuawa na adui kwenye vita hivyo na adui akaondoka na vichwa vya Mkwawa, Meli, Liti, Mwami Gwasa wa Waha, Chabruma Nkosi wa Wangoni, Nduna Songea Lwafu Mbano wa Wangoni na wengine ili kuwamaliza Waafrika kisaikolojia. Sehemu nyingi barani Afrika zilishuhudia mauaji ya maelfu ya Waafrika, mfano mauaji ya kimbari nchini Namibia ambapo 80% ya Waherero na 50% ya Wanama (karibu watu 100,000) waliuawa kikatili kati ya mwaka 1904 na 1908 na jeshi la Wajerumani. Athari zake ziko mpaka leo ambapo Namibia pamoja na ukubwa wake wa eneo, km za mraba 824,292 (inaimeza Kenya na Uganda na kubakiza eneo) ina jumla ya watu milioni 3.05 tu wakati Kenya na Uganda zina watu mil.101. Ni matokeo ya Mzungu kuangamiza 80% ya Waherero na 50% ya Wanama.

Godfrey Eliakim Mzava, Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Mwaka 2024 akitimiza wajibu uliowekwa na Serikali kumkumbuka Baba wa Taifa na mchango wake katika kulijenga Taifa la Tanzania na vilevile kuwapa heshima Wanamwitongo akiwasha Mwenge wa Mwitongo Butiama, Mara.

MAPOKEO YA FALSAFA YA MWENGE WA UHURU

Upande wa Wageni

Kauli ya Mwalimu Nyerere iliyonukuliwa hapo juu, ilipokewa kwa mjadala mkubwa ndani na nje ya nchi kwa mawanda tofauti tofauti. Kauli hiyo imeendelea kuibua mijadala mingi mitandaoni na kuzalisha machapisho mbalimbali vikiwemo vitabu katika lugha nyingi kubwa duniani kikiwemo Kiswahili na Kiingereza.

Sababu ni dhahiri kwani kauli ya Mwalimu ilitolewa katika mazingira tete ya mvutano mkubwa wa kisaikolojia na vitendo hasi kati ya wapigania Uhuru chini ya chama cha *Tanganyika African National Union* (TANU) na watawala wa Kiingereza. Tofauti na vyama vingine vya siasa miaka hiyo ya 50, TANU ilijipambanua kuwa "chama cha watu" kilichofanikiwa kuwafikia wananchi karibu kila pembe ya nchi na kujenga mtandao imara wa mawasiliano.

Hisia kubwa iliyotawala upande wa serikali ya kikoloni ilikuwa TANU kutumia umaarufu wake wa kuungwa mkono na maelfu ya wananchi kupambana na Serikali kwa njia isiyo ya amani. Hivyo, kauli ya Mwalimu ambayo wageni wengi (wakiwemo walowezi na maafisa wa serikali ya kikoloni) waliitafsiri kuwa ya amani au kwa utamaduni wa nchi za Magharibi, kauli ya "kushika tawi la mzaituni" (*holding out an olive branch*),⁶ haikutarajiwa kutoka kwa Mwalimu ambaye walimwogopa kwa ujasiri, umakini na uwezo mkubwa wa ushawishi aliokuwa nao.

Ikumbukwe kuwa mwaka 1954 Baraza la Udhamini la Umoja wa Mataifa lilituma ujumbe wa watu wanne ukiongozwa na Bw. John S. Reid wa New Zealand kukagua maendeleo ya Tanganyika kuelekea kujitawala.

---

6. Kushika tawi la mzaituni ni alama ya amani katika historia ya nchi za Magharibi kuanzia takribani karne ya 5 BC, Ugiriki.

Ujumbe ulitoa taarifa yenye maoni na mapendekezo chanya kadhaa, baadhi yake:

- Tanganyika ilikuwa imepiga hatua kubwa katika kuelekea kujitawala, hivyo mamlaka ya utawala (Serikali ya Uingereza) iandae ratiba mahsusi kufikia ngazi mbalimbali hadi kujitawala;
- Baraza la Kutunga Sheria la Tanganyika liongezewe Waafrika wengi upande usiokuwa wa Serikali, hivyo mfumo wa kuwa na nafasi sawa za uwakilishi kwa makundi mbalimbali nchini usiendelezwe;
- Wajumbe wa Baraza la Kutunga Sheria wasiwe wa kuteuliwa, wachaguliwe na wananchi wenyewe kwa mfumo unaoheshimu kanuni ya mtu mmoja, kura moja;
- Uhaulishaji wa ardhi kwenda kwa wageni usitishwe nchini;
- Ubaguzi wa rangi Tanganyika usivumiliwe, utungiwe sheria kali kudhibiti hali hiyo; na
- Ubaguzi wa rangi kwenye elimu, fursa za kazi n.k udhibitiwe.

Ushauri Chanya, Mwitikio Hasi

Taarifa ya ujumbe huo wa Baraza la Udhamini hakika haikuifurahisha serikali ya kikoloni nchini ambayo iliamua, kwa kutumia hoja chapwa za Kihafidhina, kuyapuuzia mapendekezo karibu yote ya Baraza la Udhamini.⁷ Mwaka uliofuatia wa 1955, Baraza la Kutunga Sheria la Tanganyika lililokuwa na jumla ya wajumbe 61, lilikuwa na Waafrika 10 tu.⁸

Hitaji la milango kufunguliwa zaidi kuruhusu watu wengi kupiga kura, umuhimu wa kuzuia uhaulishaji wa ardhi kwa walowezi wa Kizungu (sharti ambalo lilipewa kipaumbele cha juu katika udhamini), udhibiti kisheria wa vitendo vya ubaguzi n.k. ni masuala yaliyojibiwa na serikali ya kikoloni kimzaha-mzaha kwamba

hayakuwa makubwa kiasi cha kudai hatua za haraka!

Msimamo huo wa Serikali ya Malkia ambao haukuwa rafiki kwa wasaka Uhuru wa Tanganyika, ukaruhusu minong'ono na tetesi nyingi zisambae mitaani, baadhi zisizo na uthibitisho kamili kwamba katika kuyakataa mapendekezo ya ujumbe wa Baraza la Udhamini, watawala wa Kiingereza waliwaita Waafrika "washenzi wasio na uwezo wa kujitawala".⁹

Mzee Job Lusinde katika kitabu chake cha *Historia na Falsafa ya Mwenge wa Uhuru*, anaeleza kuwa maneno hayo ya dhihaka na kebeh¹⁰ yaliwasukuma viongozi wa TANU kuanzisha na kufanikisha michango ya fedha kumwezesha Mwalimu Nyerere kwenda New York, Marekani kuliambia ana kwa

---

7. Ilidaiwa kuwa Baraza la Udhamini halikuyajua vizuri mazingira ya Tanganyika. Masuala yaliyokuwa yameainishwa kama changamoto hayakuwa makubwa kiasi cha kudai hatua za haraka kuchukuliwa.

8. LEGCO mwaka 1955 ilikuwa na Wazungu 10, Wahindi 10, Waafrika 10, wawakilishi wa Serikali 14 katika nchi ambayo Waafrika walikuwa karibu 8,600,000 na mataifa mengine walikuwa takribani 120,000. Hivyo, Waafrika walikuwa zaidi ya asilimia 98.6 ya watu wote. Halafu wakapewa uwakilishi wa asilimia 22.7.

9. *Maamuzi ya Busara*, Tanganyika African National union, uk. 10

10. Lusinde, J., *Historia na Falsafa ya Mwenge wa Uhuru*, Mkuki na Nyota, Dar es Salaam, 2023, uk.2.

ana Baraza la Udhamini la Umoja wa Mataifa kuhusu nia na utayari wa Watanganyika kujitawala.¹¹

Mwalimu aanza kusakamwa, aambiwa achague kufundisha au siasa

Matamshi ya Mwalimu ya mara kwa mara ya kudai Uhuru na utawala kwa walio wengi, yaliikera serikali vilivyo. Vivyo hivyo kauli aliyotoa kwenye kikao cha 15 cha Baraza la Udhamini la Umoja wa Mataifa jijini New York, Marekani tarehe 7 Machi, 1955 kwamba alitarajia vikao vya baadaye vya Baraza hilo havitakuwa vya kupokea taarifa zaidi kuhusu azma ya Watanganyika kupata Uhuru, bali vitakuwa vya kupanga tarehe

ya 'Tanganyika Huru' kuwa mwana-chama wa Umoja wa Mataifa,¹² dhahiri shahiri iliwachoma mioyo viongozi wa serikali ya kikoloni nchini waliokuwa na mpango tofauti kabisa kuhusu mustakabali wa Tanganyika.

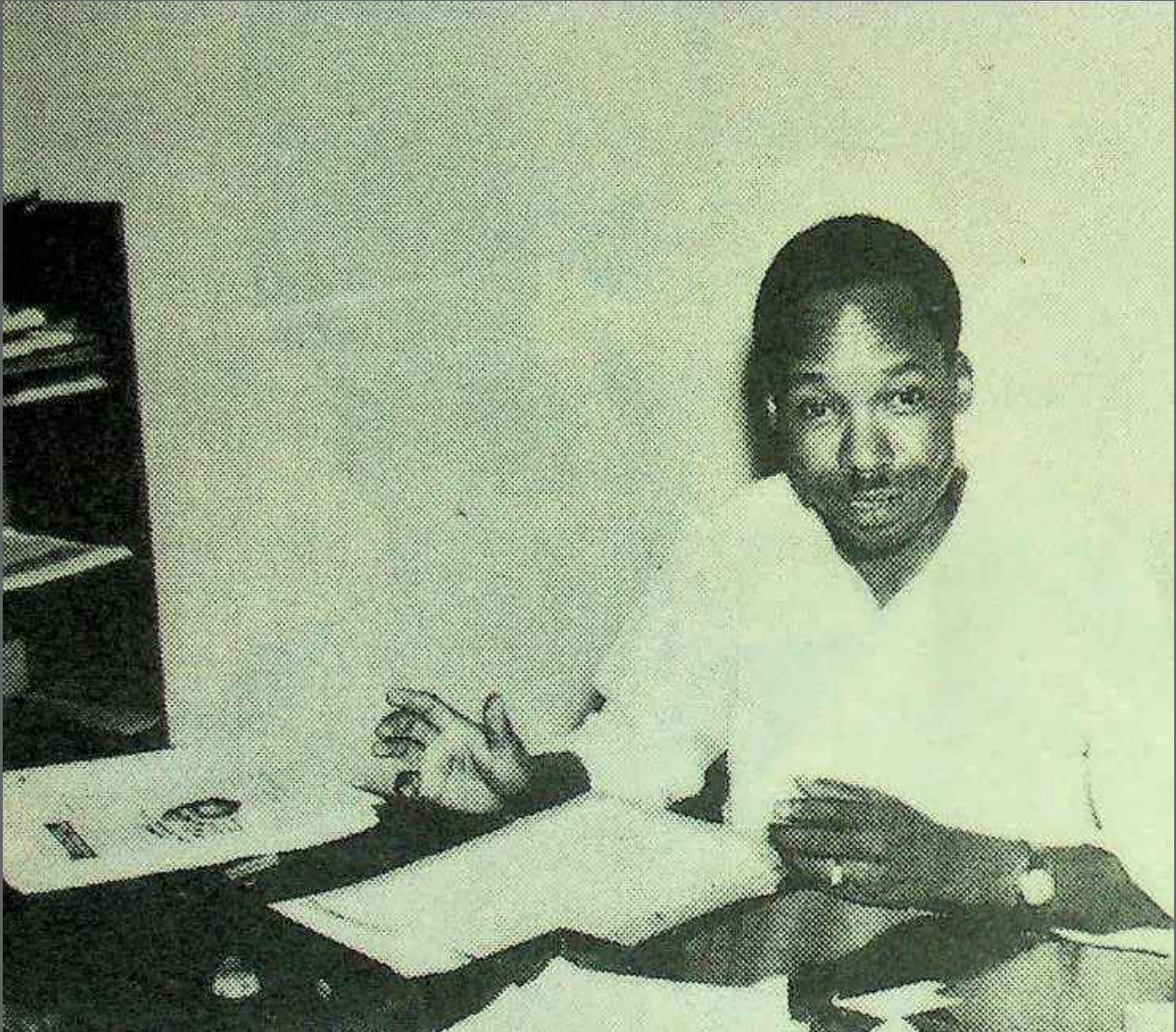
Hivyo, wakamalizia hasira zao kwa Mkuu wa Chuo cha Mtakatifu Francis Pugu (Sasa Shule ya Sekondari ya Pugu), Padre James Lynch kumshinikiza amwambie Mwalimu achague kati ya siasa au ajira ya kufundisha. Mwalimu akachagua kuacha kazi ya ualimu, hatua iliyozidi kuwakera wana TANU walioamini kuwa Mwalimu alionewa na hivyo kuongeza ufa kati ya chama hicho cha ukombozi na serikali ya kikoloni.¹³

---

11. Hapa juu, uk 11 & 12.

12. Dunheved, G., *Julius Nyerere: A Biography*, Information Services, Government Printer, 1961, uk.4.

13. Mwalimu aliandika barua ya kujiuzuu tarere 22 Machi, 1955, siku 15 baada ya kulihutubia Baraza la Udhamini.

Mwalimu akiwa St. Francis College Pugu kabla ya kuacha kazi mwaka 1955

St. Francis College,
Pugu,
22nd March, 1955.

The Headmaster,
St. Francis College,
Pugu.

Dear Father Lynch,

I have considered the choice which you have given me, between my job at the school and my membership of T.A.N.U. and have come to the conclusion that I must resign from my post at the school.

But now I find myself presented with exactly the same choice. In so far as TANU is interfering with my work at the school, the problem is personal and sooner or later I would have had to reduce my activity in TANU or take the choice myself between TANU and the school. In that case the choice would have been real; and if I had found that I could not ~~had to learn~~ do both things sufficiently efficiently it is probable that I would have had to leave the school to organize TANU. But when resignation from TANU is given me as a condition of retaining my job the whole problem becomes one of principle. Who in Tanganyika is free to join and lead TANU? In theory all people outside government service. In practice I know that Native Authority employees are not free, or at least they are less free than mission teachers. But if the freedom of mission teachers were also to be doubted the position would become very gloomy for I cannot see any reason why every employer should not give the same conditions to his employees; and that possibility would be tragic. I must, therefore, resign as a protest.

I am sorry that my activity in TANU has actually affected the efficiency of my teaching; I am sorry about the inconveniences that my resignation must temporarily cause you and my colleagues; I am sad about the economic consequences to my family.

If I were in your position, Father, I would probably have acted in the same way as you have; my only hope is that you will think it possible that had you been in my position you would probably have taken the same action as I have taken.

I thank you and other Fathers in the kind way in which you have always treated me. I shall need your prayers more than I have ever done before. Continue, Father, to pray for me.

Your loving son in Christ,

Julius Nyerere

*JKN's resignation letter from St Francis College Pugu.
Source: Fabian Colonial Bureau, Oxford, UK.*

Nakala ya Barua ya kuacha kazi iliyoandikwa na Mwalimu.

PICHA

Katibu wa LEGCO aliyeteuliwa Bw. J. Fletcher-Cooke (kushoto) akizungumza na Chifu Fundikira, Bw. A. H. Jamal, Mwalimu Nyerere (Kiongozi wa Wajumbe Wawakilishi wa Tanganyika) na Bw. J. B. Mwakangale wakati wa mapumziko ya kikao cha Baraza la Kutunga Sheria la Tangayika (LEGCO) mwaka 1958.

Mwalimu aacha kazi, Serikali yajaribu kumghilibu kwa cheo:

Mwalimu alipoacha kazi ya ualimu, serikali ya kikoloni ikaiona fursa ya kumghilibu Mwalimu kiakili kwa kumteua kuwa mjumbe wa LEGCO, nafasi ambayo ingempa kipato kikubwa kuzidicha ualimu na hatimaye kuwatelekeza wana-TANU. Wakoloni hawakujua kuwa ni viongozi wenzake wa TANU waliomshauri na kumshawishi Mwalimu akubali nafasi hiyo, ili kumpa fursa adhimu ya kuyafikisha haraka matakwa ya wananchi kwa mamlaka husika za kikoloni.

Miezi minne tu ndani ya LEGCO, Mwalimu akaamua kuacha kazi na kutoa fundisho kwa Wazungu kuwa hakukubali uteuzi kufuata posho za

LEGCO bali kuwatumikia Watangan-yika kwa tija.

Katika barua aliyomwandikia Gavana Twining Ijumaa tarehe 13 Disemba, 1957 Mwalimu kama kawaida yake alifunguka kwa uwazi na ukweli kwamba, tunanukuu:

"Mheshimiwa, Serikali yako imekuwa daima ikikataa na kwa sababu zisizoridhisha kabisa, kila pendekezo nililolileta mbele ya Baraza la Kutunga Sheria ... Nilikuja kwenye Baraza nikitarajia kuona dhamira angalau kidogo ya nipe nikupe. Dhamira hiyo haipo! ...

*"Nitajisikia nawadanganya watu na kukidanganya chama changu nikibakia kwenye Baraza huku nikipokea posho na kuhudhuria hafla za vinywaji za waheshimiwa wajumbe, kuonesha kuwa bado nina wajibu katika Baraza, wakati najua kuwa sina maana yoyote ile. Hivyo, sina njia nyingine bali kujiuzulu"*¹⁴

Mwalimu Julius Nyerere, 13 Disemba 1957

¹⁴. Dunheved G. Julius Nyerere. A Biography Information Services, Government Printer 1961, uk 7&8

Mwalimu mahakamani kujibu shitaka la kashfa

Msimamo huo ulionyooka ulimwongezea Mwalimu umaarufu mkubwa kwa wananchi na wakati huo huo uliikera zaidi serikali ya kikoloni ya Gavana Twining ambayo iliamua kumsakama Mwalimu kwa kila alichokisema na kufanya. Miezi sita tu baada ya kujiuzulu ujumbe wa LEGCO, Mwalimu aliingizwa kwenye hekaheka nyingine na serikali ya kikoloni, safari hii ya kumfunga jela.

Milango ya saa 10 na nusu jioni, siku ya Alhamisi tarehe 5 Juni, 1958 askari wawili wa upelelezi walimfuata Mwalimu ofisini kwake makao makuu ya TANU wakitaka kujua nani aliandika taarifa zilizokuwa zimechapishwa kwenye gazeti la "Sauti ya TANU" (Na.29) la tarehe 27 Mei, 1958. Mwalimu aliwajibu, bila kusita, "ni mimi hapa!" Wakaondoka na nyaraka walizozihitaji kwa uchunguzi.

Tarehe 9 Julai, 1958 Mwalimu alifunguliwa kesi ya jinai Na. 22 ya 1958 (Regina vs Julius Nyerere)¹⁵ na kufikishwa Mahakama ya Hakimu Mkazi - Dar es Salaam kujibu mashtaka ya kuwakashifu kupitia toleo hilo la gazeti, wakuu wa wilaya wawili wa kizungu (F.B. Weeks wa Wilaya ya Musoma na Geita na G.T. Scotts wa Wilaya ya Songea) kwa uongozi wa mabavu na kuiandama TANU kiasi cha kuchochea watu wakitungie chama hicho tuhuma za uongo. Ilidaiwa kuwa Mwalimu aliwaita wakuu wa wilaya hao "maharamia na majambazi".

Pamoja na Mwalimu mwenyewe kujitetea kuwa alichandika kilikuwa kweli na utetezi mzito uliotolewa na jopo la mawakili wake watatu likiongozwa na Denis Nowell Pritt (QC)¹⁶, Mahakama ilimkuta Mwalimu na hatia ya kutoa kashfa kupitia gazeti tajwa hapo juu na kuhukumiwa kulipa faini ya pauni za

---

¹⁵ Regina ni neno la kilatini lenye maana ya Malkia (Queen). Neno hili au kifupi chake "R" hutumika kwenye mfumo wa kesi za jinai wa Uingereza kumaanisha (Serikali ya) Malkia upande moja dhidi ya (vs) mtuhumiwa au watuhumiwa ambao wanatajwa kwa majina yao.

¹⁶ QC (yaani *Queen's Counsel*) ni hadhi maalum wanayopewa mawakilil nguli wa Uingereza, inayotolewa na Mkuu wa Himaya ya Uingereza. Pale ambapo mkuu wa himaya ni Mfalme basi wanatumia KC (yaani *King's Counsel*).

PICHA

Mwalimu Nyerere akiwa na Mwakili wake akielekea mahakamani kujibu shitaka la kashfa

Kiingereza 150 au akishindwa kulipa, atumikie kifungo cha miezi sita gerezani.

Hukumu hiyo haikuwashangaza wanachama wa TANU ambao waliuona mfumo mzima wa serikali ya kikoloni ukipigana na TANU nchi nzima kutokana na chama hicho kukubalika kwa wananchi wengi bila kujali dini, kabila au kanda. Wananchi walihoji kisa cha Mwalimu kukutwa na hatia wakati yote aliyoyaandika kwenye "Sauti ya TANU" yalikuwa kweli, kwani mwaka 1954, 1956 na 1957 kazi za TANU

zilipigwa marufuku sehemu nyingi nchini kama Mwanza, Lushoto na Korogwe mtawalia. Aidha, Serikali ilizuia maombi ya kufungua matawi sehemu mbalimbali kanda ya ziwa kama vile Geita, Shinyanga, Malampaka, Nasa na Nera. Matawi mengi yaliyokwisha kufunguliwa Dodoma, Iringa, Kondoa-Irangi, Korogwe, Pangani, Handeni n.k yalidhoofishwa kwa vitisho mbalimbali vya askari na maafisa wa serikali ya kikoloni.

Vyama vingine vyote vilivyoanzishwa baada ya TANU, havikupata

vikwazo vyovyote kutoka serikali ya kikoloni ya Gavana Edward Twining mbali na kuhamasishwa kuipinga TANU.¹⁷ Chama cha *United Tanganyika Party* (UTP) ambacho viongozi wake wengi walikuwa walowezi kutoka Uingereza, hakikupenda wazo la Tanganyika kupata Uhuru mapema. Kilidai kuwa Watanganyika walikuwa bado hawajapata uzoefu wa kutosha (kutoka kwa Waingereza) kuweza kujitawala, hoja ambayo wana-TANU waliipuzia kuwa ya kilimbukeni.

Viongozi wastaafu wengi wa TANU na CCM tuliobahatika kuongea nao hawana kumbukumbu nzuri na Mwingereza. Walidai kuwa Mwingereza alikabidhiwa Tanganyika na Umoja wa Mataifa ili ailee, yeye bila aibu wala kusutwa na dhamira, akaitumia nafasi hiyo kuitawala Tanganyika kama koloni lake.

Mzee David Ndabalo Mwakinyuke, Katibu wa TANU na CCM mstaafu (wilaya za Newala, Wete na Songea) aliwatuhumu Waingereza kwa kujaribu kulazimisha Tanganyika iongozwe na walowezi kama ilivyokuwa Rhodesia ya Kusini (sasa Zimbabwe) kinyume na masharti ya udhamini ya kuilea Tanganyika mpaka kupata Uhuru. Alidai haikuwa siri kuwa UTP ilianzishwa kwa kusaidiwa na Gavana Twining kutekeleza mradi huo hatari wa kuifanya Tanganyika kuwa ya mataifa yote ambayo ingepata "Uhuru" kama sehemu ya himaya ya Uingereza (*British dominion*)¹⁸ kama ilivyotokea kwa Jamaica, New Zealand, Australia, New Foundland n.k.¹⁹

---

17. *United Tanganyika Party* (UTP) 1956, *African National Congress* (ANC) 1958, *All Muslim National Union of Tanganyika* (AMNUT) 1959. Kati ya mwaka 1962 & 1963 (baada ya Uhuru wa Tanganyika) viliundwa vyama vipya vitatu: *People's Convention Party* (PCP), *Nationalist Enterprise Party* (NEP) na *People's Democratic Party* (PDP). PCP na NEP vilikuja kuungana na kuunda *Africa Independent Movement* (AIM).

18. Dominion ni neno linalotokana na neno la kilatini "dominium" lenye maana ya umiliki (*ownership*), mali (*property*), mamlaka kamili ya utawala (*sovereignty*). Hivyo nchi ikiitwa *British Dominion* kama Jamaica, basi mamlaka kamili ya utawala ni ya Mfalme wa Uingereza ambaye kikatiba ni Mkuu wa Nchi na Amirijeshi Mkuu.

19. Mazungumzo na Katibu huyo wa TANU na CCM mstaafu (89) yalifanyikia Hospitali ya Benjamin Mkapa, jijini Dodoma, siku ya Ijumaa tar.25 Julai, 2025 akiwa anasubiria matibabu.

Pamoja na kuhukumiwa, Mwalimu achagua amani

Katika mazingira hayo ya mvutano na kutoaminiana kama ilivyodokezwa awali, wakoloni waliamini kabisa kuwa Mwalimu na viongozi wenzake wa TANU, kwa kutumia mtandao mzuri wa mawasiliano walioujenga kuanzia matawi hadi ofisi kuu, wangeweza kuchochea vurugu kubwa nchini katika kukabiliana na vitimbi vya serikali ya kikoloni.

Mwalimu akawafundisha Wazungu siasa: badala ya kufoka na kudai 'ratili ya nyama',²⁰ akazungumzia kuwasha Mwenge ili kulifukuza giza na kwamba tofauti na nchi zingine zilizokuwa na uwezo wa kutuma roketi mwezini, "Tanganyika ilikuwa na uwezo wa kutuma roketi za upendo na matumaini kwa binadamu wenzao popote pale walipokuwa..." Wazungu wakaishiwa nguvu!

Wamarekani wakunwa na ujumbe wa Mwenge

Miezi saba tu baada ya tamko hilo la Mwalimu, mwakilishi wa Marekani katika Baraza la Udhamini la Umoja wa Mataifa, Bw. Seers alilirejea tamko la Mwalimu kwa kiada na kullitumia kuelezea kuridhishwa kwake na umakini, ukomavu wa kisiasa na utayari wa Mwalimu Nyerere na chama chake cha TANU kulliongoza Taifa huru jipya la Tanganyika. Akamalizia kwa kusema yeye na ujumbe wake wanaona Mwenge huo wa Mwalimu (ulishawashwa na tayari) unamulika ndani na nje ya Tanganyika.²¹

Pamoja na wanazuoni wengi kipindi hicho kuvutiwa, kama ilivyotokea kwa Bw. Seers, na uwezo mkubwa wa Mwalimu katika kujieleza na kujenga hoja siyo tu kwa mamlaka za usimamizi wa Tanganyika na washindani

---

20. Kwa Kiingereza ni a "pound of flesh", maneno aliyoyatumia mwandishi wa vitabu mashuhuri wa Uingereza, William Shakespeare katika tamthilia yake "The Merchant of Venice" kumaanisha malipo ya deni halisi lakini yaliyokosa utu. Tamthiliya hii pamoja na ya "Julius Caesar" zilitafsiriwa na Mwalimu Nyerere kutoka Kiingereza kwenda Kiswahili mwaka 1961.

21. *Kumbukumbu za Majadiliano ya Baraza la Udhamini la Umoja wa Mataifa*, Mkutano wa 26, Jumatatu tarehe 13 Juni, 1960, saa 9 mchana, New York, Marekani.

PICHA

Mwalimu Nyerere akishiriki katika kazi za ujenzi wa Taifa mwaka 1962

wake wa kisiasa nchini, bali vilevile kwa viongozi na wanachama wenzake ndani ya TANU kuhusu mustakabali wa Tanganyika, kauli za kumtilia Mwalimu mashaka hazikukosekana.

David Hapgood, mwanahabari na mwandishi wa vitabu mashuhuri wa Marekani aliyetembelea Tanganyika mwezi Machi, 1963 kuushuhudia huo Mwenge wa Nyerere, kwa maneno yake mwenyewe alisema "kama bado haujazimika kutokana na upepo mkali juu ya Mlima Kilimanjaro".²²

Aidha, Hapgood aliamini kuwa kuwasha Mwenge wowote ule ni rahisi kuliko kuuendeleza moto wake hasa baada ya mafuta yake ya awali kuanza kupungua na kudai mafuta zaidi. Udadisi hasi wa Hapgood ulichochea na alichokiona katika nchi za Afrika Magharibi za Ghana, Guinea na Nigeria ambazo zilipata Uhuru kabla ya Tanganyika²³ na kuanzisha kwa hamasa kubwa miradi kadhaa bila ushirikishwaji wa kutosha wa wadau na matokeo yake kushindwa kukidhi matarajio.

²². *Taarifa ya David Hapgood kuhusu Nyerere* aliyoiandika tarehe 3 Machi, 1963 (akiwa anakaa Hotel New Africa, Dar es Salaam) kwenda kwa Richard Nolte wa Institute of Current World Affairs, New York ambaye taarifa hiyo ilimfikia tarehe 18 Machi, 1963.

²³. Ghana (1957), Guinea (1958), Nigeria (1960).

Pamoja na picha hiyo Bw. Hapgood aliyaona mapema mambo kadhaa yaliyoitofautisha Tanganyika ya Nyerere na nchi hizo za Afrika Magharibi kipindi hicho:

Mosi, uelewa mkubwa waliokuwa nao maafisa wa Serikali wa ngazi tofauti (akiwemo Cleopa David Msuya aliyemtaja kwa jina) na watendaji wa TANU alioongea nao kuhusu mipango ya Serikali na utekelezaji wake;

Pili, maelekezo kuntu aliyoyasikia ya Makamu wa Rais, Rashid Mfaume Kawawa kwa viongozi kuheshimu vipaumbele vya wananchi kwa maana ya kuanzisha na kusimamia miradi ile tu ambayo wananchi wana-ihitaji katika muda husika ili waweze kuimiliki na kuiendesha;²⁴

Tatu, kauli za viongozi na wananchi alioongea nao zilizowaonesha wote kuchukizwa vilivyo na rushwa iliyoanza kutanda kwenye mataifa mapya ya Afrika na kutaka adhabu kali

za kisheria zichukuliwe kukomesha janga hilo; na

Nne, hotuba kadhaa za Mwalimu Nyerere alizotafsiriwa na kuziona kuwa za ufasaha mkubwa kuweza kueleweka kwa urahisi na akthari ya Watanganyika bila hitaji la wakalimani.

Sababu hizo nne pamoja na picha rasmi ya Rais Nyerere iliyomwonesha kavalia nguo za kazi (shati mikono mifupi na suruali rangi ya khaki) akiwa amenyanyua sururu kwa mikono yote miwili akichimba mtaro, picha ambayo ilikuwa imepamba baadhi ya kalenda za mwaka 1963 na kusambazwa kwenye ofisi mbalimbali za Serikali, vilimkuna sana David Hapgood na kuuona mwelekeo wa Tanganyika kuwa tofauti kabisa na nchi zingine zote alizokwisha zitembelea barani Afrika.

Kwa maoni yake hakuna kiongozi yeyote wa Afrika Magharibi kwa mfano, aliyediriki kupiga picha ya aina hiyo na kuitumia kupeleka

²⁴. Makamu wa Rais alisisitiza kuwa wananchi kama wanahitaji maji kwa ajili ya mifugo yao, wasipelekewe mradi wa shule. Pamoja na umuhimu wake, mradi huo wa shule utakuja baadaye. Tatizo la uanzishaji miradi kiholela bila kushirikisha wadau, Bw. Hapgood alilionna Afrika Magharibi.

ujumbe katika jamii, kama alivyofanya Mwalimu kuashiria msingi mpya wa Maendeleo ya Taifa lake jipya: Kujitegemea na Utaifa, Hapgood akashawishika kuhitimisha taarifa yake kwa kutamka kuwa pamoja na yote, aliuona Mwenge wa Nyerere "ukiwa na mwanga zaidi kuliko 'mwenge' wowote ule Afrika Magharibi".²⁵

Hapa David Hapgood aliongelea 'mienge' ya Afrika ya Magharibi kwa lugha ya kufikirika tu, akimaanisha jitihada za kuainisha changamoto, kuzitengenezea mikakati ya kuzikabili, mipango-kazi mahsusi na utekelezaji katika mataifa mapya.

Miaka 15 baada ya Mwenge wa Uhuru kuwekwa juu ya Mlima Kilimanjaro, Waziri Mkuu wa Norway, Odvar

Nordli, aliirejea kauli ya Mwenge ya Mwalimu na kutamka kuwa "naweza kukuhakikishia Mhe. Rais (Nyerere) kwamba Mwenge uliowasha bado mwanga wake ni mkali. Kwa mustakabali wa Afrika, sisi (Norway) tunaunganana na dhamira ya Tanzania (ya Mwenge wake) kuendelea kung'ara nje ya mipaka yake".²⁶

Kwa kifupi, kwa watawala wa Kiingereza na watu nje ya nchi kauli ya Mwalimu waliiona zaidi ikiashiria dhamira njema ya amani na utawala wa walio wengi bila visasi, ubaguzi wa rangi, wa dini au wa aina yoyote ile. Utatuzi wa changamoto za kutawaliwa na suala la Umajumui ya Kiafrika ni mambo ambayo hayakujitokeza sana kwenye uchambuzi wao bali kwenye uchambuzi wa ndani.

---

²⁵. Taarifa ya David Hapgood kuhusu Nyerere, kama hapo juu.

²⁶. *Hotuba ya Odvar Nordli*, Waziri Mkuu wa Norway, katika dhifa ya Taifa ya kumkaribisha Mwalimu Nyerere nchini Norway, Akershus Castle, tarehe 29 Aprili, 1976.

Upande wa Wenyeji

Nyerere: Mwalimu, Mwandishi, Mshairi, Mwanafalsafa

Kauli ya Mwalimu Nyerere ilipata tafsiri pana zaidi ndani ya nchi kutokana na wananchi kumjua Mwalimu kwa uelewa tofauti-tofauti. Mathalani, akthari ya Watan-zania ilimtambua Mwalimu kama mwelimishaji na mwandishi mahiri wa makala na vitabu, hivyo kila kauli kutoka kwenye mdomo na kalamu ya Mwalimu iliwaingia sawia mithili ya somo lililofundishwa vizuri darasani. Wengine wengi walimwona Mwalimu kama mwanasiasa hodari aliyejitoe mhangam kupigania maslahi ya wengi, hivyo kila neno alilolitoa lilizingatiwa kwa matarajio chanya baadaye.

Waliobaki, wengi wanazuoni au wasomi wa ngazi mbalimbali, walim-tambua Mwalimu kupitia kazi zake nyingi za maandishi kama mshairi na mwanafalsafa aliyetumia ushairi kutalii na kudadavua masuala yenye uchunguzi kiufahamu katika jamii na

kutoa mwelekeo kuntu kwa tafakuri na kwa kuchukua hatua inapobidi, kama ilivyokuwa kwa wanafalsafa washairi wenye asili ya Afrika: Prof. Valentin-Yves Mudimbe, Leopold Senghor, Alexis Kagame, Adam Small n.k.

Waliofanyakazi kwa karibu na Mwalimu wanakiri kuwa kiongozi huyo alipokabiliwa na changamoto kubwa yenye dalili za kutibua hali ya hewa, alijifungia kutafakari, kuandika na kughani kama wanafalsafa na washairi wote wanavyofanya. Alifikia hatua ya kuwaasa wasaidizi wake kwa njia hiyo ya ushairi ili wasipotoke.

Mfano, mwaka 1964 Mwalimu alimtungia Mkuu wake wa Wilaya ya Bagamoyo (wakati huo *Area Commissioner*), Sheikh Saadan Abdul Kandoro, utenzi wa beti 12 kumsisitizia kuwa sheria ina umuhimu mkubwa katika ujenzi wa Taifa.

Katika moja ya beti zake alimwambia:

Sheikh Kandoro, sikia!

Sheria husaidia,

Kuijenga Tanzania,

Siyo kazi ya Sheria,

Nchi kutuharibia!

Sheikh Kandoro akaitikia kwa utenzi vilevile, lakini kwa heshima na taadhima:

Rabeka Mheshimiwa,

Julius msifiwa,

Kambarage muelewa,

Bwana nakuitikia.

Nakuitikia sheria,

Kwamba inasaidia,

Kuijenga Tanzania,

Na ni nguzo ya Dunia.

Kutoheshimu Sheria,

Huleta wingi udhia,

Amani ikapotea,

Nchi zikaangamia.²⁷

---

²⁷ Tenzi zote mbili (yaani utenzi wa Mwalimu Nyerere na wa Sheikh Kandoro) ziliwasilishwa MICHUZI BLOG (<https://www.michuzi.co.tz>) na Sheikh Kandoro mwenyewe kwa lengo la kuhifadhi nyaraka za kihistoria.

Ujumbe ulifika sawia! Mwalimu aliamini kuwa ushairi hautegemei idadi ya shahada bali maarifa, busara, hekima, ujuzi na umiliki wa lugha, na kila mzungumza Kiswahili ni vigumu kuacha kufuatilia maudhui ya shairi au utenzi unapoghaniwa.

Matukio ya mwaka 1993 na 1994, yalimkosesha Mwalimu usingizi na amani moyoni: Zanzibar kujiunga na Jumuiya ya Kimataifa ya Kiislamu (OIC) bila kuihusisha Jamhuri ya Muungano, kampeni katika Bunge la Muungano ya kudai mfumo wa Serikali tatu wa Muungano wa Tanganyika na Zanzibar, hatua ambayo Mwalimu aliamini kuwa ilikuwa mapema mno na hivyo rahisi kuua Muungano na kampeni za chini chini kutaka kuondoa ukomo wa vipindi vya urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwalimu alilazimika kujifungia tena, kutafakari, kuandika na kughani, safari hii akachapisha kitabu: *"Uongozi wetu na Hatima ya Tanzania"*²⁸ kilichobeba silaha zake zote tatu za ushawishi - *ualimu, ushairi na falsafa*. Mwalimu akafanikiwa kuizima michakato yote mitatu kwa nguvu ya hoja.

Rais wa TANU, Mwalimu Nyerere (katikati) akiwa na Iddi Faiz Mafungo (wa kwanza kushoto) mpigania Uhuru na Mweka Hazina wa TANU miaka ya 50, Sheikh Mohamed Ramiyya (wa pili kushoto) Sheikh wa Wilaya ya Bagamoyo na mpigania Uhuru, Saadan Abdul Kandoro (wa pili kulia) mpigania Uhuru na mshairi na Haruna Iddi Taratibu (wa kwanza kulia) mpigania Uhuru na Fundi Mwashu, Mkoani Dodoma.

---

28. Nyerere, J.K., *Uongozi wetu na Hatima ya Tanzania, Mkuki na Nyota, Dar es Salaam, 1964*

SURA YA

KUWASHA MWENGE WA UHURU

Disemba 9, 1961 Tanganyika ilipata Uhuru chini ya himaya ya Uingereza (Uhuru wa Ndani). Katika kutimiza ahadi aliyotoa Mwalimu mwaka 1959 ya kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya Mlima Kilimanjaro, Luteni Alexander Gwebe Nyirenda wa Jeshi la Tanganyika (*Tanganyika Rifles* - TR), aliungana na askari pamoja na wataalamu wa mawasiliano (posta, simu, redio n.k) na fataki kufanikisha jukumu hilo.

Katika kutekeleza wajibu wao kwa ufanisi, maandalizi yalianza mwezi mmoja kabla ya Disemba 9 siku ya Uhuru, ambapo majaribio kadhaa yalifanyika ya kukata umeme maeneo yote ya karibu na Mlima Kilimanjaro (Moshi mjini, Arusha Mjini, na Tengeru) ili kupata picha halisi ya mwonekano juu ya Mlima Kilimanjaro usiku wa kuamkia tarehe ya Uhuru.

Majaribio ya kuupanda Mlima Kilimanjaro yalifanyika mara tatu kabla

ya kuupandisha Mwenge Mlimani na Mwalimu alitembelea kambi ya maandalizi iliyokuwa Marangu Mkoani Kilimanjaro kuonesha umuhimu wa zoezi hilo kwa Taifa jipya. Luteni Nyirenda na wenzake walipanda mlima kwa kutumia njia ya Marangu ambayo ndiyo njia maarufu na inayotumika zaidi hadi leo.²⁹

Ili kuhakikisha Mwenge unaonekana kwa umbali mrefu uwapo kilele cha Uhuru (*Uhuru Peak*), mita 5,895 juu ya usawa wa bahari, Mwenge maalumu wa umeme uliandaliwa, ukitumia balbu kubwa za umeme. Kabla ya Mwenge wa Uhuru kuwashwa, umeme ulikatwa katika maeneo ya karibu, giza lilitawala na kutoa muonekano mzuri wa mwangaza wa Mwenge wa Uhuru ukiwa umeambatana na miale ya fataki mlimani na kwenye viunga vya miji ya Moshi, Arusha na Nairobi mwanga wake ulionekana.

²⁹ Katika zoezi hilo la kusimika bendera na kuweka Mwenge wa Uhuru juu ya Mlima Kilimanjaro, Luteni Nyirenda aliandamana na Meja Patrick Stephens (kamanda wa msafara), Meja Colin Gillespie (mtaalamu wa fataki na baruti) na Luteni Kanali Ronald Stewart (mpiga picha) na wafanyakazi wa Shirika la Posta na Simu la Afrika Mashariki (Stuart John Sharkey na Howard Marshall) walioratibu mawasiliano ya shughuli nzima ya tukio hilo (kileleni mwa Mlima, Moshi mjini na viwanja vya Mnazi Moja, Dar es Salaam). Angalia Lusinde J., *Historia na Falsafa ya Mwenge wa Uhuru*, kama hapo juu, uk. 46 - 47

PICHA

Mwalimu Nyerere (kushoto) akiwa na wataalamu wa Shirika la Posta na Simu la Afrika Mashariki (Stuart John Sharkey na Howard Marshall) kabla ya kuanza safari ya kuufikisha Mwenge wa Uhuru katika kilele cha Mlima Kilimanjaro, Novemba, 1961.

Mjini Dar es Salaam historia ikaandikwa kwa Bendera mpya ya Tanganyika kupandishwa na Bendera ya Uingereza (*Union Jack*) kuteremshwa Saa 6:00 usiku mbele ya Gavana wa

mwisho wa Uingereza Sir. Richard Turnbull na Mwalimu J. K Nyerere Waziri Mkuu wa kwanza wa Tanganyika katika uwanja wa michezo (kwa sasa Uwanja wa Uhuru).

Mwalimu Nyerere (kulia) akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Luteni Alexander Nyirenda kabla ya kuanza safari ya kuufikisha Mwenge wa Uhuru katika kilele cha Mlima Kilimanjaro, tarehe 16 Novemba, 1961.

Luteni Nyirenda (wa pili juu ya farasi) na askari wenzake wakiwa katika msafara wa farasi kupeleka Mwenge wa Uhuru juu ya Mlima Kilimanjaro, Novemba 1961

PICHA (JUU)

Waziri Mkuu wa Kwanza wa Tanganyika, Julius K. Nyerere na Gavana wa Uingereza, Sir Richard Turnbull wakishuhudia bendera ya Tanganyika ikipandishwa katika uwanja wa Uhuru, usiku wa tarehe 9 Disemba, 1961.

PICHA (KUSHOTO)

Luteni Alexander Nyirenda akisimika Bendera ya Tanganyika na Mwenge wa Uhuru juu ya kilele cha Mlima Kilimanajaro usiku wa tarehe 9 Disemba, 1961.

Sherehe za uzinduzi wa mnara wa kumbukumbu ya Uhuru katika viwanja vya mnazi mmoja jijini Dar es Salaam 9 Disemba, 1961

KIKWAZO CHA KIKATIBA

Maandalizi ya Kukiondoa

Tanganyika kupata Uhuru chini ya himaya ya Uingereza, kuliinyima nchi hii mpya ya Afrika Mashariki Uhuru wa kutekeleza ndoto zake za muda mrefu za kuibadilisha Tanganyika kisiasa, kiuchumi na kijamii bila kulazimika kupata ridhaa ya Serikali ya Malkia wa Uingereza. Kikwazo hiki alikiona Mwalimu muda mrefu kwani tarehe 27 Machi, 1961 Mwalimu alimwomba rasmi Waziri wa Uingereza wa Makoloni, Ian Macleod, aruhusu Tanganyika ipate Uhuru ikiwa Jamhuri kwani Tanganyika ilikuwa inasimamiwa na Uingereza chini ya udhamini wa Umoja wa Mataifa. Ombi lake likakataliwa.

Kwa kuwa msimamo huo wa Uingereza ulitumika vilevile katika kupatikana kwa Uhuru wa Ghana Machi 6, 1957, Nigeria Oktoba 1, 1960 na Sierra Leone Aprili 27, 1961, Mwalimu akakubali utaratibu huo kimkakati ama sivyo Uhuru wa Tanganyika ungecheleweshwa sana. Hivyo, Tanganyika ikapata Uhuru bila mamlaka kamili kwani, kuanzia tarehe 9 Disemba, 1961 Mwalimu Nyerere alikuwa Waziri Mkuu wa Tanganyika,

hivyo kikatiba, alikuwa kiongozi wa Serikali tu.

Malkia wa Uingereza akawa Amiri Jeshi Mkuu wa Tanganyika na Mkuu wa Nchi mwenye mamlaka yote ya utendaji. Mwakilishi wake nchini alikuwa Gavana Jenerali wa Kiingereza aliyekuwa na madaraka yakiwemo ya kumteua na kumwondoa Waziri Mkuu, kuwateua Mawaziri, Jaji Mkuu, Makatibu Wakuu kwa ushauri wa Waziri Mkuu na mamlaka ya kusamehe wafungwa kwa mujibu wa Katiba ya Uhuru ya Tanganyika ya mwaka 1961.

Msimamo wa Nyerere na TANU ulikuwa ni kumuengua Malkia wa Uingereza kikatiba mapema iwezekanavyo. Lakini taarifa za ndani ya TANU zilisema kwa kuwa Mwalimu alifanyakazi na Waingereza wengi ndani na nje ya Serikali ya Uingereza na walimsaidia sana, hakutaka mara tu baada ya kuwa Waziri Mkuu kupambana nao ili kumwondoa Malkia wao kwenye uongozi wa juu wa Tanganyika. Akaamua kumwachia kazi hiyo *Simba wa vita*, Mzee Kawawa kuwapasha Waingereza bila kupepesa macho. Hatua za awali zikaanzia TANU.

Picha

Gavana wa mwisho wa Kiingereza Sir Richard Turnbull akimuapisha Mwalimu Nyerere kuwa Waziri Mkuu wa Tanganyika 9 Disemba, 1961.

Mwalimu ajiuzulu Uwaziri Mkuu

Tarehe 16 Januari, 1962 (siku 24 tu baada ya "Uhuru") Halmashauri Kuu ya TANU ilitangaza kwamba imepeleka mapendekezo serikalini ya kuibadilisha Tanganyika kuwa Jamhuri mapema iwezekanavyo na kwamba Serikali ya Tanganyika (ikiongozwa na Mwalimu Nyerere) ilishayapokea mapendekezo hayo na kuyakubali. Siku sita baadaye, yaani tarehe 22 Januari, 1962, Mwalimu akajiuzulu nafasi ya Waziri Mkuu ambayo ilichukuliwa na Rashidi Mfaume Kawawa.

Kujiuzulu kwa Mwalimu kulisababisha sintofahamu kubwa katika Jumuiya ya Kimataifa ambapo magazeti yote makubwa duniani yalizibeba taarifa hizo kurasa za mbele.³⁰ Tukio hilo liliwaacha "wakubwa" midomo wazi kwani hawakuzijua sababu hasa zilizopelekea mtu waliyeamini kuwa amesamehe yote na kushika tawi la mzaituni kujiuzulu mapema namna hiyo! Sababu aliyotoa ni

kwenda kuimarisha chama chake cha TANU, sababu ambayo "wakubwa" wengi haikuwaingia akilini kwa jinsi walivyokuwa wanaamini kuwa Waafrika ni wapenda fursa, ukubwa na vyeo. Nyerere akawaacha tena mdomo wazi!

Hata ndani ya TANU, wanachama wengi waliachwa njiapanda tena kipindi ambacho njia pekee ya kuwasiliana na watu wengi kwa haraka zilikuwa simu chache za kukoroga na redio pekee – Sauti ya Tanganyika. Wazee wachache tulio-ongea nao wakiwa na kumbukumbu nzuri ya kujiuzulu kwa Mwalimu walidai kuwa taarifa zilifika sehemu mbalimbali nchini kwa kuchelewa na kwa kusimuliwa kwa mdomo, zingine zikiwa zimetiwa chumvi mno kwamba Wazungu wamempa sumu. Wengi walieleza kuwa viongozi wa TANU walijitahidi sana kuwatuliza wananchi kwamba Nyerere ameamua kwa hiari yake ili kukiimarisha chama cha TANU na kuhakikisha Uhuru kamili unapatikana.

---

³⁰ "NYERERE RESIGNS TANGANYIKA POST: TANGANYIKA LEADERSHIP CHANGES", gazeti la *The New York Times* likapiga ukelele.

Mchakato wa Bunge

Tarehe 15 Februari, 1962 Bunge la Tanganyika likapitisha azimio la kuitaka Serikali iwasilishie haraka iwezekanavyo mabadiliko ya Katiba ambayo yangeruhusu Tanganyika kuwa Jamhuri.³¹ Miezi miwili na nusu baadaye, Waraka wa Serikali wenye kichwa kilichosema "Mapendekezo ya Serikali ya Tanganyika kuwa Jamhuri", ukachapishwa ukielezea umuhimu wa Tanganyika kuwa Jamhuri na mapendekezo ya mfumo wa Serikali ambapo Ofisi ya Gavana Jenerali na ya Waziri Mkuu zitaunganishwa kuunda Ofisi mpya ya Rais wa Jamhuri ya Tanganyika.

Tarehe 31 Mei, 1962, Waziri Mkuu Rashidi Kawawa akawasha moto kwenye Bunge la Tanganyika kupitia Waraka wa Serikali Na.1 wa 1962, akisema: "Tarehe 9 Disemba, 1961 ghafla tukajikuta tumekuwa sehemu ya Ufalme! ... Malkia ... akawa Kiongozi wetu Mkuu na Serikali yetu huru ikawa 'Serikali ya Malkia'. Huu uhusiano wa moja kwa moja na Ufalme wa Uingereza ni kitu kipya kwetu; kwa

kuwa hadi tarehe 9 Disemba, 1961, uhusiano wao haukuwa wa moja kwa moja ... Tanganyika haikuwa sehemu ya himaya ya Ufalme wa Uingereza ... Hivyo basi, kwa Tanganyika, Ufalme wa Uingereza umekuwa daima taasisi ya nje".³²

Tarehe 22 Novemba, 1962 Bunge la Tanganyika likajigeuza (kwa mujibu wa Katiba ya Uhuru ya 1961) kuwa Bunge la Kutunga Katiba. Ndipo Katiba ya Jamhuri ya Tanganyika (*Republican Constitution*) ya mwaka 1962 ikatungwa. Katika uchaguzi wa kumpata Rais wa Jamhuri ya Tanganyika chini ya sheria mpya, *The President Designate (Election) Act*,³³ uliofanyika tarehe 1 Novemba, 1962, mwenye maono ya Mwenge wa Uhuru, Mwalimu Nyerere, alipata kura 1,127,978 dhidi ya kura 21,276 alizopata mpinzani wake Zuberi Mtemvu, Rais wa *African National Congress* ya Tanganyika. Hatua kuu ya kwanza ya kumpa Mwalimu na TANU utekelezaji wa malengo ya mwanga wa Mwenge wa Uhuru bila kukwamishwa na Mkuu wa Nchi aliyekuwa Mwingereza, ikawa imekamilika.

³¹ *Majadiliano ya Bunge (Hansard)*, Mkutano wa Kwanza, Kikao cha Kwanza, 1962, aya ya 166.

³² Angalia, *Mapendekezo ya Serikali ya Tanganyika kuwa Jamhuri*, Waraka wa Serikali Na.1. 1962.

³³ Sheria Namba 40, 1962.

UHURU KAMILI NA JAMHURI YA TANGANYIKA

Tarehe 9 Disemba, 1962 Mwalimu Nyerere aliapishwa kuwa Rais wa Kwanza wa Jamhuri mpya ya Tanganyika yenye mamlaka kamili ya ndani na ya nje bila kusubiri ridhaa ya chombo au nchi yoyote ingine. Chini ya Katiba mpya ya Jamhuri, idadi ya Wabunge iliongezeka kutoka 81 hadi 107. Aidha, 87 kati yao walikuwa wa kuchaguliwa na 10 wa kuteuliwa. Demokrasia iliongezewa wigo kwani hata wapiga kura waliongezeka sana kutokana na kuondolewa kwa masharti kadhaa ya kitashtiti kwa mpiga kura kwa mfano uwezo wa kuzungumza Kiingereza ambao uliwaondolea sifa wapiga kura wengi wa Kiafrika katika uchaguzi uliokuwa umetanguliwa kabla ya 'Uhuru' wa mwaka 1961.

Ilikuwa halali kwa Tanganyika kujisikia kuonewa na Uingereza kwa kupitishwa kwenye njia ya makoloni ya Uingereza wakati Tanganyika haikuwa koloni bali eneo la kimataifa lililokuwa chini ya Udamini wa

Umoja wa Mataifa lenye haki ya kulelewa ili kujitawala na siyo kulazimishwa kuwa kikaragosi cha himaya ya Uingereza. Ndiyo sababu ya Tanganyika kuendesha mchakato wa kumkataa Malkia wa Uingereza kuwa kiongozi mkuu wa Tanganyika kwa mwendo kasi wa mwaka moja tu! Ilichukua Ghana, iliyopata "Uhuru" mwaka 1957, miaka 4 na miezi 4 kuwa Jamhuri; Nigeria iliyopata "Uhuru" mwaka 1960, miaka 3 kuwa Jamhuri na Sierra Leone iliyopata Uhuru mwaka 1961, miaka 10 kuwa Jamhuri! Ilipofika zamu ya Kenya kupata "Uhuru" ndani ya himaya ya Uingereza, Kenya ilifuatisha nyayo za Tanganyika na kumweka pembeni Malkia wa Uingereza ndani ya kipindi kifupi cha mwaka moja!

Kwa kuwa Jamhuri, Tanganyika ikaikwepa changamoto kubwa iliyokuwa inaikabili ya kufanya maamuzi makubwa ya kuirejeshea nchi matumaini na tabasamu lakini mpaka kwa ridhaa ya Malkia.

PICHA

Mwalimu Nyerere akihutubia Bunge la Tanganyika kwa lugha ya Kiswahili katika Ukumbi wa Karimjee baada ya kuapishwa kuwa Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Tanganyika tarehe 9 Disemba, 1962. Kushoto kwake ni mkewe, Mama Maria Nyerere na mbele yake ni Spika Adam Sapi Mkwawa.

UTEKELEZAJI WA MAUDHUI YA FALSAFA YA MWENGE WA UHURU

Kupatikana kwa Jamhuri ya Tanganyika tarehe 9 Disemba, 1962 kulimpa Nyerere na wabeba maono wenzake wa maudhui ya falsafa ya Mwenge wa Uhuru wigo mpana wa utekelezaji.

TANU, ASP na Mwenge wa Uhuru

Kipindi Mwalimu anatoa kauli hiyo ya Mwenge kuwekwa juu ya Mlima Kilimanjaro, mshikamano na ushirikiano kati ya TANU na chama cha ukombozi Zanzibar, *Afro-Shirazi Party* (ASP) ulikuwa mkubwa sana kiasi cha vyama hivyo viwili kuratibu pamoja mipango na mikakati yao ya kudai Uhuru. Ushirikiano huo haukuwa wa ujirani na udugu wa miaka mingi peke yake, bali vilevile wa kisiasa wenye malengo yaliyofanana.

Ukaribu huu wa mahusiano wa vyama hivi viwili, ulianza hata kabla ya kuwa vyama rasmi vya siasa, bali vikundi vya kijamii vya burudani ya muziki wa dansi na taarab, michezo na kusaidiana miaka ya 1930. *Tanganyika African Association (TAA)*, *Zanzibar African Association (ZAA)*,

vikundi ambavyo awali vilijulikana kama *African Association (AA)* na *Shiraz Association (SA)*, vilionekana vikifanya kazi kila kimoja kivyake, lakini viliratibu shughuli zao za kuunganisha watu kwa ukaribu sana.

Wanahistoria wa Afrika Mashariki, B.E. Mrina na W.T. Mattoke, wanathibitisha kuwa kati ya mwaka 1939 na 1941, ZAA na TAA vilifanya vikao vyao vya mwaka kwa pamoja na kwa mzunguko katika miji ya Zanzibar, Dar es Salaam na Dodoma³⁴ huku ZAA na SA vikiwa na mawasiliano ya karibu ya siri. Tarehe 7 Julai, 1954 TAA ikabadi-lishwa na kuwa chama rasmi cha siasa na kuitwa TANU. Aidha, tarehe 5 Februari 1957 ZAA na SA viliungana na kuunda ASP. Katika kikao hicho cha kihistoria Mwalimu Nyerere, Rais wa TANU, alishiriki.

Ushirikiano kati ya vyama hivi viwili uliendelea na kuimarishwa kabla ya Mapinduzi Matukufu ya Zanzibar mwaka 1964. Vilichangiana fedha na vifaa vya kampeni za uchaguzi, kuanzisha ofisi ya uratibu ya ASP mtaa wa Lumumba, Dar es Salaam.

³⁴ Angalia, *Muungano wa Tanganyika na Zanzibar: Chimbuko, Misingi na Maendeleo*, Mkuki na Nyota Publishers Ltd, Dar es Salaam, 2022, uk.20. Vikao hivyo vilisitishwa mwaka 1942 kuzingatia masharti ya kusafiri kipindi cha Vita Kuu ya Pili ya Dunia.

Vilitumiana wapiga kampeni wazuri kama vile Bibi Titi Mohamed na Lucy Lameck ambao walijichimbia Zanzibar kusaka kura za wanawake kwa ajili ya ASP kuelekea uchaguzi wa 1961.

Mwezi Disemba, 1959 Sheikh Karume alitamka kwenye mkutano wa hadhara Raha Leo, Unguja kwamba ASP ingetaka Zanzibar iwe Jamhuri itakapojipatia Uhuru. Kwa kauli hiyo Sheikh Karume aliitwa na Sultan na Mwakilishi wa Serikali ya Uingereza (British Resident) kuonywa kwamba anafanya uchochezi³⁵. Ujumbe huo huo Mwalimu Nyerere aliutoa Mwezi Machi, 1961 kwa Waziri wa Makoloni wa Uingereza, Ian Macleod ambaye alikataa.³⁶

Mwaka 1958, vuguvugu la kupigania Uhuru wa nchi za Afrika Mashariki na Kati (*Pan African Freedom Movement of Eastern and Central Africa - PAFMECA*) lilizinduliwa mjini Mwanza Septemba, 1958. Mwalimu Nyerere wa TANU, Sheikh Karume wa ASP, Tom Mboya wa *Kenya African*

National Union (KANU) ni baadhi ya wapigania Uhuru mashuhuri wa Kiafrika walioshiriki kwenye uzinduzi huo. Malengo makuu ya PAFMECA yalikuwa ni kujenga umoja, mshikamano na ushirikiano miongoni mwa Waafrika waliokuwa chini ya utawala wa kikoloni na hivyo wanadai Uhuru.³⁷

Mwezi Aprili, 1959 Sheikh Abeid Amani Karume, Rais wa ASP, alikuwa mwenyeji wa mkutano uliofuatia wa PAFMECA uliofanyika viwanja vya Mnazi Mmoja, Zanzibar, kubadilishana mawazo kuhusu yaliyojiri kati ya kikao cha Mwanza na cha Zanzibar. Baada ya Zanzibar PAFMECA walikutana Nairobi, Kenya mwezi Septemba, 1959 na Addis Ababa, Ethiopia mwaka 1960 ambako viongozi wa PAFMECA walikutanishwa na viongozi wenzao wa harakati za ukombozi sehemu mbalimbali za Afrika. Mkutano huo ulipanda mbegu iliyozaa Umoja wa Nchi Huru za Afrika mwaka 1963.³⁸

Hivyo, mchango wa Mwalimu Nyerere na TANU, Sheikh Karume na ASP katika kusukuma mbele

³⁵ ASP, AFRO SHIRAZI – A liberation Movement, ZPPC, 1973 uk 56

³⁶ Angalia Sura ya 2 Sehemu ya 2 uk 37

³⁷ kama hapa juu, uk. 5 & 6.

³⁸ kama hapa juu, uk. 6

vuguvugu la ukombozi na umoja katika bara la Afrika si haba. Katika hotuba zao na mazungumzo yao na viongozi wenzao mbalimbali ndani na nje ya nchi, Mwalimu Nyerere na Sheikh Karume hawakupishana kauli kuhusu vipaumbele vya nchi zao kama vilivyoainishwa kinagaubaga na Mwalimu Nyerere kwenye Baraza la Kutunga Sheria la Tangayika tarehe 22 Oktoba, 1959 juu ya azma ya kuwasha Mwenge wa Uhuru kumulika ndani na nje ya mipaka ya nchi yetu.

Kudhibiti athari za utawala wa kimila

Watu wengi pamoja na Mwalimu Nyerere waliyaona na kuyatambua manufaa ya uongozi wa kimila, lakini si katika mazingira ya kikoloni ambapo uongozi huo ulitumika kwa maslahi ya wageni. Wananchi hawakupata tija yoyote na utitiri wa uongozi huo, bali maumivu. Mnamo mwaka 1952, Mwalimu Nyerere baada ya kurejea kutoka masomoni Uingereza na kukuta mgawanyiko mkubwa wa kiutawala miongoni mwa machifu nane wa Uzanaki, akaja na wazo la kuleta umoja miongoni mwa machifu ndipo alipomfuata Mwalimu wake wa zamani aliyemfundisha shule ya msingi Mwisenge (Musoma), Mzee James Ilenge kumuelezea wazo lake la kuwaunganisha viongozi wa kimila wa Uzanaki ili waungane na kuwa na

chifu mmoja tu lengo likiwa ni kuimarisha utendaji kazi, utekelezaji mzuri wa majukumu yao na ushirikiano.

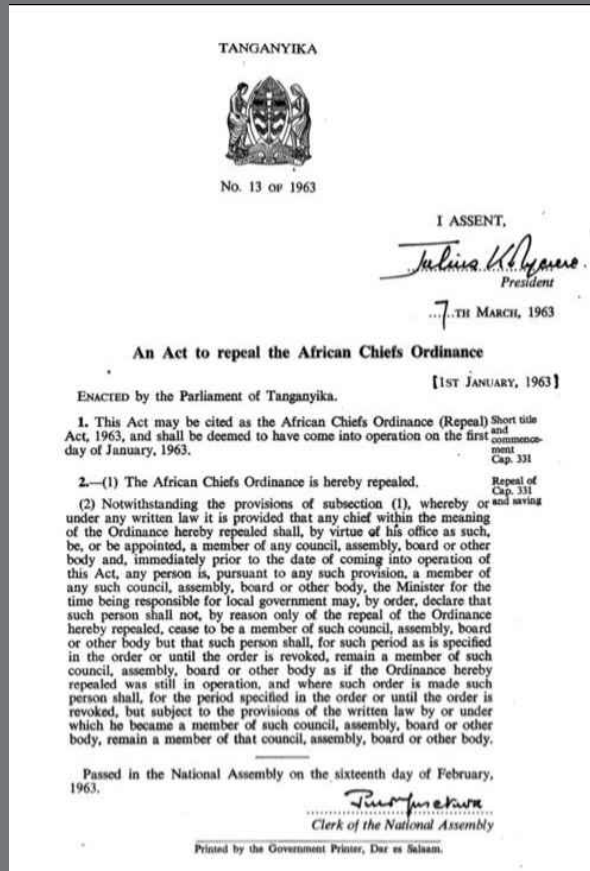
Mwalimu wake alimuelewa na kumuunga mkono. Hata hivyo, halikuwa jambo rahisi kipindi hicho kwa kijana mdogo (umri wa miaka 30) kuwakabili machifu (akiwemo baba yake Mlezi Chifu Wanzagi Nyerere) na kuwapa wazo hilo la kuwapunguzia mamlaka. Akashauriwa alifikishe suala hilo kwa Mkuu wa Wilaya kupata mawazo yake. Mkuu wa Wilaya husika wakati huo aliliunga mkono wazo la Mwalimu.³⁹

Hata hivyo, mara tu baada ya Tanganyika kuwa Jamhuri, Mwalimu kwa kutumia uzoefu alioupata kutoka Uzanaki, akawashawishi wenzake serikalini kufuta utawala wa kichifu mwaka 1962 ambao ulitumiwa sana na wakoloni katika kuwagawa wananchi. Ulikuwapo vilevile wasiwasi kuwa ujenzi wa taifa jipya lenye mshikamano ungekwamishwa na mamlaka za kimila zilizokuwa zikilipwa na serikali ya kikoloni kama sehemu ya utawala katika nchi changa iliyokuwa na makabila zaidi ya 120.⁴⁰ Hivyo, viongozi wengi ndani ya Serikali walihofia mvutano mkubwa kutokea utakapotangazwa uamuzi huo.

Hata hivyo ushawishi wa Mwalimu kuhusu azma ya Serikali kuunda

³⁹ Chifu Japhet Wanzagi: Mahojiano, Juni 13, 2025- Mwitongo, Butiama

⁴⁰ Angalia GN 39 ya Mwaka 1962 iliyobomoa mamlaka ya machifu katika mfumo wa utawala.

Sheria ya Bunge la Tanganyika ya mwaka 1963 iliyofuta sheria ya kikoloni ya Machifu wa Kiafrika (The African Chiefs Ordinance) sura 331 iliyowapa Machifu majukumu ya kiserikali kama vile kukusanya kodi, kuandaa nguvu kazi, kulinda amani na usalama kwenye maeneo yao n.k.

Taifa moja jipya ulisaidia kulipoza suala hili. Hivyo kuanzia tarehe 1 Machi, 1963 sheria ya Machifu ilifutwa rasmi na Bunge na kuridhiwa na Mkuu wa Nchi tarehe 7 Machi, 1963. Sheria iliwapoza kidogo machifu kwa kutamka kuwa machifu watabakia kwenye nafasi walizokuwa nazo katika Halmashauri, Bunge, Bodi na nafasi zingine mpaka pale Waziri wa Serikali za Mitaa

atakavyoamua vinginevyo. Hata hivyo Chifu Marealle alilifikisha suala hilo mapema mahakamani (*Thomas Lenana Mlangi Marealle v The Chagga Council*) kabla ya sheria ya machifu kufutwa, akipinga hatua hiyo ya Serikali na kudai fidia mpaka Mahakama ya Rufaa ya Afrika Mashariki.⁴¹

⁴¹ *Thomas Lenana Mlangi Marealle v The Chagga Council, Civil Appeal Na.47 ya 1962*. Kesi hii na rufani yake ilisikilizwa mwaka 1963. Mwaka huohuo Marealle akachaguliwa kuwa Mangi Mkuu (Paramount Chief) lakini mara baada ya kuchaguliwa akajiuzulu.

Kupiga marufuku ubaguzi wa aina yoyote ile

Suala la pili ambalo Serikali ya Jamhuri haikulivumilia kabisa kuchelea kuharibu juhudi za ujenzi wa taifa jipya, ni ubaguzi wa aina yoyote ile (wa rangi, udini au ukabila). Ubaguzi katika utoaji wa huduma ya afya, elimu, na huduma zote za kijamii ulipigwa marufuku. Moja ya mifano mibaya ya kibaguzi iliyojitokeza na kuzimwa na mwamko mpya wa haki nchini ulihusiana na kinyang'anyiro cha Ubunge Jimbo la Ilala, Mkoa wa Dar es Salaam mwaka 1980. Meya mstaafu wa Jiji la Dar es Salaam zama hizo, Kitwana Selemani Kondo almaarufu kama "K.K" wakati wa kampeni za uchaguzi, alitumia matamshi ya kibaguzi dhidi ya mgombea mwenzake Martha Michael Wejja kwa kumbagua kuwa si mzawa halisi wa Dar es Salaam na hivyo hastahili kuchaguliwa kwa kuwa ni mwanamke na Msukuma! Kitwana Kondo alishinda ubunge lakini Martha Wejja, akisaidiwa na Kamati ya Msaada wa Kisheria ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, alifungua kesi kupinga matokeo

katika uchaguzi huo, kesi iliyoishia Mahakama ya Rufaa ya Tanzania.

Mahakama ya Rufaa iliyafuta matokeo ya uchaguzi huo yaliyos-ababishwa na kauli tata za kibaguzi na kuamuru kurudiwa kwa uchaguzi katika Jimbo hilo.

Kutumia vizuri nguvu ya vijana - kuanzishwa kwa Jeshi la Kujenga Taifa (JKT)

Kumbukumbu kwenye makavazi ya TANU sasa CCM jijini Dodoma zinaonesha kuwa wazo la kuanzisha JKT lilitokana na Mkutano wa Rashid Kawawa (Simba wa Vita) na Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje wa Israel, Bi. Golda Meir walipokutana katika maadhimisho ya mwaka mmoja wa "Uhuru" wa Ghana mwaka 1958.

Bi. Meir alimwelezea Kawawa utaratibu wanaoutumia Israel kuwalea vijana wao wote kwa kuwaweka pamoja maeneo mbalimbali na kuwaandaa kijeshi kupata ujasiri, uvumilivu, ushirikiano, nidhamu na stadi mbalimbali. Baadaye wanaajiriwa sehemu tofauti tofauti na kuwa jeshi la akiba lenye

stadi na weledi mbalimbali. Taarifa hiyo ilimkuna Kawawa na kuifikisha kwenye Chama na Serikali.

Aprili, 1963 Baraza la Mawaziri la Jamhuri ya Tanganyika liliridhia kuwa na chombo hicho na kiitwe Jeshi la Kujenga Taifa (JKT) chini ya Wizara ya Utamaduni wa Taifa na Vijana.⁴² Tarehe 10 Julai, 1963 JKT ilianzishwa bila kutungiwa sheria rasmi ya Bunge mpaka mwaka uliofuatia wa 1964⁴³ ambapo Sheria rasmi ya Jeshi la Kujenga Taifa (CAP. 193) ilitungwa na kuliweka Jeshi hilo chini ya Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa.

Kuanzishwa kwa JKT kuliihakikishia nchi kuwa na hazina kubwa ya vijana waliomaliza shule na kuandaliwa vizuri kwa mujibu wa sheria ili washiriki kikamilifu katika ujenzi wa taifa na kuwa jeshi la akiba kiuchumi, kiulinzi na kiusalama. Vilevile, Jeshi hilo limekuwa likitoa mafunzo ya kuwajengea hali ya uzalendo, uadilifu, uaminifu, utii kwa taifa na kuwa na hali ya utayari wa kulitumikia

taifa pindi watakapohitajika. Tanganyika ikawa imejiweka vizuri zaidi kubeba jukumu la kuwa kimbilio la wapigania Uhuru Kusini mwa Jangwa la Sahara na ngome ya umajumui ya Kiafrika kama Mwalimu alivyoiahidi dunia kupitia kauli yake ya Mwenge wa Uhuru.

Kulinda Uhuru wa Tanganyika na Uhuru wa wengine

Kipindi hiki kilikuwa muhimu vilevile katika ujenzi wa misingi ya ulinzi na usalama ya Taifa jipya kutetea Uhuru wake na wa wengine. Halitasahaulika tukio la mwezi Januari, 1964 la uasi wa kikosi cha kwanza cha Jeshi la Tanganyika lililorithiwa kutoka kwa wakoloni na wajibu wa ziada ambao Tanzania iliubeba (ili kukamilisha Uhuru wake) kusaidia harakati za ukombozi Kusini mwa Afrika. Si rahisi kutekeleza majukumu haya makubwa bila maandalizi sahihi ya vijana wengi kila mwaka walio tayari kubeba majukumu haya ya kitaifa kwa utaratibu mahsus.

---

⁴² Wizara hiyo iliongozwa na Waziri Lawi Nangwanda Sijaona (ambaye vilevile alikuwa Mwenyekiti wa TYL), Joseph Kizulila Nyerere (Naibu Waziri na Katibu wa TYL) na Mzee Harubu Saidi (Katibu Mkuu wa Wizara).

⁴³ JKT ilianzishwa kwa Sheria Namba 16 (National Service Act), ya 1964)

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akikagua Vikosi vya Ulinzi katika uwanja wa Uhuru Dar es Salaam, tarehe 9 Disemba, 1969.

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Sheikh Abeid Amani Karume akikagua gwaride mwaka 1968.

Tarehe 3 Machi, 1964 mafunzo ya kuandaa vijana kuunda Jeshi jipya la Tanzania yalianza na kumalizika tarehe 1 Septemba, 1964 ambapo Kapteni Mirisho Sarakikya akiwa na umri wa miaka 30 aliteuliwa kuwa Mkuu wa Kwanza wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama na kupandishwa cheo kuwa Brigedia Jenerali.⁴⁴

Jeshi jipya lililopewa jina la Jeshi la Ulinzi la Wananchi Tanzania (JWTZ) lilitokana na kuunganishwa kwa Jeshi la Tanganyika na Jeshi la Ukombozi la Zanzibar. Aidha, jeshi jipya liliandikisha vijana kutoka Umoja wa Vijana wa TANU na ASP, tayari kuendeleza moto wa Mwenge wa Uhuru.

PICHA

Kapteni Mirisho Sarakikya aliyeteuliwa kuwa Mkuu wa Kwanza wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama 1964

---

⁴⁴ *Muungano wa Tanganyika na Zanzibar: Chimbuko, Misingi na Maendeleo*, 2022 uk 86

Picha

Mwalimu Nyerere na Sheikh Karume wakikagua gwaride la Kikosi cha Jeshi la Kujenga Taifa baada ya kumaliza mafunzo yao.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru mara baada ya kukabidhiwa na vijana wa TANU na ASP katika kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru mwaka 1972 katika uwanja wa Jangwani, Dar es Salaam. Kushoto ni Rais wa Sudan, Jaafar Nimeiry na kulia ni Makamu wa Rais wa Botswana, Dkt. Ketumile Quett Masire.

Kiswahili na Ukombozi wa Afrika

Kutangazwa kwa Kiswahili kuwa lugha ya Taifa mwaka 1962 kufuatia Rais wa kwanza wa Jamhuri ya Tanganyika Mwalimu Nyerere kuamua kuli-hutubia Bunge kwa mara ya kwanza kwa Kiswahili kuliipaisha na kuikuza lugha hii kitaifa na kimataifa na kila mtu alitambua kuwa katika Taifa jipya la Tanganyika Kiswahili kilikuwa lugha kuu.

Zilipoanza Mbio za Mwenge wa Uhuru Tanzania mwaka 1964, ilidhaniwa kwamba baadhi ya wenyeji wangeshindwa kuelewa lugha ya Kiswahili. Hivyo, Mbio za Mwenge wa Uhuru zililazimika kuandamana na wakali-

mani. Baadaye ilibainika kuwa akthari ya Watanzania inaongea Kiswahili na hata pale wasipoongea wanaelewa vizuri lugha hiyo yenye asili ya kibantu. Pamoja na kuwepo kwa lugha za kikabila, lugha ya Kiswahili ilitamalaki katika maeneo yote nchini.

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilipoanza baada ya kuzaliwa kwa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwaka 1964, lengo likawa kuufikisha Mwenge wa Uhuru na ujumbe wake katika mikoa mbalimbali. Kiswahili kikatumika kuwaunganisha wananchi wa makabila zaidi ya 120 huku kikifikisha kwa ufasaha falsafa ya Mwenge na ujumbe wake. Vilevile, Kiswahili kikawa ni zana muhimu ya kukusanya mapendekezo

PICHA

Mwenyekiti wa Nchi 5 zilizokuwa Mstari wa Mbele katika Mapambano ya Ukombozi Kusini mwa Afrika na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akiwa na baadhi ya viongozi wa nchi hizo Rais wa Msumbiji Samora Machel (kushoto) na Rais wa Zambia Kenneth Kaunda (kulia).

au mahitaji ya wananchi katika kila kona na kuwasilishwa kwa viongozi, hatua hii ilikiwezesha Kiswahili kukua ndani na nje ya Taifa letu na kujenga utaifa.

Fikra za Mwalimu Nyerere kuhusu matumizi ya Kiswahili zilianza kuonekana tangu mwaka 1954 wakati wa kuanzishwa kwa chama cha TANU. Katiba ya chama hicho iliandikwa kwanza kwa lugha ya Kiswahili, jambo lililopingwa na watawala wa kikoloni waliotaka iwe kwa Kiingereza ili waelewe imani na malengo ya kisiasa ya chama hicho cha Waafrika.

Mwalimu Nyerere alikitetea Kiswahili kwa hoja kuwa wanachama wengi

wa TANU hawakifahamu Kiingereza, hivyo Kiswahili kilihitajika ili kuwawezesha kueleweka na kushiriki kikamilifu katika harakati zake za kisiasa. Mikutano yote ya TANU na hotuba za viongozi wake zilitolewa kwa Kiswahili.

Aidha, kama tulivyodokeza awali, mwaka huo wa 1962 Serikali ilianzisha Wizara ya Utamaduni wa Taifa na Vijana iliyokuwa na jukumu la, pamoja na mengine, kuratibu na kukuza lugha ya Kiswahili kama sehemu ya Sera ya kitaifa.

Miaka mitano baadaye, Serikali ikaanzisha Baraza la Kiswahili la Taifa (BAKITA) kupitia Sheria ya Bunge

PICHA

Wananchi Mkoa wa Shinyanga wakishangilia kwa nderemo baada ya kupokea ujumbe wa Mbio za Mwenye wa Uhuru mwaka 1978.

Na. 27 ya mwaka 1967, lengo kuu likiwa kuleta maendeleo ya lugha ya Kiswahili. Mwaka uliofuatia wa 1968, Kiswahili kilitangazwa rasmi kuwa lugha ya kufundishia shule za msingi kuanzia darasa la kwanza hadi la saba,⁴⁵ hatua iliyoweka msingi wa Kiswahili kuwa lugha ya elimu na maarifa kwa watoto wote.

Kuimarika kwa lugha ya Kiswahili kumesaidia lugha hiyo kuenea duniani kwa kasi. Tarehe 23 Novemba, 2021, Shirika la Umoja wa Mataifa la Elimu, Sayansi na Utamaduni (UNESCO) lilitangaza kuwa tarehe 7 Julai ya kila mwaka ni siku ya lugha ya Kiswahili duniani.

Ukombozi wa Afrika

Falsafa ya Mwalimu Nyerere ya Mwenge wa Uhuru ilijikita katika dhana pana ya Uhuru ikimaanisha vilevile mshikamano wa Kiafrika na mshikamano wa kimapinduzi dhidi ya ukoloni. Kuwashwa kwa Mwenge wa Uhuru tarehe 9 Disemba, 1961 katika kilele cha Mlima Kilimanjaro, kuliashiria nuru kubwa ndani na nje

ya mipaka yetu, matumaini penye kukata tamaa, upendo penye chuki na heshima penye dharau. Ndani yake ni mshikamano wa Kiafrika. Vilevile, Mwenge wa Uhuru ulitupa msukumo na ujasiri wa kutofungamana na upande wowote kati ya mrengo wa Mashariki au Magharibi wakati wa kipindi tete cha Vita Baridi duniani, pamoja na kwamba uamuzi huo uliligharimu Taifa kupata misaada na ushirikiano wa kidiplomasia na mataifa yaliyokuwa na nguvu duniani.

Kupitia falsafa hii, Tanzania ikawa kitovu cha ukombozi wa nchi nyingi za Kiafrika kama Msumbiji, Zimbabwe, Namibia, Angola na Afrika Kusini. Tulishadokeza awali kuwa Mwalimu Nyerere aliamini kuwa Uhuru wa Tanzania hauna maana bila Uhuru wa nchi zote za Kiafrika zinazotawaliwa.

Ilikuwa imani ya dhati kwani ilijidhihirisha kwa Tanganyika mapema baada ya Jamhuri, kuruhusu kuanzishwa kwa kambi za wapigania Uhuru wa Afrika Kusini (ANC/PAC), Msumbiji (FRELIMO), Zimbabwe (ZANU/ZAPU),

---

⁴⁵ Angalia GN 13 ya Tarehe 29 Machi, 1968 iliyotangaza rasmi kuwa Kiswahili ni lugha ya kufundishia katika shule za msingi kuanzia darasa la kwanza hadi la saba.

Angola (MPLA), Namibia (SWAPO)⁴⁶ na vikundi vingine ndani ya ardhi ya Tanzania.

Kambi za wapiganaji ziliundwa maeneo ya Ruvuma, Bagamoyo, Kongwa, Mazimbu na Dakawa Mkoani Morogoro, Nachingwea, Lukuyu (Sekamaganga), Rutambi na Chilla-Lindi, Chunya-Mbeya na Mgagao-Iringa. Kambi hizo zilikuwa zinatimika kuwaandaa wapigania Uhuru wa Vyama vya Ukombozi.

Kuundwa kwa Umoja wa Nchi Huru za Afrika (OAU) tarehe 25 Mei, 1963 kuliiongezea Tanganyika majukumu ya ziada ya ukombozi kwa kuamua kuunda Kamati ya Ukombozi ya OAU ya kuratibu na kuongoza harakati zote za ukombozi barani Afrika na makao yake makuu kuwa Dar es Salaam. Mwalimu, pamoja na kujua kuwa alikuwa anakabiliwa na mzigo mkubwa sana na kwamba nchi yake ilikuwa bado changa sana kimaendeleo, kichumi, kijamii na hata kisiasa, akayakubali majukumu hayo huku akicha-

gizwa na kauli yake mwenyewe kwa dunia ya kuwasha Mwenge.

Historia ya mapambano Kusini mwa Afrika haitakamilika vizuri bila kutaja mchango wa muziki wa dansi na taarabu iliyowahamisha wananchi na wapigania Uhuru kuendelea na mapambano. Vikundi vilivyotoa mchango mkubwa ni pamoja na: DDC Mlimani Park Orchestra (Sikinde Ngoma ya Ukae), Vijana Jazz Band (Pambamoto), Mwenge Jazz Band (Paselepa), Juwata Jazz Band (Msondo Ngoma), Moro Jazz Band/Super Volcano (Likembe/Masika Zolezole), Dar Jazz Band (Muundo), Safari Trippers (Sokomoko), Urafiki Jazz Band (Chakachua), Cuban Marimba Band (Ambiansey), Afro 70 Band na Shakila (Lucky Star).

Vikundi hivi vya Sanaa vilitumbuiza pia katika makambi ya wapigania Uhuru katika maeneo kadhaa ndani na nje ya nchi ili kuwatia ari ya kuendelea na mapambano na kuwatia moyo Watanzania waendeleo kuunga mkono mapambano kwa hali na mali.

⁴⁶ *African National Congress (ANC), Pan African Congress (PAC), Frente de Libertacao de Mocambique (FRELIMO), Zimbabwe African National Union (ZANU), Zimbabwe African People's Union (ZAPU), Movimento Popular de Libertacao de Angola (MPLA) & South West Africa People's Organization (SWAPO).*

PICHA

Wasanii wa Urafiki Jazz Band, kutoka kushoto waliosimama ni Hamis Nguru (Mwimbaji), Marafa Ramadhani (Tumba), Juma Said (Maracas), Abas Lulela (Bass), Abasi Said (Saxaphone), Fida Said (Saxaphone), Mohamed Bakari (Churchill rhythm), Juma Mrisho (Ngulimba wa Ngulimba) Mwimbaji na Kiongozi wa Bendi. Waliokaa Michael Vicent (Solo Gitaa), Ezakiel Mazando (Rhythm), Juma Ramadhani Lidenge (Second Solo) na Ayub Iddi (Bass).

UKOMBOZI AFRIKA

Urafiki Jazz Band

*Mwenyekiti wa nchi tano zilizo mstari wa mbele,
Tunakuomba, Uzidishe mapambano ya Kusini,
mwa Afrika.*

*Kwani maadui, wa Afrikaaaaa,
Wanalisumbua sana bara letu hili la Afrika.
Rais Kaunda na Samora wa Msumbiji,
Seretse Khama na Neto wa Angola,
Tunawaambiaaaa, Aluta Continua x2*

Kiitikio:

*Mwenyekiti Mwalimu Nyerere Baba,
Imarisha ukombozi wa Afrika (Afrika) x2
Uhuru wetu hauwezi kuwa safi
Mpaka Afrika yote imekuwa huru Mwalimu eeeeh*

Mwenyekiti ...

*Maadui wa Bara la Afrika, wameanza kuwahujumu
Viongozi Mwalimu eeeh*

Mwenyekiti ...

*Murtala Muhammed wa Nigeria na Marien Ngouabi
Wa Kongo wamepotea Mwalimu eeeh*

Kiitikio:

Mwenyekiti...x2

PICHA

Moro Jazz Band wakiongozwa na Mwanamuziki nguli nchini Mbaraka Mwinshehe Mwaruka (wa tatu kutoka kulia).

KIFO CHA KARUME

Mbaraka Mwinshehe

Tanzania nzima

Twabubujika machozi wo wo wo oh

Kuondokewa na makamu wetu wa kwanza Sheikh Karume ooh

Wo wo wo woh (x2)

Kifo cha Karume, kimeweka pengo kubwa kwa Waafrika

Wapigania ukombozi wa bara letu

Shujaa Karume ooh

Wo wo wo wohh (x2)

Vibaraka wale, wenye mawazo ya kufungwa

Ndiyo wabaya

Walioa Kiongozi Mwana Mapinduzi,

Sheikh Karume ooh

Wo wo wo woh

Karume

(Ahh!! Karume...Mwanamapinduzi aah wa Afrika

Kifo chake hakitosaulika daima

Maongozi aliyoacha, yatadumu milele)

Afro Shirazi msife moyo

Wanamapinduzi wote, wa Unguja oye

Shabaha yetu na lengo letu

Mapinduzi ya Unguja na yadumu milele woye...

Kinachowindwa,

Si Viongozi, bali siasa yetu yakuleta usawa...

Yeeeh .... yeeeh.....

PICHA

Bi. Shakila Said Msengi nyota wa mziki wa Taarabu Tanzania na Afrika Mashariki alijulikana kwa sauti nzuri ya kipekee.

VIVA FRELIMO

Shakila na Lucky Stars

*Leo twakuvika taji, Mpendwa ndugu Samora, x2
Kukomboa Msumbiji, si jambo la masihara, x2
Si jambo la masihara,
Na Mreno kafa maji, Hivi sasa kadorora*

Kiitikio:

*Viva FRELIMO
Viva Samora
Viva Msumbiji x2*

*Msumbiji kukomboka, sisi twaona fahari, x2
Fahari ya Afrika, kwenye Bara na Bahari, x2
Kwenye Bara na bahari,
Samora unaposhika, waondoe Mabepari*

Kiitikio:

*Viva FRELIMO x2
Mmeuleta Uhuru, ni ushindi wa maana, x2
Walinuna Makaburu, hawajitambui tena, x2
Hawajitambui tena,
Mungu Atawanusuru, mashujaa waungwana*

Kiitikio:

Viva FRELIMO x2

*Tanzania Imara, sisi tumeshajiweka, x2
Kwenye Bahari na Bara, tuko tayari kufika x2
Tuko tayari kufika,
Tutawanyoa vipara kwa gharubu na shabuka*

Kiitikio:

Viva FRELIMO x2

Mapambano dhidi ya Umasikini, Ujinga na Maradhi

Mwalimu Nyerere hakuchoka kuwa-kumbusha wananchi kuwa, katika kuendeleza nchi hatuna mjomba. Ili tuendeleo na tupambane na umasikini, ujinga na maradhi kwa mafanikio, tusitegemee muujiza bali kazi. Programu mbalimbali zilanzishwa na Serikali ya Jamhuri ya Tanganyika zilizolenga uanzishaji wa miradi ya chipukizi shuleni, kambi kazi za vijana, kuraghibisha elimu ya uzalendo kwa vijana shuleni na kwenye kambi za Jeshi la Kujenga Taifa, kuhimiza utekelezaji wa mpango wa kwanza wa Maendeleo (1964-1969) kwa wananchi ni sehemu ya mikakati ya Serikali katika kujenga Taifa la kujitegemea.

Vilevile, ujenzi wa miradi ya huduma za jamii na uendelezaji wa kampeni ya afya vijijini, mapambano dhidi ya unyonyaji, ubepari, ukabaila, uhujumu uchumi na kuweka njia kuu za uchumi mikononi mwa wananchi, uragibishaji wa Sera ya "Siasa ni Kilimo", "Kazi ni Kipimo cha Utu", "Kilimo ni Uti wa Mgongo wa Uchumi wa Taifa", "Kilimo cha Kufa na Kupona", "Kazi na Ujenzi wa Taifa",

"Uhuru na Kazi", na "Uhuru ni Kazi" vilipewa kipaumbele kupitia falsafa ya Mwenge wa Uhuru – kuzimulika na kuziona changamoto na kuzifanyia kazi.

Ukoloni ulikuwa na mifumo iliyo-hakikisha Waafrika hawapati elimu stahiki kwa maisha yao yote (kasoro wachache wa kutumiwa kimkakati) ili watumikishwe bila kuhoji, bila kujiamini na bila kutarajia kutendewa haki yoyote ile kama binadamu. Walibaguliwa kwenye kila huduma ya msingi ya jamii: afya, elimu n.k na 'miungu wadogo' Wazungu, waki-fuatiwa na Wahindi na Waarabu. Ni hali kama hii iliyomsukuma Mwalimu kuja na dhana ya Mwenge wa Uhuru na mwanga wake - kuwarejeshea wananchi matumaini, upendo na heshima. Ndiyo maana Mwalimu aliipa kipaumbele vita dhidi ya Ujinga, Maradhi na Umasikini mara tu baada ya Uhuru.

Mwaka 1962 akapiga marufuku mfumo wa elimu wa kibaguzi uliokuwa katika makundi matatu: shule za Wazungu, shule za Wahindi na shule za Waafrika. Mwaka ulio-fuatia wa 1963 Mwalimu akafuta

PICHA

Mwalimu Nyerere akiwa katika shughuli za ujenzi wa zahanati kwa kushirikiana na wananchi wa Kijiji cha Mriji, Wilaya ya Kondoa Mkoa wa Dodoma.

ada katika shule zote za Serikali ili Waafrika waliokuwa wanashindwa kupeleka watoto wao shule kutokana na kipato kidogo, waweze kufanya hivyo. Likatokea ongezeko kubwa sana la watoto kuandikishwa, hivyo hitaji kubwa la kujenga shule mpya zaidi likajitokeza. Mwaka 1961 Tanganyika ilikuwa na shule za msingi 3,270 zilizojengwa katika miaka 78 ya utawala wa kikoloni (Wajerumani na Waingereza) zikiwa na watoto

486,470. Tuchukue kipindi kifupi zaidi cha miaka 63 (1961 - 2024) cha Uhuru na Muungano wa Tanganyika na Zanzibar ambapo msukumo wa kupambana na ujinga ulikuwa na uratibu wa pamoja kupitia mbio za Mwenge za kila mwaka. Jumla ya shule za msingi 20,533 (kutoka 3,270) zilijengwa na zingine kupanuliwa na kufanya idadi ya watoto wote kupanda kutoka 486,470 hadi 11,460,000!

Shule za sekondari Tanganyika Bara zilikuwa 41 mwaka 1961. Katika kipindi kifupi zaidi cha miaka 63, shule za sekondari ziliongezeka kutoka 41 hadi 6,269 na kusababisha ongezeko kubwa la wanafunzi lenye afya kutoka 11,832 hadi 3,314,198.⁴⁷

Kwa miaka yote hiyo 78 waliyokaa Tanganyika, Wajerumani na Wain-gereza walishindwa kuanzisha Chuo Kikuu hata kimoja nchini. Hawakuwa na dhamira kabisa ya kuiendeleza Tanganyika ila kunyonya rasilimali zake tu. Tarehe 25 Oktoba, 1961, miezi miwili tu kabla ya Uhuru wa ndani wa Tanganyika, TANU iliamua ianzishe yenyewe Chuo Kikuu cha kwanza nchini na kuwarejeshea Watanganyika matumaini, upendo na heshima, thawabu zilizozimwa kabisa kipindi cha utumwa na ukoloni. Chuo hicho kilianza kwenye Jengo la TANU la SUKITA, mtaa wa Lumumba na baadaye kikawa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ambacho nembo yake ina Mwenge wa Uhuru ulioichochea TANU kuchukua hatua.

Ni kutokana na umuhimu kwa nchi zetu kuwa na wataalamu wazalendo

katika fani mbalimbali, pande zote mbili za Muungano ziliona haja ya suala la Elimu ya Juu kuingizwa kwenye Orodha ya Mambo ya Muungano mwaka 1967.

Suala lingine lililowaumiza sana wananchi lilikuwa la gharama za matibabu na ubaguzi wa rangi katika utoaji wa huduma za jamii. Hivyo, Serikali ikatangaza utoaji wa huduma za afya bila malipo. Utaratibu huo wa matitabu bure kwa kila mwananchi uliendelea kwa miaka 32 baada ya Uhuru hadi pale hali mbaya ya kiuchumi ilipojitokeza duniani na kuilazimu Serikali kuanzisha utaratibu wa wananchi kuchangia sehemu ya gharama za matibabu kuanzia mwaka 1993 lakini bila kuyagusa makundi maalum yaliyoainishwa: wazee wasio-jiweza, walemavu, watoto wenye umri chini ya miaka 5 na wajawazito.

Pamoja na Tanzania Bara kuwa na ardhi kubwa, TANU ilipinga kabla hata ya kupata Uhuru mfumo wa Kiingereza wa umiliki wa ardhi usio na ukomo kuchelea kuigeuza sehemu kubwa ya wananchi kuwa wapangaji kwenye ardhi yao wenyewe. Bila kuchukua

⁴⁷ Hotuba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano), kuhusu Mafanikio ya Miaka 60 ya Muungano, aliyoitoa tarehe 26 Machi, 2024

tahadhari ya kisheria kulinda rasili-mali ardhi, kundi dogo la matajiri lingeweza kabisa kuhodhi ardhi yote nzuri nchini na kuanza biashara nyepesi (na hatari kwa mustakabali wa nchi) ya kuwakodisha wananchi wengine. Hivyo, ardhi yote Tanganyika ikatangazwa kisheria kuwa ardhi ya umma.⁴⁸

Muungano wa Tanganyika na Zanzibar (1964)

Ushirikiano wa karibu wa kihistoria wa TANU na ASP na ushirikiano wa karibu wa viongozi wa vyama hivi viwili katika harakati za Umajumui wa Kiafrika, ulishaelezwa kwa kina katika sura zilizotangulia za kitabu hiki. Vyama hivi viwili vya ukombozi vilielewa vizuri kuwa utoaji wa "Uhuru" uliofanywa na Uingereza kwa wana ukoo wale wale miaka nenda rudi wa Al-Busaidy wa Oman, ulikuwa kiini macho tu kuficha ukweli wa kwamba Zanzibar ilikuwa koloni la Mwarabu wa Oman na siyo Uingereza.

Tovuti ya Ufalme wa Oman (www.fm.gov.om/about-oman/state/history/) muda wote inakataa kuwa

Oman iliwahi kuwa koloni la Mwingereza, Vivyo hivyo inakataa kuwa Zanzibar ilikuwa koloni la Mwingereza ila *protectorate* yaani nchi yenye mamlaka kamili ya ndani lakini inalindwakwa malipona nchi nyingine yenye nguvu zaidi na ndiyo yenye sauti ya mwisho kwenye masuala ya nje. Kwa hiyo '*protectorate*' (ulinzi) haina maana ya ukoloni.

Tarehe 12 Januari, 1964 Mapinduzi ya Zanzibar yalifanyika na kuondoa utawala wa Kiarabu uliodumu visiwani kwa zaidi ya miaka 200. ASP na TANU vikaiona fursa ya kuendelea kutekeleza azma ya Umajumui wa Kiafrika bila kizingiti cha Sultan.

Serikali ya TANU iliyatambua Mapinduzi hayo mara moja na kuyaunga mkono kwa vitendo. Miezi mitatu tu baada ya Mapinduzi yaani tarehe 22 Aprili, 1964 Rais wa TANU na Rais wa Jamhuri ya Tanganyika Mwalimu Nyerere alikutana na Rais wa Jamhuri ya Watu wa Zanzibar ambaye pia ni Rais wa ASP, Sheikh Abeid Amani Karume, Ikulu mjini Zanzibar ambapo baada ya kikao

---

⁴⁸ Sheria ya Ardhi, *the Land Ordinance (Cap113)*, ilipotungwa kwa ajili ya Tanganyika kabla ya UUhuru, ilitamka bayana kuwa ardhi yote Tanganyika ilikuwa ardhi ya umma (*public land*).

hicho walisaini Hati ya Makubaliano ya Muungano⁴⁹.

Tarehe 25 Aprili, 1964 Mwalimu Nyerere aliitisha Bunge la dharura kujadili makubaliano hayo ili kuridhia au la nchi mbili hizo ziungane kuunda Taifa moja. Bunge la Tanganyika lilikutana wakati wa jioni katika ukumbi wa Karimjee, Dar es Salaam, Wabunge waliridhia Hati ya makubaliano ya Muungano. Aidha, siku hiyo hiyo ya tarehe 25 Aprili, 1964, muda wa asubuhi Baraza la Mapinduzi Zanzibar lilikutana chini ya Mwenyekiti wake Sheikh Karume na kuridhia Hati ya Makubaliano ya Muungano. Kwa mujibu wa makubaliano ya pande zote mbili za Muungano, siku baada ya kuridhiwa

kwa Makubaliano ya Hati ya Muungano itatambuliwa kuwa siku rasmi ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar. Ni katika muktadha huo, siku rasmi ya Muungano ni tarehe 26 Aprili, 1964, siku iliyofuatia kuridhiwa kwa Hati ya Makubaliano ya Muungano na pande zote mbili.

Hivyo, tarehe 26 Aprili, 1964 dunia ikashuhudia kuzaliwa kwa Taifa jipya la Kiafrika lililoundwa na Waafrika wenyewe, kwa jina la Jamhuri ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar⁵⁰. Bunge lilitunga Sheria Na. 61 na tarehe 28 Oktoba, 1964 ikatangazwa rasmi kuwa sasa Tanganyika na Zanzibar ni Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

---

⁴⁹ Mkutano wa viongozi hawa wawili tarehe 22 Aprili, 1964 ilikuwa ni utekelezaji wa ahadi ya chama cha TANU na ASP kuhusu Muungano wa Afrika. Pili, ulikuwa unahitimisha mchakato wa mazungumzo ya Umajumui wa Umoja wa Afrika.

⁵⁰ Bunge lilitunga Sheria ya Na. 61 Mwaka 1964. Tarehe 28 Oktoba, 1964 ikatangazwa rasmi jina la nchi yetu ni Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Tanganyika (kushoto) na Sheikh Abeid Amani Karume, Rais wa Jamhuri ya Watu wa Zanzibar (kulia) wakisaini Hati za Makubaliano ya Muungano, Tarehe 22 Aprili, 1964, Ikulu Zanzibar. Katikati ni Abdullah Kassim Hanga, Makamu wa Rais wa Zanzibar, Oscar Kambona (wa kwanza kushoto waliosimama), Waziri wa Mambo ya Nje wa Tanganyika, Bhoke Munanka, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais Tanganyika, Job Lusinde, Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi na Ali Mwinyigogo, Msaidizi wa Rais Karume (wa kwanza kulia waliosimama).

Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, Rais wa Tanganyika (kushoto) na Sheikh Abeid Amani Karume, Rais wa Jamhuri ya Watu wa Zanzibar wakibadilishana Hati ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar tarehe 27 Aprili, 1964 katika ukumbi wa Bunge wa Karimjee - Dar es Salaam.

Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akichanganya udongo wa Tanganyika na Zanzibar siku ya maadhimisho ya mwaka mmoja wa Muungano katika uwanja wa Uhuru, Dar es Salaam tarehe 26 Aprili, 1965. Tukio hilo limeshuhudiwa na Sheikh Abeid Amani Karume Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar kama anavyoonekana kwenye picha nyuma ya Mwalimu. Wengine ni Rashidi Mfaume Kawawa, Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Walioshika chungu ni Bw. Hassan Omari Mzee (kulia) na Bw. Hasanaeli Mrema (kushoto), wengine ni Bi. Sifaeli Mushi na Bi. Khadija Abbas Rashid.

UJENZI WA JAMII MPYA ZANZIBAR

Ujenzi wa jamii mpya Zanzibar ulianza mara tu baada ya Mapinduzi ya Zanzibar na Muungano, kuendana na maudhui ya falsafa ya Mwenge wa Uhuru ya kuwarejeshea Wanzibari heshima, utu, matumaini na tabasamu. Hatua zilizochukuliwa ni pamoja na:

I. Ugawaji bure wa ardhi (ekari tatu tatu) kwa wananchi/familia zilizokuwa na uhitaji wa maeneo ya kuishi na kwa shughuli za kilimo. Sheikh Karume alizindua rasmi ugawaji huo wa ardhi katika Kijiji cha Dole Mkoa wa Mjini Magharibi Unguja tarehe 11 Novemba, 1965. Hadi mauti yanamfika Sheikh Karume mwaka 1972, ekari zaidi ya 24,000 zilikuwa zimegawiwa Unguja na Pemba.

II. Hali ya Waafrika ki-elimu Zanzibar ilikuwa mbaya sana. Ilikuwa sera ya Serikali ya Sultani kumbakiza Mwafrika na hali yake ileile ya uduni kielimu ili aweze kutumika vizuri bila kuhoji kwenye mfumo wa kijamii wa kibaguzi na matabaka. Serikali ya kikoloni katika miaka yake yote

200 madarakani ilikuwa na skuli 1 (moja) tu ya maandalizi iliyokuwa na watoto 60 tu wa familia zenye ukwasi, wakati Serikali ya Mapinduzi Zanzibar katika kipindi cha miaka 57 tu ya Muungano ilikuwa na skuli za maandalizi 774 zenye watoto 91,074 (ongezeko la skuli 773 kutoka skuli 1 na watoto 91,014 kutoka watoto 60).⁵¹

Serikali ya kikoloni ilikuwa na skuli 62 za msingi zilizokuwa na wanafunzi 24,334, wakati Serikali ya Mapinduzi Zanzibar miaka 57 baadaye ikaongeza skuli za msingi hadi 545 zenye wanafunzi 331,425 (ongezeko la skuli 483 kutoka skuli 62 na wanafunzi 329,091 kutoka wanafunzi 24,334).⁵²

Aidha, Serikali ya kikoloni ilikuwa na skuli 5 (tano) za sekondari zilizokuwa na wanafunzi 1,038, wakati Serikali ya Mapinduzi Zanzibar chini ya Muungano ina skuli za sekondari 302 zenye wanafunzi 129,829 (ongezeko la skuli 297 kutoka skuli 5 za sekondari na wanafunzi 128,791 kutoka wanafunzi 1,038). Picha

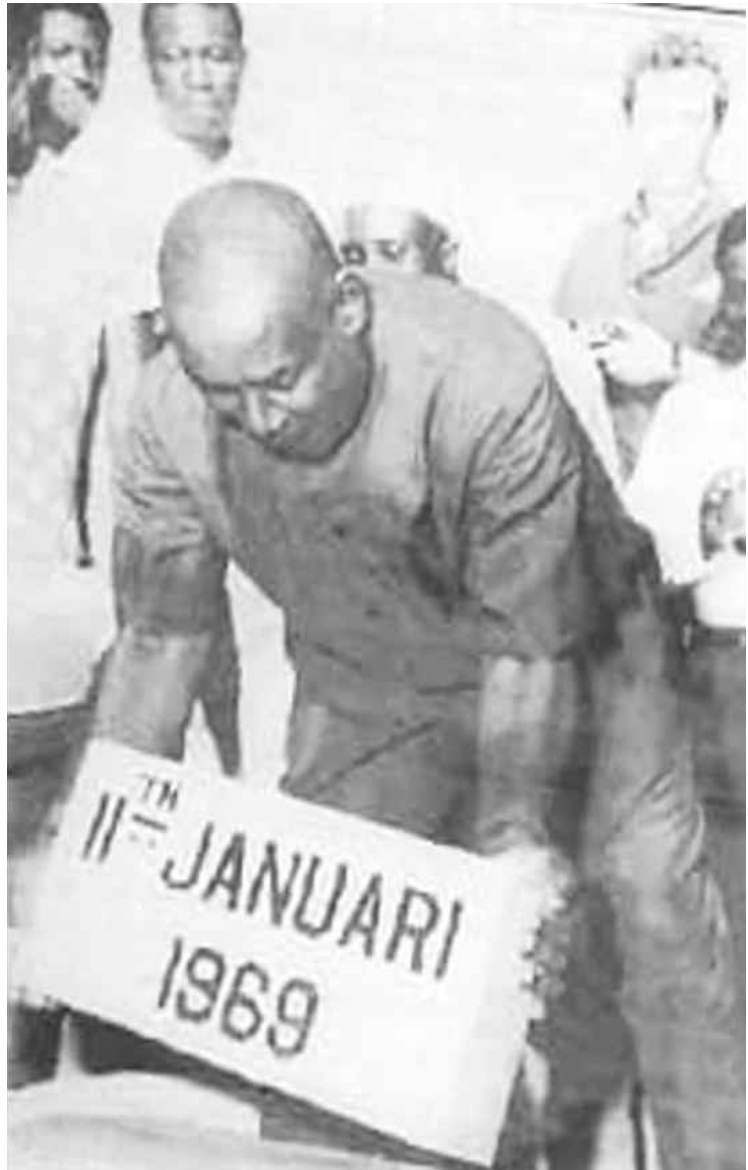
⁵¹ Muungano wa Tanganyika na Zanzibar: Chimbuko, Misingi na Maendeleo, 2022

⁵² Muungano wa Tanganyika na Zanzibar: Chimbuko, Misingi na Maendeleo 2022 uk 106

tunayoipata hapa ni ya ongezeko kubwa sana la shule ngazi mbalimbali za elimu na ongezeko kubwa sana la wanafunzi, wengi wakiwa Waafrika walionyimwa nafasi ya kusoma kutokana na mfumo wa ubaguzi wa utawala wa kikoloni wa Waarabu wakisaidiwa na Waingereza. Hii ndiyo sababu ya Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kuunda Wizara maalum ya Kuweka Hali ya Wananchi Sawa ambayo dhima yake iliendana na falsafa ya Mwenge wa Uhuru.

Tarehe 23 Septemba, 1964 Sheikh Karume akatangaza elimu bure kwa wote na kuchochea udahili wa watoto wa Kiafrika kuanzia kidato cha 1 hadi 6 kutoka asilimia 11.7 hadi asilimia 66.1 ya wadahiwa wote ndani ya miaka miwili tu ya Mapinduzi na Muungano.

Kasi kubwa ya mabadiliko katika kipindi kifupi cha miaka 57 tu baada ya Mapinduzi na chini ya Muungano ni ushahidi, pasi na shaka, kuwa utawala wa Kiarabu wa karibu miaka 200 uliirudisha nyuma sana Zanzibar kielimu na kwa ujumla kimaendeleo. Hatua hizo za mabadiliko makubwa katika mfumo wa elimu zikafuatiwa

PICHA

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Sheikh Abeid Karume akiweka jiwe la msingi wa Nyumba Mpya katika visiwa vya Unguja na Pemba.

na tangazo la Serikali ya Mapinduzi la matibabu bure kwa wote.

III. SMZ ilitangaza matibabu bure kwa wote. Serikali ilipiga marufuku na matabaka katika utoaji wa huduma za afya katika hospitali zote Unguja na Pemba;

IV. Sheikh Karume na Baraza lake la Mapinduzi alianzisha ujenzi wa makazi bora ya kisasa kwa wananchi waliokuwa na uhitaji wa mahala pa kuishi Unguja na Pemba. Majengo mapya ya kisasa ya ghorofa yajengwa Kikwajuni, Michenzani, Kilimani, Gamba, Makunduchi na Bambi Mpapa upande wa Unguja na Machomanne, Wete, Madungu, Micheweni, Kengeja na Mkoani upande wa Pemba;

V. Serikali, ilianzisha ujenzi wa makazi ya wazee katika eneo la Sebleni, Unguja ikiwa ni pamoja na kuwapatia posho maalum ya kujikimu kwa kila mwezi;

VI. Sheikh Karume katika kuleta usawa kwa jamii, kuondoa ubaguzi na kuleta usawa kwa wote, akaenda hatua ya mbele zaidi kuunda Wizara ya Kuweka Hali ya Wananchi Sawa; na

VII. Ili kukamilisha furaha ya Wazanzibari, Sheikh Karume na Baraza lake la Mapinduzi akasimamia kuanzishwa kwa kituo cha kwanza cha televisheni ya rangi Kusini mwa jangwa la Sahara mapema mwaka 1972 na ujenzi wa kiwanja cha kisasa cha michezo Unguja (*Amaan Stadium*) mwaka 1970, cha kwanza Afrika Mashariki kuwa na taa za kuruhusu kitumike hata usiku.

Aidha, taasisi mbalimbali za kutoa huduma zilianzishwa kwa dhamira ya kuchochea uchumi wa Zanzibar. Sheikh Karume akiwa Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, aliendelea kusimamia uimarishaji wa Muungano sio tu kwa upande wa Zanzibar bali katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kupitia hotuba alizotoa, Sheikh Karume alihimiza sana umoja na mshikamano pamoja na ujenzi wa misingi ya kujitegemea kama Taifa huru la Tanzania.

Katika kilele cha mbio za Mwenge wa Uhuru tarehe 7 Julai, 1967 katika viwanja vya Jangwani Jijini Dar es Salaam, Sheikh Karume alisisitiza ulazima wa kujitegemea, kujitoshleza kwa chakula, kufanya

kazi kwa bidii hasa kazi za mikono, ufundi ambapo pia aliwataka vijana kusimama katika Uzalendo wa Taifa kwa kujiepusha kuwakumbatia makabaila. Katika hotuba yake, Makamu wa Kwanza wa Rais Sheikh Karume alisisitiza msimamo wa Tanzania katika kutetea Uhuru, haki na usawa, na wakoloni kuziachia nchi wanazozikalia kwa mabavu huku akitumia ujumbe wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kama njia ya harakati kwa wapigania Uhuru

ambao wengi wao waliweka makazi yao nchini Tanzania.⁵³

Kilele hicho cha Mbio za Mwenge wa Uhuru, kilihitimishwa na hotuba ya mgeni rasmi, Mwalimu Julius Kambarage Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambaye aliungana na viongozi waliotangulia kutoa hotuba kuisitiza ujenzi wa misingi ya utafu, umoja, mshikamano na kufanya kazi kwa bidii na vijana kutilia mkazo uzalendo.⁵⁴

PICHA

Ujenzi wa nyumba za maendeleo Michenzani - Unguja, 1969.

⁵³ Rejea Hotuba ya Makamu wa Kwanza wa Rais iliyotangazwa na Redio Tanzania Dar es Saalam na Sauti ya Tanzania Zanzibar tarehe 7 Julai, 1967

⁵⁴ Rejea Hotuba ya Rais Mwalimu Nyerere iliyotanganzwa na Redio Tanzania Dar es Saalam na Sauti ya Tanzania Zanzibar tarehe 7 Julai, 1967

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Sheikh Abeid Amani Karume (aliyesimama) akihutubia wananchi katika Kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru viwanja vya Jangwani Dar es Salaam mwaka 1967.

KARUME NA MAUDHUI YALEYALE YA FALSAFA YA MWENGE

Baadhi ya wachambuzi mathulubu hawaamini kuwa Sheikh Karume alikuwa mpigania Uhuru mashuhuri na madhubuti barani Afrika aliyesimamia alichokiamini kwa ujasiri mkubwa. Sisi wengine tuliomfuatilia Sheikh Karume kwa ukaribu sana, tunadiriki kusema bila Sheikh Karume kuwepo, huenda Mapinduzi ya Zanzibar yasingefanyika na Muungano wa Tanganyika na Zanzibar usingetokea.

Tofauti na porojo za Wahafidhina waliokerwa na kitendo cha Karume na vijana wake wa ASP kuipindua Serikali ya kigeni iliyodumu kwa zaidi ya miaka 200 Zanzibar na hivyo kuliokoa bara la Afrika kutoka kwenye fedheha kubwa ya kuwa na himaya ya Kiarabu Kusini mwa Jangwa la Sahara, Mwalimu Nyerere aliitambua thawabu kubwa kutoka kwa Mungu ya kuwa na Karume katika kipindi muafaka. Ndiyo maana Mwalimu alitamka bayana tarehe 2 Januari, 1965 kwamba hata kama ASP ingeingia madarakani kwa njia ya kikatiba na wala si kwa Mapinduzi, bado Muungano wa Tanganyika na Zanzibar ungefanyika.⁵⁵

Ili kuuthibitishia ulimwengu kuwa Muungano wa Tanzania uko hai na utabaki hivyo daima, Sheikh Karume na Mwalimu Nyerere wakawafungulia milango Wazanzibari wote bila ubaguzi kumiliki ardhi bara kwa uwezo wao; kuanzishia makazi mapya, kuendeshea biashara na kilimo, kuoja na kuolewa bara na kuruhusiwa kugombea nafasi zozote zile za uongozi serikalini (uongozi wa mitaa, vitongoji, vijiji, kata, majimbo ya ubunge hata uongozi wa nchi), kugombea nafasi zozote zile kwenye vyama vya siasa, vyama vya ushirika n.k bila ubaguzi na kuteuliwa kushika nafasi za uongozi bara kwenye wilaya, mikoa na kitaifa.

Suala la ardhi Zanzibar halikupewa mkazo toka mwanzo kutokana na uhaba wa ardhi (Kilomita za mraba 2,462) ikilinganishwa na Tanzania bara (Kilomita za mraba 947,303).

Katika utekelezaji huu wa vipaumbele vya maendeleo ya Zanzibar, ushawishi wa maudhui ya Mwenge wa Uhuru ulikuwa bayana kama ulivyokuwa Tanzania Bara: kuwarejeshea wananchi matumaini,

---

⁵⁵ Salamu za mwaka mpya (1965) za Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa wananchi.

upendo na heshima popote pale ilipopotea.

Ni vema ikaelezwa kuwa watu wa kwanza kuusikia na kuutafakari ujumbe wa Mwalimu wa kuwasha Mwenge wa Uhuru mwaka 1959 kabla hata mwenge wenyewe haujawashwa na kuwekwa juu ya Mlima Kilimanjaro, walikuwa Watan-ganyika na Wazanzibari kutokana na ukaribu wa nchi hizi mbili kijiografia kama tulivyosema awali, ukaribu kijamii na zaidi wakati huo, kisiasa. Ujumbe huo ukawafikirisha vizuri wana TANU na ASP na kuwaimar-isha zaidi kiitikadi katika azma yao ya kutwaa dola ili kuwarejeshea wananchi matumaini, upendo na

heshima, Tunu zilizokandamizwa kipindi chote cha utumwa na ukoloni.

Muungano kati ya Zanzibar na Tanganyika (1964) na baadaye kati ya TANU na ASP (1977) kuunda Chama cha Mapinduzi (CCM) uliupa Mwenge dhima kubwa zaidi kama inavyoelezwa kwa kina katika kitabu hiki. Mbio za Mwenge wa Uhuru zikaanza rasmi nchini kote baada ya Muungano na kujenga utamaduni wa kikatiba wa kuzishuhudia kila mwaka. Tunaiona sababu sasa ya Mbio za Mwenge wa Uhuru kuwa sehemu ya Tunu za Taifa letu kikatiba kwani malengo ya kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya Mlima Kiliman-jaro bado ni changamoto kwa kila kiongozi kuzikabili na kuzitatua.

SURA YA

OFISI ZA URATIBU NA USIMAMIZI WA MBIO ZA MWENGE WA UHURU

Mwaka 1964 baada ya Muungano wa Tanganyika na Zanzibar uliozaa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mbio za Mwenge wa Uhuru zikaanza rasmi zikilenga kufikisha falsafa ya Mwenge wa Uhuru ndani na nje ya mipaka ya Tanzania na kuhimiza ujenzi wa Taifa. Uratibu na usimamizi

wa mbio hizi umekuwa ukibadilika katika vipindi tofauti tofauti kama ilivyoainishwa hapo chini kuendana na mabadiliko ya mifumo ya kisiasa, kiuchumi, kijamii na muundo wa serikali bila kupoteza dhana na misingi ya mbio hizo.

Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais

Mbio za Mwenge wa Uhuru zili-poanza rasmi mwaka 1964, ziliratibiwa na Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais kupitia Idara ya Vijana na Uongozi (*Youth and Leadership Department*) mpaka mwaka 1966. Majukumu ya idara hiyo yalikuwa ni kuimarisha umoja wa vijana katika shule za msingi na sekondari, kuwaandaa vijana kuwa chipukizi na kuanzisha kambi za vijana

kwa lengo la kuwaandaa vijana ili watumike kikamilifu kujenga nchi. Dhamana hii ilitekelezwa na kuratibiwa na viongozi wafuatao: Richard Wambura, Waziri Mdogo Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais akisaidiwa na Moses Nnauye, Mkurugenzi wa Kwanza wa Idara ya Vijana na Christopher Celestine Liundi, Katibu Mkuu wa Jumuiya ya Vijana wa TANU (TYL 1974 - 1977).

Rashidi Kawawa
Makamu wa Pili wa Rais

Richard Wambura
Waziri Mdogo Ofisi ya
Makamu wa Pili wa Rais

Uratibu chini ya chama tawala

Katika mazingira ya mfumo wa chama kimoja cha siasa (chama kushika hatamu), shughuli za uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru zilihamishiwa katika Chama tawala (TANU na ASP) mwaka 1967 sambamba na Idara ya Vijana na Uongozi. Idara hiyo ikiwa TANU iliendelea kusimamiwa na Moses Nnauye akisaidiwa na Christopher Celestine Liundi ambaye pia alikuwa Katibu Mkuu wa Jumuiya ya Vijana wa TANU (TYL 1974 - 1977). Tangu mwaka 1967 Jumuiya ya Vijana wa TANU na ASP iliendelea kutekeleza jukumu hilo hadi mwaka 1977 baada ya kuzaliwa kwa Chama cha Mapinduzi (CCM).

Mwaka 1977 shughuli za uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru zilisi-mamiwa na Chama cha Mapinduzi. Tangu wakati huo Jumuiya ya Umoja wa Vijana wa CCM iliendelea kutekeleza jukumu hilo hadi mwaka 1992, baada ya Tanzania kuingia rasmi katika mfumo wa vyama vingi vya siasa. Katika muktadha huo chama kililazimika kurejesha uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru serikalini.⁵⁶

Tarehe 22 Septemba, 1992 katika uwanja wa Ziwa Tanganyika Mkoani Kigoma, Mwenyekiti wa Umoja wa Vijana wa CCM - Taifa John John Guninita alimkabidhi Mwenge wa Uhuru Rashid Mfaume Kawawa, Makamu Mwenyekiti wa CCM ambaye aliukabidhi rasmi kwa Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ali Hassan Mwinyi⁵⁷.

Moses Nnauye
Mkurugenzi wa Kwanza
wa Idara ya Vijana

Christopher Liundi
Katibu Mkuu wa Jumuiya
ya Vijana wa TANU
(TYL 1974 - 1977)

⁵⁶ Chama cha Mapinduzi kupitia vyombo vyake vikuu vya maamuzi (Kamati Kuu na Halmashauri Kuu ya Taifa) iliamua kurejesha tena uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Serikalini.

⁵⁷ Daily News, Wednesday, September 23, 1992 (Vijana hands over Torch to Government)

Sehemu ya Chipukizi wa TANU wa Shule ya Wailesi, Wilaya ya Temeke Dar es Salaam wakati uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru ukiwa chini ya chama.

Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ali Hassan Mwinyi akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa Makamu Mwenyekiti wa CCM, Rashidi Mfaume Kawawa wakati wa Makabidhiano ya Mwenge wa Uhuru kutoka Chama kwenda Serikali katika uwanja wa Ziwa Tanganyika, Kigoma tarehe 22 Septemba, 1992. Kutoka kushoto ni Waziri Mkuu na Makamu wa Rais, John Samwel Malecela, Mwenyekiti wa UVCCM Taifa, John John Guninita na Katibu Mkuu UVCCM, Sukwa Said Sukwa.

Wizara yenye Dhamana ya Maendeleo ya Vijana

Kuanzia mwaka 1993 Wizara ya Kazi na Maendeleo ya Vijana ilianza kuratibu na kusimamia Mbio za Mwenge wa Uhuru kupitia Idara ya Maendeleo ya Vijana. Shughuli

za Uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru zinaendelea kuratibiwa kulingana na Hati Idhini inayotolewa kuhusu masuala ya maendeleo ya vijana. Kwa sasa Mbio za Mwenge wa Uhuru zinasimamiwa na kuratibiwa na Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu.

PICHA

Viongozi waandamizi wanaoratibu na kusimamia Mbio za Mwenge wa Uhuru wakiwa katika picha ya Pamoja kwenye Kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru CCM Kirumba, Mwanza tarehe 14 Oktoba 2024. Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu - Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu (WN OWM-KVAU), Ridhiwani J. Kikwete akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru na kulia kwakwe ni Naibu Waziri OWM (KVAU), Patrobas Katambi, Katibu Mkuu OWM (KVAU), Mary Maganga, Naibu Katibu Mkuu OWM (KVAU), Zuhura Yunus. Wengine kutoka kushoto kwake ni Kiongozi wa Mbio za Mwenge Godfrey E. Mzava, Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo-SMZ (WHVUM), Tabia Mwita Maulid na Katibu Mkuu WHVUM - SMZ, Fatma Rajab.

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Kassim Majaliwa Majaliwa, akizindua Mbio za Mwenge wa Uhuru tarehe 2 Aprili, 2023 Mkoani Mtwara sambamba na kutimiza wajibu wa kimuundo wa usimamizi wa shughuli za Serikali. Kushoto kwake ni Prof. Joyce Ndalichako, Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu (OWM-KVAU) na Prof. Jamal Katundu Katibu Mkuu (OWM-KVAU).

Masuala Muhimu Yanayozingatiwa katika Uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru

Viongozi wa kuongoza uzinduzi na kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru

Mwaka 1964, vijana wa ASP na TANU walipendekeza Mwenge wa Uhuru uanze kukimbizwa nchini na kwamba baada ya kukimbizwa upokelewe na Rais na Mwenyekiti wa Chama ambaye ndiye muasisi wake.⁵⁸ Hivyo, kuanzia mwaka 1964 hadi mwaka 1985, Mwenge wa Uhuru ulikuwa ukiwashwa na viongozi mbalimbali wa chama na Serikali na Mbio zake kuhitimishwa na Mwenyekiti wa Chama Mwalimu Nyerere. Ni mwaka 1983 peke yake ambapo jukumu hili lilifanywa na aliyekuwa Makamu Mwenyekiti wa Chama Ndugu Aboud Jumbe⁵⁹ na sababu ilijulikana: Mwalimu alikuwa safari nje ya nchi. Utaratibu huu uliendelea kwa awamu kadhaa za uongozi zilizofuata baada ya

Mwalimu Nyerere kung'atuka madaraka mwaka 1985.

Kuanzia mwaka 2003, utaratibu uliboreshwa zaidi kupitia Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 11 wa mwaka 2002 na Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Sura ya Sita (6) kipengele cha 6.3 ukiweka utaratibu wa viongozi wa Serikali watakaowasha Mwenge wa Uhuru na kuhitimisha Mbio zake.

Viongozi waandamizi waliotajwa kuzindua Mbio za Mwenge wa Uhuru ni kati ya viongozi wa Kitaifa, yaani Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Rais wa Zanzibar, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi - Zanzibar (Makamu wa Pili wa Rais wa Zanzibar). Aidha, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ndiye ambaye

---

⁵⁸ Mwenge wa Uhuru Tanzania 1964- 1984 (Umoja wa Vijana) Uk.25

⁵⁹ Mwenge wa Uhuru Tanzania 1964- 1984 (Umoja wa Vijana) Uk.25

huhitimisha Mbio za Mwenge wa Uhuru siku ya kilele cha Mbio zake⁶⁰.

Uchaguzi wa mahali pa uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru na kilele chake

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ndiye mwenye mamlaka ya kuchagua mkoa wa uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru na kilele chake, baada ya kupokea mapendekezo kutoka kwa Mawaziri wenye dhamana ya Mbio za Mwenge wa Uhuru wa pande zote za Muungano na kisha kushauriana na mamlaka za juu za utawala wa nchi. Sifa za eneo la uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru huzingatia historia na matukio muhimu yaliyotokea kabla na baada ya Uhuru katika harakati za ukombozi na ujenzi wa nchi.

Mabadiliko ya mipaka ya kiutawala katika Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa huzingatiwa kwa lengo la kuitangaza mikoa mipya na fursa zake za kiuchumi. Kutokana na ongezeko la watu nchini, uwezo wa eneo husika katika kuhimili idadi

ya wageni na viongozi wakati wa sherehe za uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru na kilele chake huwa vigezo muhimu wakati wa kuchagua eneo la kufanyia shughuli hizi. Utaratibu wa kuteua eneo la kuzindua Mbio za Mwenge wa Uhuru au kilele, msingi wake hutokana na: -

I. Mikoa kuomba matukio haya kwa hiari katika Wizara zenye dhamana na Mwenge wa Uhuru na baada ya Serikali kujiridhisha kuwa Mikoa iliyoomba inao uwezo wa kufanya kazi hii, huteuliwa rasmi na kutangazwa siku ya kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru;

II. Wizara zenye dhamana ya shughuli za Mbio za Mwenge wa Uhuru zinaweza kuupendekeza mkoa wowote katika mamlaka za juu za Serikali kwa kuzingatia vigezo mbalimbali ikiwemo uwezo wa mkoa kumudu shughuli hii, ukanda, tukio/matukio maalum, ushiriki wa mwisho wa mkoa husika katika shughuli za uzinduzi au kilele na suala la Muungano. Utaratibu huu haujalishi kama mkoa uliopendekezwa umeomba au haukuomba kuwa mwenyeji wa shughuli hii, na:

---

⁶⁰ *Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 (6.3)*

III. Mamlaka za juu za Serikali pia zinaweza kuteua mkoa wowote kwa ajili ya uzinduzi ama kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa maslahi mapana ya Taifa.

Uteuzi wa wakimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa (sifa na vigezo vyao)

Katika miaka ya mwanzo ya Mbio za Mwenge wa Uhuru (1964 – 1969), taratibu za uteuzi wa wakimbiza Mwenge wa Uhuru na vigezo vilivyotumika vilizingatia maelekezo ya chama na Serikali. Aidha, uteuzi wa wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa ulijumuisha vijana watano (5) waliopatikana kwa utaratibu ufuatao: -

- I. Kijana mmoja kutoka Umoja wa Vijana wa ASP – Unguja/Pemba
- II. Kijana mmoja kutoka Umoja wa Vijana wa TANU
- III. Kijana mmoja kutoka Ofisi ya Makamu wa Rais

IV. Kijana mmoja kutoka Jeshi la Wananchi (JWTZ) na

V. Kijana mmoja kutoka Jeshi la Kujenga Taifa.⁶¹

Vigezo vilivyotumika kuteua vijana wa kukimbiza Mwenge wa Uhuru vilizingatia:

- I. Uraia wa Tanzania
- II. Afya njema
- III. Tabia njema
- IV. Uzalendo na
- V. Kutohusika kwa namna yoyote ile katika makosa ya jinai.⁶²

Idadi ya wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa ilikuwa ikibadilika kulingana na maelekezo na mahitaji kwa wakati husika ambapo mwaka 1993 hadi mwaka 2002, wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa walipunguzwa kutoka watano (5) hadi wanne (4). Idadi hiyo ilijumuisha vijana wa kiume watatu (3) na kijana wa kike

---

⁶¹ TNA VP/V.10/31 Uhuru Torch-Touth Rally: Juni, 1970 u.k 2

⁶² Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 (6.3.4)

mmoja (1) na waliteuliwa kutoka pande zote mbili za Muungano⁶³.

Kuanzia mwaka 2003 hadi mwaka 2024, wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa waliongezeka kutoka wanne (4) hadi sita (6). Aidha, vijana hao sita kati yao wanne (4) walikuwa wa kiume na wawili (2) wa kike waliteuliwa kutoka pande zote mbili za Muungano. Mkoa mwenyeji wa uzinduzi na ule wa kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru ulipewa kipaumbele katika upatikanaji wa wakimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa kwa mwaka husika. Miongoni mwao, kiongozi pia hutoka Zanzibar au Tanzania Bara kwa kubadilishana kila mwaka kama iliyokuwa kabla ya mwaka 1992.⁶⁴

Pamoja na vigezo vingine, utaratibu wa kuteuliwa kukimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa unaanza na utashi wa mwombaji mwenyewe kupitia Ofisi za Wakuu wa Wilaya na Mkoa anapoishi mwombaji. Hatua hii ndiyo huanzisha taratibu nyingine za kiuteuzi kwa wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa.

Uteuzi wa maudhui/ujumbe mkuu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru

Tangu mwaka 1964 hadi mwaka 2024, Mbio za Mwenge wa Uhuru huambatana na ujumbe maalum ambao Taifa hukusudia uwafikie wananchi na waufanyie kazi kwa vitendo kwa maendeleo ya Taifa. Ujumbe au maudhui ya Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa mwaka husika huzingatia mahitaji na vipaumbele vya Taifa kwa kipindi husika. Aidha, ujumbe huo ni sharti uwaguse wananchi wote wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa rika zao.

Katika kipindi cha mwaka 1964 hadi 1969, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilijikita katika kuraghibisha na kuhimiza utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano (1964-1969) ambao ulihimiza mabadiliko katika sekta za kilimo na viwanda. Azimio la Arusha lili-potangazwa mwaka 1967, maudhui ya ujumbe wa Mbio za Mwenge wa Uhuru yalilenga kuhimiza wananchi kupinga unyonyaji, ubepari, ukabaila

⁶³ Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 11 wa mwaka 2002 (2.6)

⁶⁴ Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 (6.3.2)

na kuchukua hatua madhubuti za kuweka njia kuu za uchumi mikononi mwa wananchi na Serikali pamoja na kufanikisha azma ya ujenzi wa vijiji vya ujamaa na utekelezaji wa siasa ya Ujamaa na Kujitegemea⁶⁵.

Pamoja na maudhui haya, msisitizo mkubwa wa ujumbe wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa miaka ya sitini hadi themanini uliendelea kuwekwa katika kulinda amani, umoja, muungano, mshikamano wa kitaifa, ujenzi wa chama na jumuiya zake, uhamasishaji wa kambi kazi kwa vijana, uanzishaji na uimarishaji wa chipukizi na dhana ya kujitolea katika shule za msingi na sekondari sambamba na kuwasaidia wapigania Uhuru wa nchi za Kusini mwa Afrika katika harakati zao za kujikomboa.

Katika miaka ya 1990 hadi 2020, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilien- delea na maudhui yale yale ya tangu kuasisiwa kwake, msisitizo mkubwa ukiwekwa katika kuhama- sisha shughuli za maendeleo ikiwemo kilimo, ufugaji, uhifadhi wa mazingira, upatikanaji wa huduma za maji, elimu, afya, nishati, usimamizi

na utunzaji wa rasiliamali za umma, miundombinu ya umma, uwajibikaji na utawala bora, kazi iliyokwenda sambamba na mapambano dhidi ya maradhi, ujinga umasikini na mmom- onyoko wa maadili katika jamii.

Hivyo, kama ilivyodokezwa awali, katika kipindi hiki ambacho Mbio za Mwenge wa Uhuru zilirejeshwa tena chini ya uratibu wa Serikali, mamlaka ya uteuzi wa ujumbe wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kila mwaka ni Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania baada ya kupokea mapendekezo ya ujumbe kutoka kwenye wizara zinazoratibu Mbio za Mwenge wa Uhuru. Hata hivyo, ujumbe wa Mbio za Mwenge wa Uhuru unaweza kutolewa moja kwa moja na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa mujibu wa Ibara za 35(1) na 37(1) za Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977.

Dhana ya ujumbe wa kudumu ni matokeo ya changamoto sugu zinazowasumbua Watanzania na ustawi wa Taifa, hali ambayo huilazimu Serikali kuendelea kuwaelimisha

---

⁶⁵ Job.M. Lusinde: 2021: *Historia na falsafa ya Mwenge wa Uhuru Uk.17*

PICHA

Msafara wa Mbio za Mwenge wa Uhuru (Uhuru Torch Motorcade) mwaka 1973 jijini Dar es Salaam

na kuwakumbusha wananchi na viongozi kuendeleza mapambano dhidi ya changamoto hizo kila mwaka kupitia Mbio za Mwenge wa Uhuru.

Ujumbe wa kudumu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa sasa ni mapambano dhidi ya VVU na UKIMWI, mapambano dhidi ya dawa za kulevya, mapambano dhidi ya rushwa, mapambano ya malaria na uzingatiaji wa lishe bora kwa afya imara.

Njia (ratiba) ya Kitaifa ya Mbio za Mwenge wa Uhuru

Ratiba ya Kitaifa ya Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa kiasi kikubwa hutokana na mambo makuu manne (4):

- I. Idadi ya mikoa, wilaya na halmashauri zilizopo nchini
- II. Siku maalum iliyopangwa na Taifa kuhitimisha Mbio za Mwenge wa Uhuru
- III. Maamuzi mengine ya Serikali kwa mwaka husika, na
- IV. Uzingatiaji wa jiografia ya nchi, hali ya hewa na ushiriki wa wananchi katika shughuli za kiuchumi.

Vigezo vinne (4) vilivyotajwa, ndio msingi wa kupanga tarehe na mwezi wa kuzindua Mbio za Mwenge wa Uhuru ili kilele chake kihitimishwe kwa tarehe iliyokusudiwa.

Mabadiliko ya tarehe ya kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa nyakati tofauti

Tarehe 7 Julai - Kuanzia mwaka 1964 hadi 1974, tarehe ya kuanza Mbio za Mwenge wa Uhuru ilipangwa ili kuhakikisha Mbio hizo zinafikia tamati tarehe 7 Julai siku iliyozaliwa TANU na maadhimisho ya siku ya wakulima.⁶⁶

Tarehe 22 Septemba - Mwaka 1976, uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru ulipangwa ili Mbio zake zifikie tamati tarehe 22 Septemba, tarehe na mwezi ambao Mwalimu Nyerere alitoa pendekezo la kuunganishwa kwa vyama vya ASP na TANU mwaka 1975.

Tarehe 5 Februari - Mwaka 1977, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilipangwa kuanza tarehe 1 Januari ili zifikie kilele chake tarehe 5 Februari, 1977 siku iliyozaliwa CCM na Azimio la Arusha.

Tarehe 22 Septemba - Mwaka 1978, Chama cha Mapinduzi kiliamua tarehe 22 Septemba ya kila mwaka iendelee kuwa siku ya kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru⁶⁷.

Tarehe 14 Oktoba - Kufuatia kifo cha Baba wa Taifa tarehe 14 Oktoba, 1999 Rais wa Awamu ya Tatu Benjamin William Mkapa alitangaza Mbio za Mwenge wa Uhuru kuhitimishwa tarehe 14 Oktoba ya kila mwaka ili kumuenzi mwasisi wa Mwenge wa Uhuru na Baba wa Taifa letu (Kumbukizi ya Kifo cha Baba Taifa)⁶⁸. Utaratibu huu ndio umeendelea kutumika tangu mwaka 2000 hadi sasa. Hivyo, tarehe ya uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru hupangwa ili kilele chake kiwe tarehe 14 ya mwezi Oktoba⁶⁹.

---

⁶⁶ *Mwenge wa Uhuru Tanzania 1964- 1984 (Umoja wa Vijana) Uk.39*

⁶⁷ *Mwenge wa Uhuru Tanzania 1964- 1984 (Umoja wa Vijana) Uk.40*

⁶⁸ *Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 (6.2)*

⁶⁹ *Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 11 wa mwaka 2002 (5.2)*

Makabidhiano ya Mwenge wa Uhuru kutoka eneo moja hadi lingine nchini

Utararibu wa kupokea au kukabidhiana Mwenge wa Uhuru kati ya mkoa mmoja kwenda mwingine wakati Mbio hizo zikiratibiwa na Chama ulikuwa unafanywa na wenyeviti wa chama wa mikoa husika. Kutokana na mabadiliko ya mifumo ya kiutawala na kisiasa, sasa makabidhiano hayo hufanywa na Wakuu wa Mikoa na katika ngazi ya Wilaya hufanywa na Wakuu wa Wilaya. Viongozi hawa wanapokuwa na dharura Makatibu Tawala wa Mikoa na Wilaya hutekeleza jukumu hili. Nje ya utaratibu huu, Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 umetoa maelelekezo yanayojitosheleza. Kwa kuwa chombo hiki kina hadhi ya juu kitaifa, hivyo wakati wa makabidhiano Mamlaka za Mikoa na Wilaya hula kiapo cha utii na kuhakikisha ulinzi wake ili kirejee kwa Mkuu wa Nchi kikiwa salama.

Kusimamishwa kwa Mbio za Mwenge wa Uhuru

Kwa mujibu wa Waraka wa Baraza la Mawaziri Na.11 wa mwaka 2002 na Mwongozo wake Sura ya 13 kipengele cha 13.7. Mbio za Mwenge wa Uhuru zinaweza kusimama kwa muda kwa tamko la Waziri Mkuu

au mtu atakayeidhinishwa na Waziri Mkuu endapo kuna matukio makubwa ya kitaifa kama vile msiba wa kitaifa, maafa au ajali kubwa ambayo inawagusa wananchi kwa karibu⁷⁰.

Katika Historia ya Miaka Sitini ya Mbio za Mwenge wa Uhuru (1964-2024), Mbio hizi zilisimamishwa mara mbili tu (1996 na 1999) na kuahirishwa kwa mara ya kwanza mwaka 2020. Mwaka 1996, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilisimama kwa siku 4 kuanzia tarehe 8 hadi 11 Agosti, 1996 kufuatia ajali iliyotokea katika eneo la Mdodo Pilao, Kinyansini Mkoani Kaskazini Unguja - Zanzibar ikihusisha gari la Jeshi kugonga wananchi pamoja na wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa waliokuwa wamesimama katika eneo hilo wakiendelea na shughuli za Mbio za Mwenge wa Uhuru. Tukio hilo lili-sababisha mbio hizo kusitishwa kwa muda na kuendelea tena tarehe 12 Agosti, 1996 huko Kusini Pemba.

Mwaka 1999, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilisimama kwa siku kumi na nne (14) katika Shule ya Msingi Bugoyi "A" iliyopo katika Manispaa ya Shinyanga kuomboleza kifo cha Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere aliyefariki dunia tarehe 14 Oktoba, 1999. Baada ya siku 14, Mwenge wa Uhuru uliendelea na Mbio zake katika Halmashauri ya

---

⁷⁰ Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002 (13.7)

Wilaya ya Bukombe na Kahama kisha kukabidhiwa Mkoani Tabora.⁷¹

Mwaka 2020, Mbio za Mwenge wa Uhuru hazikufanyika kufuatia Tangazo la Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Joseph Magufuli la tarehe 16 Machi, 2020 akiwa katika ziara ya kikazi katika Manispaa ya Ubungo kufuatia janga la ugonjwa wa UVIKO-19 uliokuwa tishio kubwa kwa dunia. Vijana waliokuwa wameteuliwa kukimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa mwaka 2020 walikuwa katika

mafunzo maalum ya kazi hii na baada ya maelekezo ya Rais, walirejea katika vituo vyao vya kazi kuendelea na majukumu yao mengine.

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilianza tena tarehe 17 Mei, 2021 ambapo Mbio hizo maalum zilifanyika katika ngazi ya Wilaya 154 za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na mwaka huo, wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa wote sita (6) walikuwa ni Vijana wa Jeshi la Wananchi wa Tanzania (JWTZ).

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa mwaka 2021 wakiwa wamevaa barakoa kujikinga na maambukizi ya UVIKO-19. Kuanzia kushoto ni Lt. Ramadhani Ali Msham, Pte. Dismas Eginu Mvula, Lt. Mussa Hassan Mussa, Lt. Josephine Paul Mwambashi (Kiongozi), Cpl. Rehema Ally Haji na Lt. Geoffrey Jume Aron.

⁷¹ Makavazi: Ofisi ya Waziri Mkuu - Kazi, Vijana, Ajira na wenye Ulemavu

04

SURA YA

MBIO ZA MWENGE WA UHURU
NA MAENDELEO YAKE

MIAKA KUMI YA KWANZA YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU (1964-1974)

MWAKA 1964

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilipoanza zilifanyika katika Mikoa miwili ya Dar es Salaam na Pwani kwa siku chache kati ya tarehe 26 Juni na tarehe 7 Julai. Safari ya Mbio hizi ilianza Dar es Salaam mahali ilipozaliwa TANU mwaka 1954 na Makao Makuu ya Chama na Serikali. Aidha, Mwenge wa Uhuru ulipelekwa Ikulu Zanzibar na kupokelewa na Sheikh Abeid Amani Karume, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano na Rais wa Zanzibar ikiashiria chombo hicho kuanza kukimbizwa katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania⁷². Katika Mbio zake za kwanza, Mwenge wa Uhuru *uliraghibisha falsafa ya Mwenge wa Uhuru na kuhamasisha*

utekelezaji wa mpango wa kwanza wa maendeleo ambao ulianza kutekelezwa mwaka 1964. Aidha, ulihimiza kulinda na kudumisha Muungano na Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika.

Mbio hizi zilizinduliwa na Alhaj Sheikh Amri Abeid Kaluta, Waziri wa Maendeleo na Mila. Wakimbiza Mwenge wa kwanza mwaka huo walikuwa wanne: Robert B. Mitande (Kiongozi), Meja Kirahi, Catherine Justine na Daniel Assey. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 7 Julai, 1964, Dar es Salaam.

---

⁷² Mahojiano na Balozi Mstaafu Christopher Celestine Liundi tarehe 6 Juni, 2025 Dar es Salaam, Tanzania (Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru mara tatu). Angalia Jedwali Na. 1

Sheikh Abeid Amani Karume, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano na Rais wa Zanzibar akiwa na Mwenge wa Uhuru, Ikulu Zanzibar Mwaka 1964. Kulia kwake ni Mama Fatma Karume.

PICHA

Wananchi wakisoma taarifa ya mradi wao kwa kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru (hayupo pichani) wakati wa Mbio za Mwenge mwaka 1965.

MWAKA 1965

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Kigoma tarehe 26 Juni mahali ulipofanyika Mkutano wa TANU kuunga mkono pendekezo la kusitisha utawala wa kichifu nchini ili kutoa nafasi kwa Tanganyika kujenga misingi imara ya kuwa Taifa. Mbio hizi zilizinduliwa na Richard Wambura, Waziri Mdogo, Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa saba: Moses Nnauye (Kiongozi⁷³), R. Selemani, M. Masonge, B. Kiraryo, Rajabu Kheri, Canael Ngowi, na

Linda Soma. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 7 Julai, 1964, Dar es Salaam.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA
NA UZALENDU KWA TAIFA,
NA UKOMBOZI WA NCHI
ZA KUSINI MWA AFRIKA.

---

⁷³ Moses Nnauye alikuwa Mkurugenzi wa kwanza wa Idara ya Vijana (Youth leader) na Rajabu Kheri alikuwa Katibu Mkuu wa ASP Youth league na Katibu mkuu wa kwanza wa UVCCM.

MWAKA 1966

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Butiama, Musoma tarehe 12 Juni mahali alipozaliwa Mwalimu Nyerere. Mbio hizi zilizinduliwa na Richard Wambura, Waziri Mdogo, Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: Christopher C. Liundi (Kiongozi), Moses Nnauye, Ali Abdulrahman, Omari Abdallah, na John Mayenga. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 7 Julai, 1966, Dar es Salaam.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA NA UZALENDO KWA TAIFA
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA
AFRIKA.

PICHA

Wananchi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakiwa katika maandamano ya kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru, Dar es Salaam Mwaka 1966.

MWAKA 1967

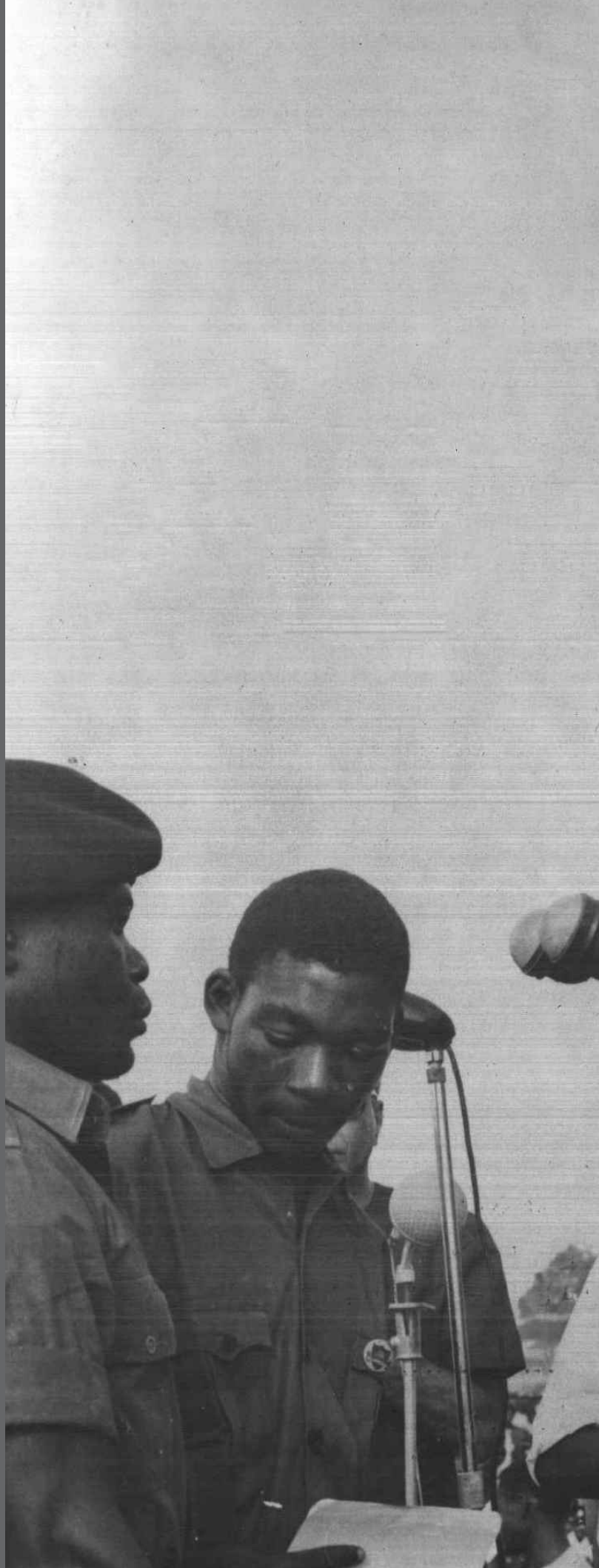
Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 26 Mei na Sheikh Abeid Amani Karume, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar katika Kijiji cha Kiongoni, Mwera, Zanzibar mahali alipozaliwa. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: A. T Msokia (Kiongozi), S. Jabir, J. K. Mbonde, Omar Abdallah, na T. Atanas. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1967, Dar es Salaam.

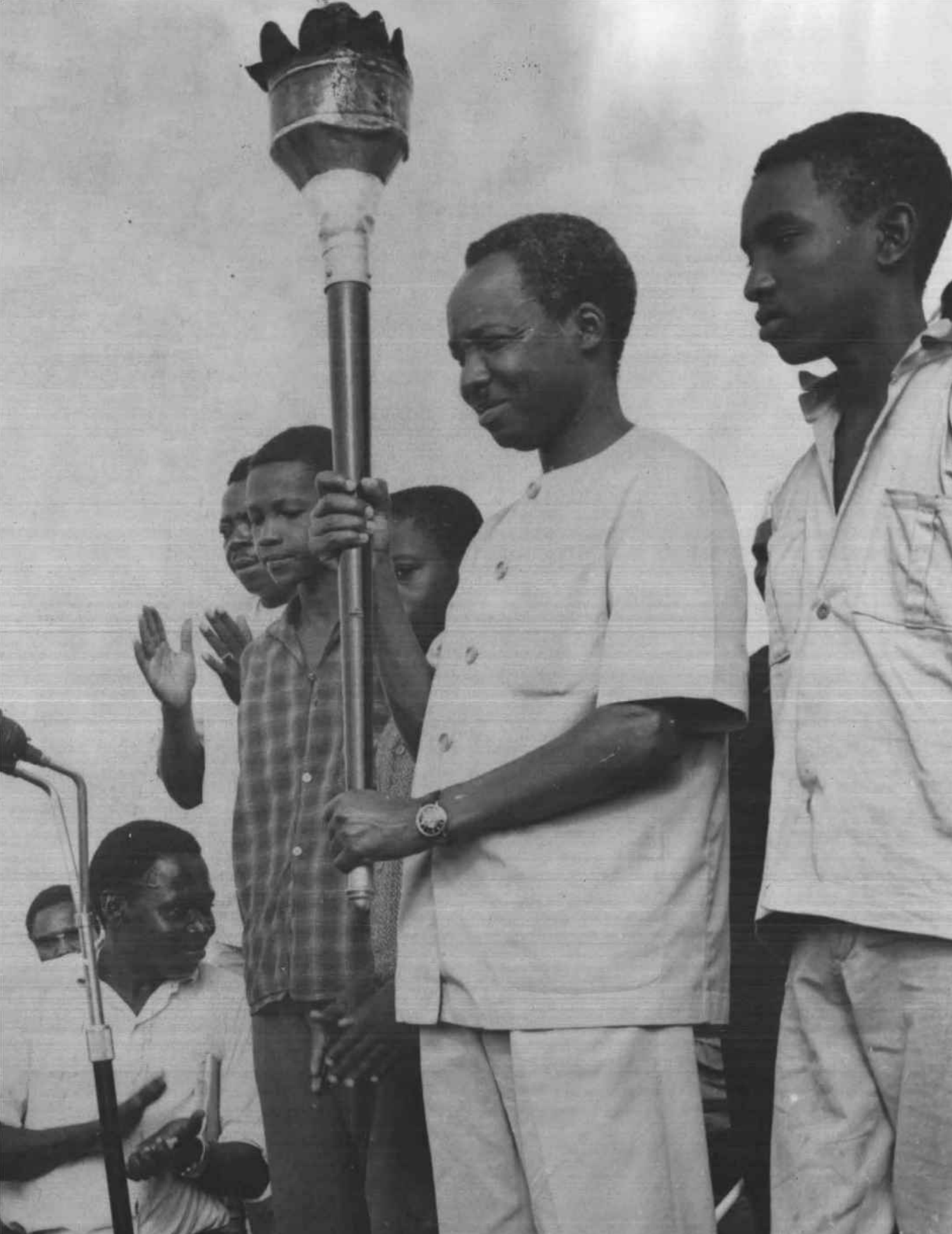
KAULI MBIU ILIKUWA:

“ VITA DHIDI YA UNYONYAJI
NA UBEPARI, KUWEKA NJIA KUU
ZA UCHUMI MIKONONI MWA
WANANCHI, UJENZI WA UJAMAA
(SIASA YA UJAMAA NA KUJITEGEMEA)
NA UKOMBOZI WA NCHI
ZA KUSINI MWA AFRIKA.

PICHA

Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akiwa amebeba Mwenge wa Uhuru wakati wa kilele cha Mbio hizo zilizofanyika Jangwani Dar es Salaam mwaka 1967.

MWAKA 1968

Mbio za Mwenge zilizinduliwa Mata-pwenda, Ruvuma tarehe 11 Mei, mahali alipozaliwa Rashid Mfaume Kawawa, Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mbio hizi zilizinduliwa na Lawi Nangwanda Sijaona, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

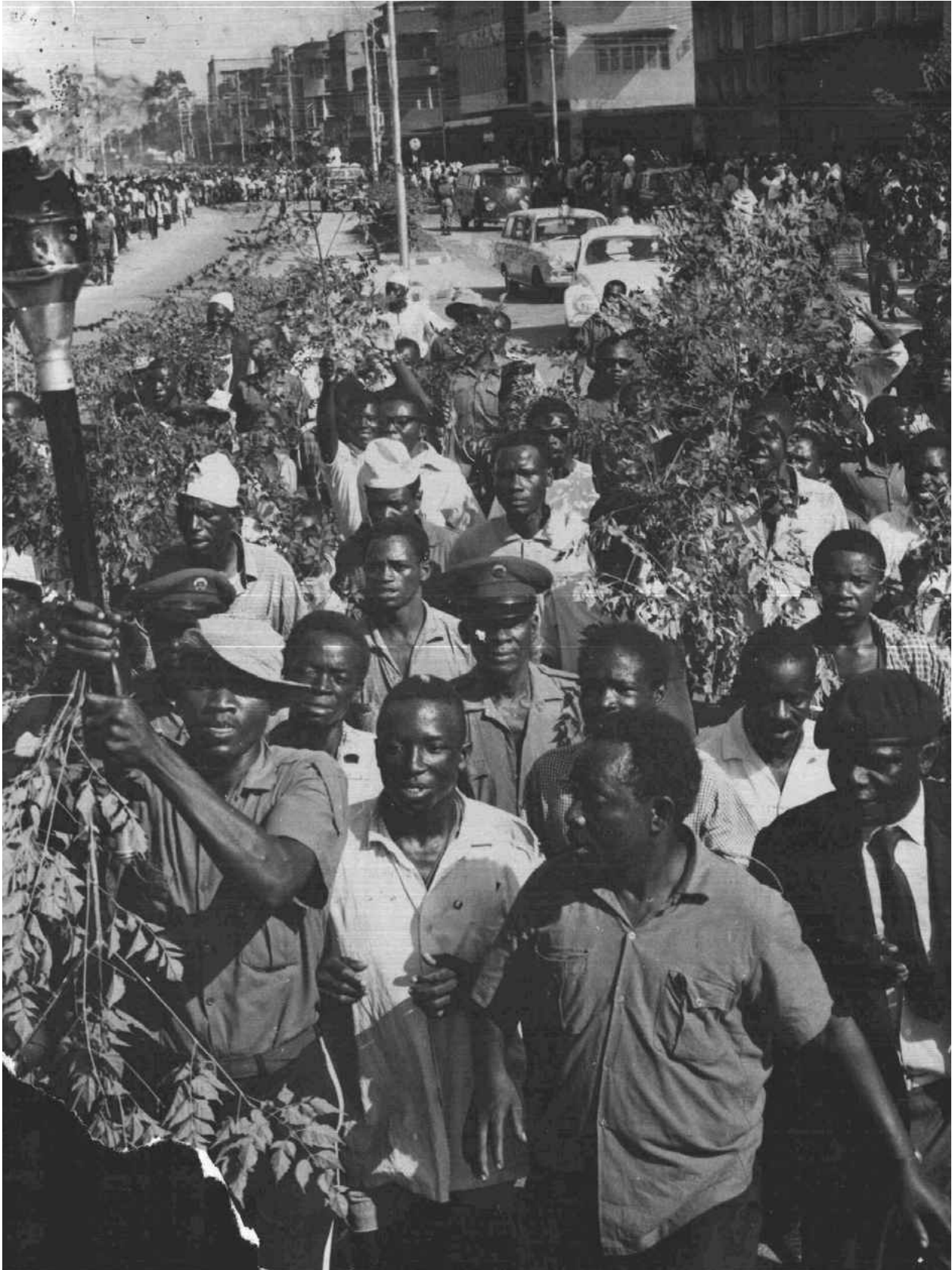
Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: Haji Seti Haji (Kiongozi), Khamis Said Tanu, Cpl. L. Munanka Massangwe, Hence Chacha na Isack Malekela. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1968 Dar es Salaam.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA NA UZALENDU KWA TAIFA, NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Picha

Maandamano ya wananchi wa Dar es Salaam ya kuupokea Mwenge wa Uhuru ukitokea mikoja mbalimbali ya Zanzibar na Tanzania bara tarehe 7 Julai, 1968. Maandamano hayo yalipitia Makao Makuu ya CCM Lumumba Dar es Salaam kuelekea viwanja vya Jangwani ambako mkutano wa hadhara wa Mwenge wa Uhuru ulifanyika.

MWAKA 1969

Mbio za Mwenge zilizinduliwa Mkoani Tabora tarehe 17 Mei, mahali lilipotangazwa Azimio la Tabora⁷⁴ kuhusu Kura 3, Serikali ya Madaraka na Wimbo wa TANU yajenga Nchi. Mbio hizi zilizinduliwa na Rashid Kawawa, Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: Mrisho Vuai (Kiongozi), A. Benard, Hamis Ali, Simon Kadomole na Stephen Paul. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1969 Dar es Salaam.

⁷⁴ Azimio la Tabora lilihusu upigaji kura tatu katika mkutano wa Tabora mwaka 1958, Uamuzi wa Busara, Tanganyika African National Union uk. 19-23

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA, UZALENDU KWA TAIFA NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

PICHA (KUSHOTO)

Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Rashid Mfaume Kawawa (kushoto) pamoja na Katibu Mtendaji Mkuu wa Chama cha TANU, Pius Msekwa (katikati), na Christopher Liundi (kulia) wakikimbiza Mwenge wa Uhuru mara baada ya kuzindua rasmi mbio hizo tarehe 17 Mei, 1969 Mkoani Tabora.

PICHA (KULIA)

Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Rashid Mfaume Kawawa (katikati) akiwasha Mwenge wa Uhuru kuashiria uzinduzi wa Mbio hizo tarehe 17 Mei, 1969 Mkoani Tabora.

MWAKA 1970

Mbio za Mwenge zilizinduliwa Mkoani Arusha tarehe 9 Mei, mahali lili-
pozaliwa Azimio la Arusha. Mbio hizi zilizinduliwa na Pius Msekwa, Katibu
Mtendaji Mkuu wa TANU. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano:
Christopher C. Liundi (Kiongozi), Robert Suluali, Juma Abdallah, Timothy
David na Yekonia Mahenga. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere,
Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1970.

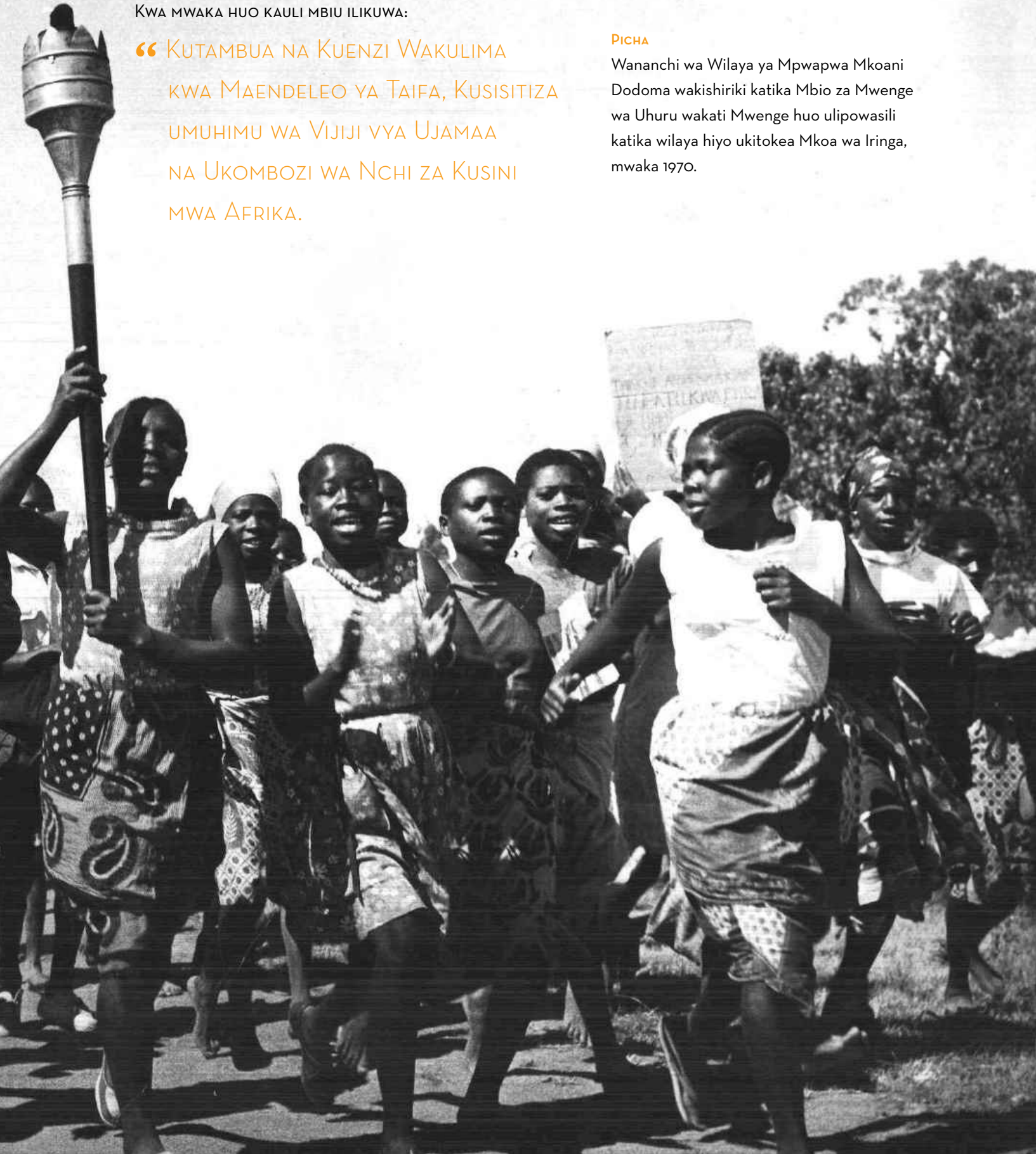

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“KUTAMBUA NA KUENZI WAKULIMA
KWA MAENDELEO YA TAIFA, KUSISITIZA
UMUHIMU WA VIJJI VYA UJAMAA
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI
MWA AFRIKA.

PICHA

Wananchi wa Wilaya ya Mpwapwa Mkoani Dodoma wakishiriki katika Mbio za Mwenge wa Uhuru wakati Mwenge huo ulipowasili katika wilaya hiyo ukitokea Mkoa wa Iringa, mwaka 1970.

MWAKA 1971

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa katika kilele cha Mlima Kilimanjaro tarehe 6 Mei, na Meja Jenerali Mirisho Sarakikya Mkuu wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama, ikiwa ni kumbukumbu ya miaka kumi ya mahali ulipowashwa Mwenge wa Uhuru kwa mara ya kwanza mwaka 1961. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Christopher C. Liundi (Kiongozi), Protas Makwina, Joseph Mbwiliza na Othman Mussa. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1971 Dar es Salaam.

Kikosi kilichowasha Mwenge wa Uhuru juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro kilijumuisha Meja Jenerali Mirisho Sarakikya, Mkuu wa Majeshi (JWTZ), Meja Juma Nkamba kutoka Chuo cha Usalama, Moshi. Aidha, kikosi hiki kiliambatana na Kingunge Ngo'mbale Mwilu, Mkuu wa Mkoa wa Pwani. Mwenge huo ulipokelewa na Mwenyekiti wa TANU Mkoa wa Kilimanjaro S. Ngowi na kuanza Mbio zake.

KAULI MBIU YA MBIO HIZO ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA NA UZALENDU KWA TAIFA
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI
MWA AFRIKA.

PICHA

Mwenge wa Uhuru ukipita Wilaya ya Iringa tarehe 13 Juni, 1970 na kupokelewa na wanakijiji wakiwa na nderemo ya kuushika kwa mara ya kwanza.

Meja Jenerali Mirisho Sarakikya Mkuu wa Majeshi (JWTZ) (wa kwanza kushoto) akiwa na timu ya Kikosi Maalumu kilichowasha Mwenge wa Uhuru Mlima Kilimanjaro mwaka 1971.

Meja Jenerali na Mkuu wa Majeshi ya ulinzi na usalama, Mirisho Sarakikya, Kiongozi wa Wapandisha Mwenge wa Uhuru katika kilele cha Mlima Kilimanjaro (wa kwanza kulia) wakiwa katika moja ya kituo wakishuka baada ya kuwasha Mwenge wa Uhuru mwaka 1971.

PICHA

Vijana kutoka Chuo cha Ualimu cha Tanganyika - Ndala, wakikimbiza Mwenge wa Uhuru ulipotembelea Chuoni hapo wilayani Nzega, Tabora Mwaka 1971.

MWAKA 1972

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Shule ya Sekondari Pugu mkoa wa Dar es salaam (sasa Mkoa wa Pwani) tarehe 5 Mei, mahali ambapo Mwalimu Nyerere alikuwa akifanya kazi ya ualimu. Mbio hizi zilizinduliwa na Paul Bomani, Waziri wa Mipango na Maendeleo. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Sefu Kajuna (Kiongozi), B. Kimario, Abasi Juma, Kajo, Alphonse Kato na H. Majura.

Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1972 Dar es Salaam.

KAULI MBIU YA MBIO HIZO ILIKUWA:

“AMANI, UMOJA, UZALENDO
KWA TAIFA, UKOMBOZI WA NCHI
ZA KUSINI MWA AFRIKA NA SIASA
NI KILIMO.

PICHA (KUSHOTO)

Waziri wa Mipango na Maendeleo, Paul Bomani (kulia) akiwasha Mwenge wa Uhuru wakati wa uzinduzi wa Mbio hizo katika Shule ya Sekondari Pugu mkoa wa Dar es salaam tarehe 5 Mei, 1972.

PICHA (KULIA)

Watawa wa Huruma wa Mashirika ya Kikatoliki Rombo wakishiriki katika Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizopita Mkoani Kilimanjaro, tarehe 2 Julai, 1972.

PICHA

Wakazi wa Ukerewe na Mara wakiwa kwenye kivuko cha Kisorya wakati wa mapokezi ya Mwenge wa Uhuru kutoka Wilaya ya Ukerewe kuelekea Wilaya ya Musoma mwaka 1972.

MWAKA 1973

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mwembe Kisonge, Michenzani Mkoa wa Mjini Magharibi Unguja tarehe 24 Aprili, mahali ilipozaliwa Afro Shiraz Party (ASP). Mbio hizi zilizinduliwa na Aboud Jumbe Mwinyi, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: Sefu Kajuna (Kiongozi), A. Victor, E. Maswi, Joseph Marara, na Ameir A. Ameir. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1973 Dar es Salaam.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA NI:

“ AMANI, UMOJA, UZALENDO
KWA TAIFA NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano na Rais wa Zanzibar Aboud Jumbe Mwinyi akiwasha Mwenge wa Uhuru Mwembe Kisonge, Michenzani Mkoa wa Mjini Magharibi Unguja tarehe 24 Aprili, 1973.

MBIO ZA MWENGE WA UHURU KWA MUONGO WA PILI (1974-1984)

MWAKA

1974

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Lumumba, Ilala Dar es Salaam tarehe 15 Aprili, mahali ilipozaliwa TANU. Mbio hizi zilizinduliwa na Dossa Azizi, Mjumbe wa Kamati Kuu ya TANU na mmoja wa waanzilishi wa TANU. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Selemani Seif (Kiongozi), Juma Mkelley, S. Kibwana, K. Mwakasindile, R. G. Panga, na Peter K. Singano. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 7 Julai, 1974 Dar es Salaam.

PICHA

Wakina mama wakishiriki kwenye mapokezi ya Mbio za Mwenge wa Uhuru mwaka, 1974 Dar es Salaam.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA VIJIJI VYA UJAMAA, MSISITIZO
WA DHANA YA KUJITEGEMEA NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

MWAKA 1975

Ulikuwa mwaka wa kimataifa wa wanawake ambapo Tanzania katika kuunga mkono suala hilo, Halmashauri Kuu ya Chama cha TANU na ASP iliamua Mbio za Mwenge wa Uhuru ziongozwe na wanawake tu. Mbio hizo zilizinduliwa Mkoani Dodoma Makao Makuu ya Nchi, tarehe 10 Aprili na Rashid Mfaume Kawawa, Waziri Mkuu na Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano, Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Lt. Zawadi Madawili (Kiongozi), Fatuma Ramadhani, Mastura A. Salum, Sgt. Aziza S. Muesuali, Ruth Makelene na Romena Maganga. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 7 Julai, 1975 uwanja wa Mkwakwani Tanga. Na ulikuwa mwaka wa kihistoria wa kupambana na tabaka la viongozi waliojilimbikizia mali.⁷⁵

Mwalimu Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru na kufuatilia risala ya utii iliyosomwa na Luteni Zawadi Madawili, Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru, katika uwanja wa Mkwakwani, Mkoani Tanga tarehe 7 Julai, 1975.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA VIJJI VYA UJAMAA,
MSISITIZO WA DHANA YA KUJITEGEMEA
NA UKOMBOZI WA NCHI
ZA KUSINI MWA AFRIKA

⁷⁵ Mwenge wa Uhuru Tanzania (1964-1984) Umoja wa Vijana Tanzania.Uk39, Gazeti la Uhuru Aprili 16, 1976

Mwalimu Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akimpongeza Luteni Zawadi Madawili, Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru, baada ya kupokea risala ya utii ya wananchi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika uwanja wa Mkwakwani, Mkoani Tanga tarehe 7 Julai, 1975.

MWAKA 1976

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Micheweni Mkoa wa Kaskazini Pemba tarehe 8 Aprili, mahali pali-poachwa nyuma kimaendeleo kwa miongo mingi. Mbio hizi zilizinduliwa na Sheikh Thabit Kombo Jecha, Katibu Mkuu wa ASP. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: N.A. Lichinga (Kiongozi), Juma Ame Jecha, Alex Siwingwa, George Kilimo, A. Ikonje na Amir Ibrahim. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 7 Julai, 1976 Iringa.

PICHA

Vijana waliokabidhiwa jukumu la kukimbiza Mwenge wa Uhuru wakiwa wamewasili katika uwanja wa ndege Dar es Salaam (Terminal 1) kutokea visiwani Zanzibar tarehe 17 Aprili, 1976.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA VIJJI VYA UJAMAA, MSISITIZO
WA DHANA YA KUJITEGEMEA NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

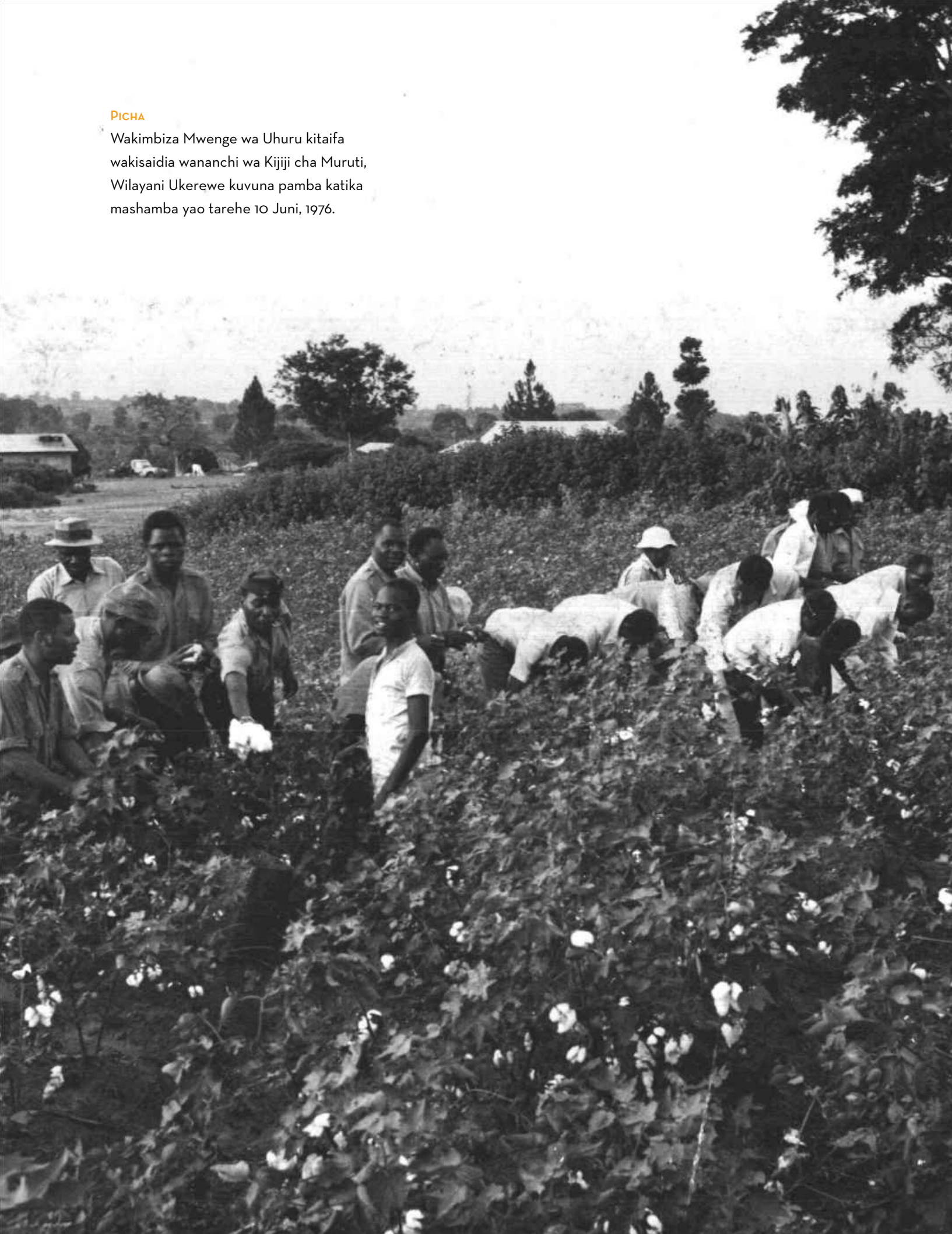
PICHA

Katibu Mkuu wa TANU Wilaya ya Temeke, Idi Sungura (aliyeshika Mwenge) akifurahia pamoja na wananchi wakati wa kupokea Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa ndege Dar es Salaam ukitokea visiwani Zanzibar tarehe 17 Aprili, 1976.

PICHA

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa wakisaidia wananchi wa Kijiji cha Muruti, Wilayani Ukerewe kuvuna pamba katika mashamba yao tarehe 10 Juni, 1976.

MWAKA 1977

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Diamond Jubilee, Dar es Salaam tarehe 1 Januari, mahali ambapo wazo la kuunganisha TANU na ASP lilitolewa na Mwalimu Nyerere katika kikao cha pamoja cha Halmashauri Kuu za TANU na ASP tarehe 22 Septemba, 1975. Hivyo, Tarehe 5 Februari, Vyama vya TANU na ASP vilivunjwa na kuunda Chama cha Mapinduzi (CCM). Mbio hizo zilizinduliwa na Aboud Jumbe Mwinyi, Makamu wa Kwanza wa Rais wa

Jamhuri ya Muungano na Rais wa Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Mahadh Musa Juma (Kiongozi), Clinus Majojo, Palla Nyagumbo, Swalehe Issa, Haji A. Chabanga na Abasi Y. Msumeri. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 5 Februari, 1977 siku ya sherehe ya kuzaliwa kwa CCM katika uwanja wa Amaan Zanzibar.

KAULI MBIU KWA MWAKA HUO ILIKUWA:

“ UJENZI WA VIJIJI VYA UJAMAA, MSISITIZO WA DHANA
YA KUJITEGEMEA NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI
MWA AFRIKA

PICHA

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Aboud Jumbe Mwinyi (kulia) baada ya kuwasha Mwenge wa Uhuru nje ya ukumbi wa Diamond Jubilee. Kushoto ni Katibu Mkuu wa Umoja wa Vijana wa TANU, Christopher Liundi, tarehe 1 Januari, 1977.

MWAKA 1978

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizin-
duliwa tena Dar es Salaam tarehe
16 Juni, mahali ambapo Vyama vya
TANU na ASP vilikutana kuridhia
wazo la kuundwa kwa chama kimoja
cha siasa ambapo CCM ilizaliwa.
Mbio za Mwenge wa Uhuru za
1978 zilizinduliwa na Aboud Jumbe
Mwinyi, Makamu wa Kwanza wa
Rais wa Jamhuri ya Muungano
wa Tanzania na Rais wa Zanzibar.
Wakimbiza Mwenge mwaka huo
walikuwa sita: Chuma (Kiongozi),
Capt. Ayo, Salehe M. Baajunety,
Akida, Kazoya na Hamisi. Mbio hizi
zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere,
Rais wa Jamhuri ya Muungano wa
Tanzania, tarehe 22 Septemba,
1978 Zanzibar.

Aidha, Mwaka 1978 Tanzania
ilivamiwa kijeshi na nchi ya Uganda
iliyokuwa ikiongozwa na Nduli Iddi
Amini Dada, kwa kulitangaza eneo
la Kagera kuwa ni sehemu ya ardhi
ya Uganda. Kufuatia uvamizi huo,
Rais wa Jamhuri ya Muungano
wa Tanzania na Amiri Jeshi Mkuu,
Mwalimu Nyerere akatangaza vita
vya kumng'oa Iddi Amini kutoka
katika ardhi ya Tanzania tarehe 2
Novemba, 1978 huku akisisitiza
kuwa "Uwezo wa kumpiga tunao,
sababu ya kumpiga tunayo na nia ya
kumpiga tunayo!"

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA NI:

“ UJENZI WA VIJJI VYA UJAMAA,
MSISITIZO WA DHANA YA KUJITEGEMEA
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

MWAKA 1979

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Tanga tarehe 6 Juni, ili kuenzi vijana wa mwanzo waliounga mkono Azimio la Arusha kwa kutembea kwa miguu kutoka Tanga hadi Dar es Salaam. Mbio hizo zilizinduliwa na Edward Moringe Sokoine, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa saba: Yussuf Omar Chunda (Kiongozi), Haji H. Wandola, Lt. Yusufu, Mkalambiat, Sulemani Komba, H. Mandale Makungu na Deogratus Chamkaga. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 22 Septemba, 1979 Zanzibar.

Kipindi cha kwanza cha mwaka 1979 vita vya kumng'oa Iddi Amin Dada na Jeshi lake kutoka kwenye ardhi ya Tanzania vilipamba moto na ndani ya miezi sita baada ya vita kuanza Nduli Iddi Amini Dada akaikimbia nchi na jeshi lake likasalimu amri.

PICHA

Baadhi ya wapiganaji wa Tanzania wakiwa na furaha baada ya kuagwa rasmi na Rais wa Uganda, Godfrey Binaisa (hayupo pichani) Mjini Kampala, Mwaka 1979.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA VIJJI VYA UJAMAA,
MSISITIZO WA DHANA YA KUJITEGEMEA
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA
AFRIKA NA KULINDA MIPAKA YA NCHI.

PICHA

Baadhi ya wapiganaji shupavu wa Tanzania wakiagwa na wananchi wa Uganda wakati wa safari ya kurudi nchini Tanzania baada ya Majeshi hayo kuagwa rasmi na Serikali ya Uganda, Mwaka 1979.

PICHA

Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Julius K. Nyerere akiwa na Rais wa Uganda, Godfrey Binaisa (wa pili kutoka kushoto), Katibu Mkuu Mtendaji wa CCM, Pius Mswekwa (kushoto), Makamu wa Rais, Aboud Jumbe, Luteni Kanali Twalipo na Edward M. Sokoine wakiangalia gwaride la vikosi vya wapiganaji wa Tanzania (hawapo pichani) wakati wa sherehe za mapokezi ya wapiganaji hao baada ya ushindi dhidi ya Nduli Iddi Amini Dada, Wilaya ya Karagwe, Mkoa wa Ziwa Magharibi (sasa Kagera) Mwaka 1979.

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru, Yussuf Omar Chunda (aliyebeba Mwenge)
akiwa na vijana wenzake wakimbiza Mwenge, Mwaka 1979.

MWAKA 1980

PICHA

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru 1980, Suleiman Kumchaya akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru kabla ya kukabidhi kwa Mwalimu Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (hayupo pichani). Wengine kutoka kushoto ni Mwajabu Suleiman, Matrona Lubagumya, Mbwilo Kitujime, Sahiana Arrsack na Fatma Ally.

Mbio za Mwenge zilizinduliwa Bunazi, Kagera tarehe 4 Mei, mahali ambapo Amiri Jeshi Mkuu Mwalimu Nyerere alipokea majeshi ya Tanzania yakitokea nchini Uganda baada ya ushindi wa vita dhidi ya Iddi Amini. Mbio hizo zilizinduliwa na Pius Msekwa, Katibu Mtendaji Mkuu wa CCM. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Suleiman Kumchaya (Kiongozi), Staff Sergeant Mwajabu Selemani, Mbwilo Kitujime, Sihiana Arrasack, Fatuma Ali na Matronah Lubagumya. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 22 Septemba, 1980 Musoma, Mara.

Pamoja na mdororo wa uchumi ulioikumba dunia na athari ya vita tuliyokuwa nayo kiuchumi, bado mbio za Mwenge wa Uhuru zilienlelea na ratiba yake kama kawaida.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ KUJIANDIKISHA KUPIGA KURA NI HAKI YA KILA MTANZANIA NA KUCHAGUA VIONGOZI BORA, KAZI NI UHAJI USHIRIKI WA VIJANA NA WANANCHI KATIKA MAPAMBANO DHIDI YA HALI MBAYA YA UCHUMI NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

MWAKA 1981

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkamasini, Mkoa wa Mjini Magharibi Unguja tarehe 3 Juni, mahali alipozaliwa Aboud Jumbe Mwinyi, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar. Mbio hizi zilizinduliwa na Cleopa David Msuya, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Abdallah Kihato (Kiongozi), Salim H. Haji, Hashim Omary, Juma Ali Mohamed, Londo Lazaro na Teddy Kamba. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 22 Septemba, 1981 Dodoma.

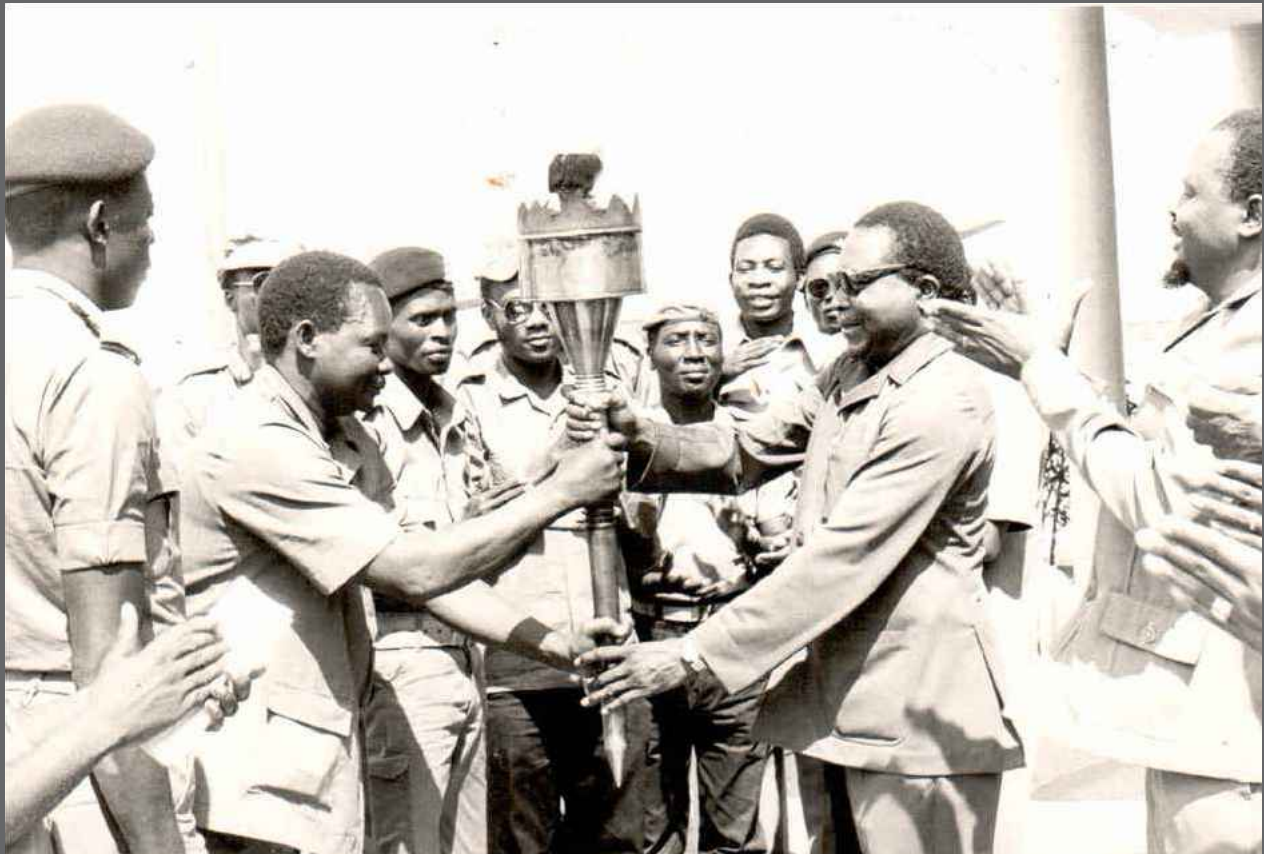
KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA NI:

“ UHAMASISHAJI JUU
YA UTEKELEZAJI
WA AGIZO LA CHAMA
LA NGUVU KAZI NA
UKOMBOZI WA NCHI
ZA KUSINI MWA AFRIKA.

PICTA

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Cleopa David Msuya akiwasha Mwenge wa Uhuru wakati wa uzinduzi wa Mbio hizo Mkamasini, Mkoa wa Mjini Magharibi Unguja tarehe 3 Juni, 1981.

Katibu Mtendaji wa CCM Kaskazini Pemba, Hamisi Haji (kushoto) akiukabidhi Mwenge wa Uhuru kwa Mwenyekiti wa CCM wa Mkoa wa Dar es Salaam, Ramadhan Nyamka baada ya Mwenge huo kuwasili kwenye uwanja wa Ndege Dar es Salaam kutokea visiwani Zanzibar, tarehe 13 Juni, 1981.

MWAKA 1982

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Iringa tarehe 4 Juni, ili kuadhimisha Miaka 10 ya Azimio la Siasa ni Kilimo. Mbio hizi zilizinduliwa na Daudi Mwangoko, Katibu Mtendaji Mkuu wa CCM-Taifa. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Godfrey Tondo (Kiongozi), Shidi Ng'amba, Said Athumani, Musa Selemani, Mwita Masemo na Abdallah H. Borafya. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 22 Septemba, 1982 Mkoa wa Kusini Pemba.

PICHA

Katibu Mtendaji Mkuu wa CCM, Daudi Mwangoko akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Kiongozi wa Mbio za Mwenge Kitaifa, Godfrey Tondo baada ya kuzindua rasmi Mbio hizo Mkoani Iringa, tarehe 4 Juni, 1982.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UHAMASISHAJI WA UTEKELEZAJI WA AGIZO LA
CHAMA LA NGUVU KAZI NA UKOMBOZI WA
NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Mwenyekiti wa CCM wa Mkoa wa Arusha, Jackson Kaaya (kulia) akikabidhi Mwenge wa Uhuru kwa Mwenyekiti wa CCM wa Mkoa wa Kilimanjaro, Shadrack Ngowi mpakani mwa Wilaya ya Arumeru na Hai 1 Septemba, 1982 ambapo Mbio hizo zilikimbizwa Mkoani Kilimanjaro.

MWAKA 1983

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Sumbawanga (Rukwa) tarehe 3 Juni, ikiwa ni mkoa uliozalisha mazao ya chakula kwa wingi na kulisha mikoa ya jirani kwa kipindi hicho. Mbio hizo zilizinduliwa na Rashid Mfaume Kawawa, Katibu Mkuu wa CCM. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Rawal S. Gupta (Kiongozi), Christopher Shilole, Omar Zuberi, Ramadhani S. Juma, Kichewele Idhungo na Albert Mgumba. Mbio hizo zilihitimishwa na Aboud Jumbe Mwinyi, Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Mkoani Kigoma tarehe 22 Septemba, 1983.

PICHA

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru, Rawal S. Gupta aliyebeba Mwenge akiwa pamoja na vijana wenzake walioshiriki katika Mbio hizo kabla ya kuukabidhi kwa Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Aboud Jumbe Mwinyi, katika uwanja wa Tanganyika, mjini Kigoma tarehe 22 Septemba, 1983.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UHAMASISHAJI JUU YA UTEKELEZAJI WA AGIZO LA CHAMA LA NGUVU KAZI, VITA DHIDI YA WAHUUJUMU UCHUMI NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Rais wa Zanzibar, Aboud Jumbe Mwinyi, akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa kiongozi wa Mbio hizo, Rawal S. Gupta wakati wa kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizofanyika katika uwanja wa Tanganyika, mjini Kigoma tarehe 22 Septemba, 1983.

MBIO ZA MWENGE WA UHURU KWA MUONGO WA TATU (1984-1994)

MWAKA 1984

Mbio za Mwenge Uhuru zilizinduliwa Mti Ulaya, Zanzibar tarehe 3 Juni, mahali walipokutana vijana wa ASP kabla ya Mapinduzi Matukufu ya Zanzibar. Mbio hizo zilizinduliwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: S. S. Juma (Kiongozi), Shukuru Adam Ally, Manase Fredrick, Khalid Juma, Effron Rutajumbukilwa na Ally Salum. Mbio hizo zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Kagera tarehe 22 Septemba, 1984.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA NI:

“ UHAMASISHAJI JUU YA UTEKELEZAJI
WA AGIZO LA CHAMA LA NGUVU KAZI,
VITA DHIDI YA WAHUUJUMU UCHUMI
NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI
MWA AFRIKA.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akiwa katika picha ya pamoja na vijana wakimbiza mwenge wa Mwaka 1984 na baadhi ya vijana wengine waliowahi kukimbiza Mwenge wa Uhuru tarehe 22 Septemba, 1984 wakati wa kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizofanyika mjini Bukoba, Mkoani Kagera ambapo waliadhimisha miaka 20 ya Mbio hizo tangu zilipoanzishwa mwaka 1964.

MWAKA 1985

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Dakawa, Morogoro tarehe 3 Juni, mahali ilipotokea ajali ya Edward Moringe Sokoine, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 4 Aprili, 1984. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Salim Ahmed Salim, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza

Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Haruna R. Mkessa (Kiongozi), Bakari Maulid Mchia, Lamson Mswima, Saidi Mbaraka Said, Maato Rubera Mtani na Asaa Ali Rashid. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Ruvuma tarehe 22 Septemba, 1985.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UCHAGUZI MKUU NA UKOMBOZI
WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Picha (Kushoto)

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Salim Ahmed Salim akiwasha Mwenge wa Uhuru wakati wa uzinduzi wa Mbio hizo, Dakawa, Morogoro tarehe 3 Juni, 1985.

Picha (Juu)

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akipokea hundi ya Shilingi 50,000 kutoka kwa Kamishna wa Magereza, Ramadhani Nyamka kwa ajili ya ukombozi wa nchi za Kusini mwa Afrika. Hundi hiyo ilitolewa wakati wa gwaride la majeshi lililofanyika Uwanja wa Taifa, Dar es Salaam mwaka 1985.

PICHA

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Idrisa Abdul Wakili (katikati) akikimbiza Mwenge wa Uhuru baada ya kuzindua Mbio hizo Mkoani Mbeya tarehe 2 Juni, 1986.

MWAKA 1986

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Mbeya tarehe 2 Juni na Idrisa Abdul Wakili, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Hassan Ali Shaali (Kiongozi), Mussa Abdalla Kimbuli, Hussein N. Nawema, Shija Othman Hassa, Mwanne Omar Mussa na Said Talib Khamis. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, akiwa Mwenyekiti wa Chama, Mkoani Mwanza tarehe 22 Septemba, 1986.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA CHAMA CHA MAPINDUZI, URAGHIBISHAJI WA KAULI MBIU YA SIASA NI KILIMO, KUFUFUA MOYO WA KUJITOLEA NA UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA.

Wanawake wa Kijiji cha Kirui, Wilaya ya Kisarawe wakisaidiana na waume zao bega kwa bega katika kuendeleza kijiji chao. Katika picha kina mama hao wanakusanya udongo wa kutengeneza matofali kwa ajili ya ujenzi wa zahanati ya kijiji mwaka 1986.

Wananchi wakifurahia baada ya kusaidiwa trekta na Serikali kwa ajili ya shughuli za kilimo mwaka 1986

MWAKA 1987

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Dar es Salaam tarehe 2 Juni, mahali ulipotanzgwa Uamuzi wa Azimio la Arusha. Mbio hizo zilizinduliwa na Joseph Sinde Warioba, Makamu wa Kwanza wa Rais na Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Mohamed Seif Malinda (Kiongozi), Hamad Nassoro Mselemu, Magreth Omar Chusi, Seleman Rashid Mpangile, Hosea L. Mpangike na Abubakar Haji Khamis. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, akiwa Mwenyekiti wa Chama, Mkoani Arusha tarehe 22 Septemba, 1987.

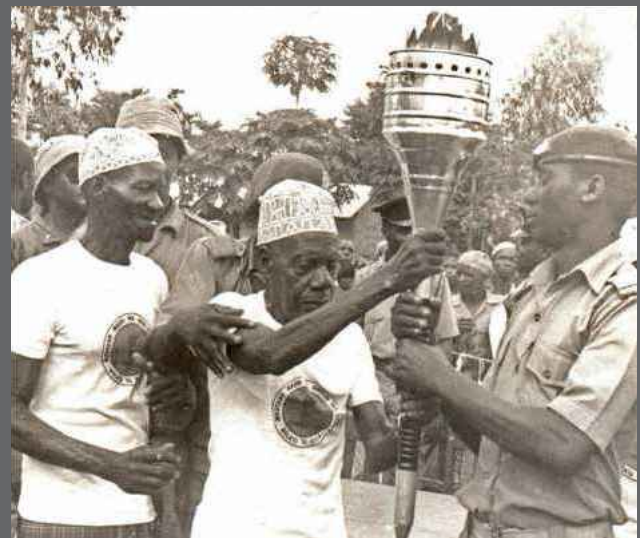
KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UHIMIZAJI WA DHANA YA UWAJIBIKAJI WA VIONGOZI KWA WANANCHI, UIMARISHAJI WA JUMUIYA YA UMOJA WA VIJANA, UKOMBOZI WA NCHI ZA KUSINI MWA AFRIKA NA MKUTANO MKUU WA CHAMA.

Picha

Waziri Mkuu na Makamu wa Kwanza wa Rais, Joseph Warioba akiwasha Mwenge wa Uhuru mjini Dar es Salaam, 2 Juni, 1987.

Picha

Mzee Mfaume Said (80) akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru na Mzee Mrisho Athumani (87) naye akijiandaa kushika Mwenge huo ulipowasili katika Kijiji cha Mvuti, Wilaya ya Ilala Mkoani Dar es Salaam tarehe 5 Juni, 1987.

MWAKA 1988

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Bagamoyo, Mkoani Pwani tarehe 1 Juni, mahali ambapo palikuwa kituo kikubwa cha biashara haramu ya utumwa. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Omar Ali Juma, Makamu wa Kwanza wa Rais. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Faustin M. Musita (Kiongozi), Hamis Madili, Festus K. Bujilima, Rajab O. Luhavi, Muwaze Abdallah Ally na Chumu Abdallah Abdallah. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, akiwa Mwenyekiti wa Chama, Mkoani Kilimanjaro tarehe 22 Septemba, 1988.

Maadhimisho ya Miaka 10 ya Umoja wa Vijana na Uimarishaji wa Jumuiya hiyo. Pamoja na kwamba Afrika ya Kusini ilikuwa haijapata Uhuru na Tanzania kuendeleza ajenda hii ya ukombozi, msisitizo mkubwa ulielekezwa kwa nchi zilizokwisha kuwa Uhuru kuendeleza fikra hii ya kujikomboa kiuchumi na kijamii.

KWA MWAKA HUO KAULIMBIU ILIKUWA:

“**UTEKELEZAJI WA SERA YA UJAMAA
NA KUJITEGEMEA KWA VITENDO,
MAPAMBANO DHIDI YA VVU/UKIMWI.**”

PICHA

Baadhi ya viongozi, wanachama na wafanyakazi wa matawi 31 ya kituo cha Tegry Plastic wakikimbiza Mwenge wa Uhuru baada kuupokea kwa viongozi na wanachama wa kituo cha MT Depot yaliyojumuisha matawi 10, jijini Dar es Salaam tarehe 8 Juni, 1988.

MWAKA 1989

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Singida tarehe 1 Juni, Mkoa wa kwanza kutangazwa kumaliza mchango wa Ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya Chama Dodoma na mkoa wa kwanza ulioanza kuzalisha alizeti kama zao la biashara. Mbio hizo zilizinduliwa na Rashid Mfaume Kawawa, Katibu Mkuu wa CCM. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Moshi A. Suleiman Kitingi (Kiongozi), Waziri Ako Panga, Juma Abdallah Juma, Nurdin H. Babu, Jafari Ismail Kimweli na Mohamed Ali Harma. Mbio hizi zilihitimishwa na Mwalimu Nyerere, akiwa Mwenyekiti wa Chama, Mkoani Shinyanga tarehe 22 Septemba, 1989.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UJENZI WA CHAMA (CCM),
MPANGO WA KUFUFUA
UCHUMI, KILIMO KAMA UTI
WA MGONGO WA UCHUMI
WA TAIFA, KAZI NA UJENZI
WA TAIFA, NA UIMARISHAJI
WA MUUNGANO.

PICHA

Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi, Rashid Mfaume Kawawa akiwasha Mwenge wa Uhuru uwanja wa Namfua, Singida tarehe 2 Juni, 1989.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Nyerere akiwa katika picha ya pamoja na wakimbiza Mwenge wa Uhuru wakati wa kilele cha Mbio hizo Mkoani Shinyanga tarehe 22 Septemba, 1989.

MWAKA 1990

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Kichakapumu, Wilaya ya Micheweni, Kaskazini Pemba tarehe 1 Juni, mahali ulipofanyika Mkutano Mkuu wa ASP. Mbio hizo zilizinduliwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Makamu Mwenyekiti wa CCM. Wakimbiza

Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Ali Mwinyi Msuko (Kiongozi), Ali Khamis Makame, Godwin A. Mkanwa, Khatib Idd Khatibu, S. L. Mzema na Anatory John Aman. Mbio hizi zilihitimishwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Ali Hassan Mwinyi, Mkoani Tabora tarehe 22 Septemba, 1990.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UCHAGUZI MKUU WA MWAKA 1990, WAPINGA MUUNGANO NI SUMU KUBWA YA TAIFA, VIJANA TUUNGANE KUANZISHA KAMBI KAZI, MAPAMBANO DHIDI YA RUSHWA, WIZI WA MALI ZA UMMA, MIKATABA BANDIA, NA DAWA ZA KULEVYA.

PICHA

Wananchi wa Wilaya ya Magharibi Unguja wakikimbiza Mwenge wa Uhuru tarehe 4 Juni, 1990.

MWAKA 1991

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Wilaya ya Ilala, Dar es Salaam tarehe 1 Juni, mahali ambapo TANU ilizaliwa Julai 7, 1954 na mahali ambapo Mwenyekiti na Rais Mstaafu Mwalimu Nyerere alitangazia umma kung'atuka na kuvua kofia zote za uongozi wake⁷⁶. Mbio hizo zilizinduliwa na John Malecela, Waziri Mkuu na Makamu wa Kwanza wa Rais. Wakimbiza Mwenge

mwaka huo walikuwa sita: Leonidas T. Gama (Kiongozi), Ernest Mabura Kalaba, Khamis Hotuba Memberi, Hamad Faki Juma, Japhat Frank Mpande na Morice Adriano. Mbio hizi zilihitimishwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mwenyekiti wa Chama cha Mapinduzi, Mkoani Dodoma tarehe 22 Septemba, 1991.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ KUHIMIZA AMANI WAKATI WA MAGEUZI YA MFUMO
WA KISIASA NCHINI, KUENDELEZA MAPAMBANO DHIDHI
YA VVU/UKIMWI NA DAWA ZA KULEVYA.

⁷⁶ Mwalimu aling'atuka urais tarehe 5 Novemba, 1985 na akabaki kuwa Mwenyekiti wa Chama hadi 1990.

PICHA

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru wa mwaka 1991. Kutoka kushoto ni Leonidas Gama (Kiongozi), Japhet Frank, Hamadi Faki Juma, Ernest Mabula, Morisi Adriano na Khamis Hotuba.

PICHA

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Salmin Amour akikimbiza Mwenge wa Uhuru Kaskazini Unguja baada ya kuzindua Mbio hizo, Zanzibar tarehe 1 Julai, 1992. Kushoto kwake Jackson William Msome (kiongozi).

MWAKA 1992

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Kaskazini Unguja tarehe 1 Julai, mahali ambapo Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mwenyekiti wa Chama alipoanzia shughuli za ualimu. Mbio hizo zilizinduliwa na Salmin Amour, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa watano: Jackson William Msome (Kiongozi), Mohamed Omary Nyawenga, Masoud J. Masoud, Gusta Muba na Khatib Hajj Khalid. Mbio hizi zilihitimishwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mwenyekiti wa Chama, Mkoani Kigoma tarehe 22 Septemba, 1992.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ KUHIMIZA AMANI WAKATI
WA MAGEUZI YA MFUMO
WA KISIASA NCHINI,
KUENDELEZA MAPAMBANO
DHIDHI YA VVU/UKIMWI
NA DAWA ZA KULEVYA.”⁷⁷

⁷⁷ Ikumbukwe kwamba mwaka 1992 shughuli za uratibu wa Mwenge wa Uhuru zilihama kutoka CCM kwenda serikalini.

Rais wa Awamu ya Pili wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ali Hassan Mwinyi akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa Makamu Mwenyekiti wa CCM, Rashidi Mfaume Kawawa wakati wa Makabidhiano ya Mwenge wa Uhuru kutoka Chama kwenda Serikali katika uwanja wa Ziwa Tanganyika, Kigoma tarehe 22 Septemba, 1992. Kutoka kushoto ni Waziri Mkuu na Makamu wa Rais, John Samwel Malecela, Mwenyekiti wa UVCCM Taifa, John John Guninita na Katibu Mkuu UVCCM, Sukwa Said Sukwa.

Vijana wakimbiza Mwenge wa Uhuru Mwaka 1992 wakiwa katika sherehe za kilele cha Mbio hizo zilizofanyika Mkoani Kigoma, tarehe 22 Septemba, 1992. Kutoka kulia ni Jackson William Msome (Kiongozi). Wengine ni Mohamed Omary Nyawenga, Masoud J. Masoud, Gusta Muba na Khatib Hajj Khalid.

PICHA

Watu wenye mahitaji maalum Mkoani Kigoma, wakifuatilia matukio mbalimbali wakati wa kilele cha Mbio za Mwenye wa Uhuru, mwaka 1992.

MWAKA 1993

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Nachingwea, Lindi tarehe 1 Agosti, kuenzi Azimio la Ilulu ambalo lilitoa Dira ya Maendeleo ya Mkoa wa Lindi, kuenzi wapigania Uhuru wa nchi za Kusini mwa Afrika akiwemo Eduardo Mondlane, Samora Machel na Robert Mugabe walioandaliwa katika kambi za wapigania Uhuru Nachingwea, vile vile, kutoa heshima kwa Rashid Kawawa kama Mbunge wa kwanza wa Jimbo la Nachingwea baada ya Uhuru kutoka

mwaka 1961-1975. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Salmin Amour Juma, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Makame Mabruk Makame (Kiongozi), Augustino Lawrence Maile, Iddi Abdallah Juma na Mohamed Abdallah Ali. Mbio hizi zilihitimishwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa ya Muungano wa Tanzania, Kibaha Pwani tarehe 23 Novemba, 1993.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ URAGHIBISHAJI NA UTEKELEZAJI WA SERA YA TAIFA YA VIJANA, AJIRA KATIKA SEKTA ISIYO RASMI, ATHARI ZA UKIMWI KATIKA MAENDELEO, HIFADHI YA MAZINGIRA NA ATHARI ZA DAWA ZA KULEVYA.

MBIO ZA MWENGE WA UHURU KWA MUONGO WA NNE (1994-2004)

MWAKA

1994

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Wawi, Wilaya ya Chakechake, Mkoa wa Kusini Pemba tarehe 15 Julai, mahali alipozaliwa Dkt. Omar Ali Juma. Mbio hizo zilizinduliwa na Agustino Lyatonga Mrema (Mb), Waziri wa Mambo ya Ndani na Naibu Waziri Mkuu. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Vicent Nkalalwe (Kiongozi), Mocky Kitiku Bui, Asha Stambuli na Bakari Saleh Juma. Mbio hizi zilihitimishwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Morogoro tarehe 7 Novemba, 1994.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ DHANA MPYA YA MBIO
ZA MWENGE WA UHURU,
MWAKA WA KIMATAIFA WA
FAMILIA NA KUWEKA MSISITIZO
WA AJIRA KWA VIJANA.

MWAKA

1995

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Shinyanga tarehe 1 Julai, kuenzi umuhimu wa ulinzi wa jadi ulioanzia Shinyanga na kuenea nchi nzima pamoja na kutambua mchango wa Shirika la Oxfam katika kuanzisha na kutekeleza miradi ya vijana ya kuzalisha mali. Mbio hizo zilizinduliwa na Cleopa David Msuya, Waziri Mkuu na Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Mohamed Omary Mbuga (Kiongozi), Meja Juma Abdalla Machano, Lt. Nombo Hamisi Madili na Sgt. Stanley Mgulumbi. Mbio hizi zilihitimishwa na Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Mbeya tarehe 23 Oktoba, 1995.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ UCHAGUZI MKUU WA MWAKA
1995 CHINI YA MFUMO WA VYAMA
VINGI VYA SIASA, UIMARISHAJI
WA SEKTA YA ELIMU NA AJIRA
KWA VIJANA.

MWAKA 1996

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Mkoani Dar es Salaam tarehe 1 Julai, ikiwa ni mwaka wa Kimataifa wa Mtoto wa Kike. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Omar Ali Juma, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Kilian Charle (Kiongozi), Hamis Mbarak Abdallah, Yahaya Msakamali, Haruna Abdalla, Mohamed Omary Mbuga na Khatib Khalid Khatib. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Iringa tarehe 4 Disemba, 1996.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ VITA DHIDI YA RUSHWA,
MSISITIZO WA UPATIKANAJI
WA AJIRA KWA VIJANA,
MWAKA WA MTOTO WA KIKE
(ULINZI WA MTOTO WA KIKE)
NA UIMARISHAJI NA SEKTA
YA AFYA.

MWAKA 1997

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Kiomboi, Singida tarehe 1 Agosti. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Ghalib Bilali, Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Suleiman Kimea (Kiongozi), Abdallah Nahama, Mussa Saleh Seif na Lt. Moses J. Ulaya. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Ruvuma tarehe 2 Disemba, 1997.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ MAANDALIZI YA SENSA YA WATU
NA MAKAZI KWA MWAKA 1998,
HIFADHI YA MAZINGIRA, HIFADHI
YA CHAKULA NA KUWEKA
MSISITIZO WA AJIRA KWA VIJANA.

MWAKA 1998

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Kidombo, Kaskazini Unguja tarehe 1 Julai, mahali alipozaliwa Dkt. Salimin Amour, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Mbio hizo zilizinduliwa na Frederick Tluway Sumaye, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Julius Shulla Tweneshe (Kiongozi)*, Hamisi Kananda, Abdul Ally Suleimani na Sikolastika Shija. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Mara tarehe 1 Novemba, 1998.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“VITA DHIDI YA UMASKINI.

MWAKA 1999

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa Jijini Arusha tarehe 1 Julai na Dkt. Ghalib Bilal, Waziri Kiongozi, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Wakati Mbio hizo zikiendelea Mwalimu Nyerere ambaye ndiye Muasisi wa Mwenge wa Uhuru na Falsafa yake alifariki dunia tarehe 14 Oktoba. Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Benjamin William Mkapa alilitangazia Taifa kuhusu msiba huo wa Baba wa Taifa na kusi-mamisha Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa siku 14 za Maombolezo ya kitaifa kwa kiongozi huyo wa Taifa. Wakati huo Mbio za Mwenge wa

Uhuru zilikuwa katika Shule ya Msingi Bugoyi "A", Shinyanga Mjini. Katika eneo la shule hiyo umejengwa mnara wa kumbukumbu ya kifo cha Baba wa Taifa na Mbio za Mwenge wa Uhuru. Tukio hili la kifo cha Baba wa Taifa ndilo lililomfanya Rais wa Awamu ya Tatu, Benjamin William Mkapa kuelekeza Mbio za Mwenge wa Uhuru ziwe zinahitimishwa tarehe 14 Oktoba ya kila mwaka, utaratibu ambao ulianza kutekelezwa mwaka 2000 sambamba na kumbukizi ya Baba wa Taifa. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Ali Rashid Ali (Kiongozi), Asha Mbwana, Ali Ramadhani Mwalimu na

Julius Masubo Kambarage. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Dodoma tarehe 1 Novemba, 1999.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ HIFADHI YA MAZINGIRA, HIFADHI
YA CHAKULA NA AJIRA KWA VIJANA.

PICHA

Mkuu wa Mkoa wa Pwani, Nicodemus Banduka (kushoto) akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Mkuu wa Mkoa wa Dar es Salaam, Luteni Yusuf Makamba tarehe 4 Agosti, 1999.

MWAKA 2000

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 17 Juni, Butiama Mkoani Mara, mahali alipozaliwa Baba wa Taifa na mwasisi wa Mwenge wa Uhuru na falsafa yake. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Omari Ali Juma, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Jordan Rugimbana (Kiongozi), Angela Maganda, Juma Hamadi Saidi na C. Maiga. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Moshi tarehe 14 Oktoba, 2000.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ VITA DHIDI YA VVU/UKIMWI
AMBAYO ILIKUWA NI AJENDA YA
KUDUMU, KUMBUKUMBU YA MWAKA
MMOJA WA KIFO CHA BABA WA
TAIFA, KUDUMISHA UMOJA WA
KITAIFA NA KUPIGA VITA AINA ZOTE
ZA KIBAGUZI, KUMBUKUMBU YA
KUIINGIA KARNE YA 21 NA MTAZAMO
WA FALSafa YA MWENGE WA
UHURU KWA MAENDELEO YA TAIFA.

Aidha, Mwenge wa Uhuru ulipandishwa katika kilele cha Mlima Kilimanjaro ikiwa ni ishara ya kufikisha maudhui ya kauli mbiu hizo nje ya mipaka ya Tanzania. Kikosi kilichopeleka Mwenge wa Uhuru juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro kilijumuisha Vijana mahiri wafuatao: Lt. Elvis Safari Massawe (JWTZ - Kiongozi), Cpl. Sara Mussa Mdemu (JWTZ), Raphael Hokororo (Habari Maelezo), Victor Gunze (TBC), Paschal Simon Mlacha (KINAPA) na Yobu Zablon Munuo (KINAPA).

PICHA (KUSHOTO)

Mama Maria Nyerere akiwa ameshika Mwenge wa Uhuru wakati wa uzinduzi wa Mbio hizo, Butiama Mkoani Mara tarehe 17 Juni, 2000. Kushoto kwakwe ni Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Jordan Rugimbana.

PICHA (KULIA)

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Omar Ali Juma, akimkabidhi Mama Maria Nyerere, Mwenge wa Uhuru mara baada ya kuzindua Mbio hizo, Butiama Mkoani Mara tarehe 17 Juni, 2000.

PICHA

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kitaifa Jordan Rugimbana (aliyeshika Mwenge wa Uhuru), akiwa na wenzake ambao ni Angela Maganda, Juma Hamadi Saidi na C. Maiga Moshi Mkoani Kilimanjaro tarehe 14 Oktoba, 2000

* Mkufunzi wa Wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa kwa Miaka 23 (2000 - 2023).

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Benjamin Mkapa akimkabidhi Mwenge wa Uhuru, Luteni Elvis Safari Massawe katika uwanja wa Moshi Memorial kwenda kuupandisha juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro, mwaka 2000.

2001

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 13 Juni, Kusini Unguja. Mbio hizi zilizinduliwa na Amani Abedi Karume, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Fatuma J. Shomari (Kiongozi), Elizabeth E. Mwanache, Mzee Ally Pira na Peter Zakaria.

Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkaapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2001 Mkoani Dar es Salaam.

KAULI MBIU KATIKA MWAKA HUO ILIJIKITA KATIKA:

“**KUHAMASISHA DHANA
YA KUJITOLEA ILI KULETA
MAENDELEO NA VITA
DHIDI YA UMASKINI.**

Ajenda ya kudumu ya Mapambano
Dhidi ya VVU/UKIMWI ilisisitizwa.

2002

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 13 Juni Mkoani Rukwa na Dkt. Mohamed Ali Shein, Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa wanne: Perfect Benedict Nkuu (Kiongozi), Gasper Angelus Bendera, Khamis Dadi Khamis na Salima Mohamed Babu. Mbio hizi zilihitimishwa na Amani Abeid Karume, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, tarehe 14 Oktoba, 2002 Mkoani Tanga.

KAULI MBIU KATIKA MWAKA HUO ILIKUWA:

“**SENSA YA WATU NA
MAKAZI AGOSTI, 2002 NA
MAPAMBANO DHIDI YA
VVU/UKIMWI.**

2003

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 7 Juni Mkoani Tabora na Frederick Tluway Sumaye, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Ali Mohamed Ali (Kiongozi), Devota Silasi Macheke, Donald Simango Majiti, Makame Haji Hamza, Sanura Juma Othman na Betashenye Benedict Gamanywa. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2003 Mkoani Mwanza.

KAULI MBIU ILIHUSU:

“ HAKI YA MTOTO NA AJENDA YA KUDUMU ILIENDELEA KUSISITIZA KUHUSU MAPAMBANO DHIDI YA VVU/UKIMWI.

MBIO ZA MWENGE WA UHURU KWA MUONGO WA TANO (2004-2014)

MWAKA 2004

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 7 Juni, Bukoba Mkoani Kagera ikiwa ni zaidi ya miaka 20 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zilipofanyika mkoani hapo. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Mohamed Ali Shein, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Francis Isaac (Kiongozi), Dkt Magnus Banyikila, Ndewirwa S. Mbise, Hamis Chiku na Marieta Martine. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2004 Mkoani Lindi.

KAULI MBIU ILIHUSU:

“ UKUZAJI WA SEKTA ISIYO

RASMI

Ajenda ya Kudumu iliendelea kusesitiza kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/ UKIMWI.

MWAKA 2005

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 7 Juni Kigoma ikiwa ni zaidi ya miaka 13 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zilipofanyika mkoani hapo. Mbio hizi zilizinduliwa na Frederick Tluway Sumaye, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Choyo Juma Choyo (Kiongozi), Kulwa John Saso, Juma Ali Juma, Eriaeli Sariaeli Marunda, Zuhura Abdulla Salim na Elias Nawela. Mbio hizi zilihitimishwa na Benjamin William Mkapa, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2005 Mkoani Singida.

KAULI MBIU ILIHUSU:

“ UCHAGUZI MKUU 2005

Ajenda ya kudumu iliendelea kusesitiza kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/ UKIMWI.

MWAKA 2006

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 31 Mei Mkoani Morogoro ikiwa ni zaidi ya miaka 12 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zilipofanyika mkoani hapo. Mbio hizi zilizinduliwa na Shamsi Vuai Nahodha, Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Juma Abubakhar Mswadiku (Kiongozi)*, Anthony Mtaka, Gerald Nkamia, Peya Yusuph Mtumwa, Zamda Geuka na Joseph Philipo Ntonda. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2006 Mkoani Ruvuma.

PICHA

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru mwaka 2006, Juma Mswadiku Abbubakar (aliyeshika Mwenge wa Uhuru) akiwa na wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa tayari kwa kukabidhi Mwenge wa Uhuru kwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika Uwanja wa Maji Maji, Songea tarehe 14 Oktoba, 2006. Kutoka kushoto ni Zamda Geuka, Gerald Nkamia, Peya Yusuph Mtumwa, Anthony Mtaka na Joseph Philipo Ntonda.

KAULI MBIU KATIKA MBIO HIZO ILIHUSU:

“UANZISHAJI NA UIMARISHAJI WA VYAMA VYA USHIRIKA.

Ajenda ya kudumu ilisitiza kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI na Dawa za Kulevya.

MWAKA 2007

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 30 Mei, Dole Mjini Magharibi. Mbio hizo zilizinduliwa na Shamsi Vuai Nahodha, Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Capt. Mwachia Ramadhani Shemhaj (Kiongozi), Jamal J. Kuwingwa, Erica Yegella, Ally Boko, Mussa Mnyeti na Muhammad Kombo. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2007 Jijini Arusha.

KAULI MBIU KATIKA MBIO HIZO ILIKUWA:

“ MAPAMBANO DHIDI YA

RUSHWA

Ajenda ya kudumu ilisisitiza kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI na Dawa za Kulevyo.

MWAKA 2008

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 29 Mei, Msoga Mkoani Pwani mahali alipozaliwa Rais wa Awamu ya Nne, Jakaya Mrisho Kikwete. Mbio hizo zilizinduliwa na Mizengo P. K. Pinda, Waziri Mkuu Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Shaines Martin Nungu (Kiongozi), Jeremiah G. Ouko, Bakia A. Khamis, Suleiman S. Jecha, Elizabeth G. Kalonga na Mohamed A. Magati. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2008 Mkoani Tanga.

KAULI MBIU ILIHUSU:

“ HIFADHI YA MAZINGIRA

Ajenda ya kudumu ilisisitiza kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevyo na Rushwa.

MWAKA 2009

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 29 Mei, Mkoani Mwanza. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Ali Mohamed Shein, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Kheir Ahmada Mwawalo (Kiongozi), Mayunga John Mganga, Jane Reuben William, Siudhiki Juma Haji, Abdallah Yussuf Haji na Mashaka Mohamed Lutumbika. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2009 Mkoani Mara.

KAULI MBIU ILIHUSU:

“ KUPINGA UKATILI WA KIJIN-
SIA, WATOTO NA ALBINO
NA HIFADHI YA MAZINGIRA.

Ajenda ya Kudumu ilisisitiza kuhusu
Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI,
Dawa za Kulevya na Rushwa.

MWAKA 2010

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 29 Mei, Mkoani Manyara kwa lengo la kuutangaza mkoa mpya wa Manyara sambamba na fursa zinazopatikana. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Ali Mohamed Shein, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Nassoro Ally Matuzya (Kiongozi), Flatei Gregory Massay, Mwashibanda Lucas Shibanda, Time Bakar Sharif, Moshi Faki Lihunde na Hamis Vuai. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2010 Mkoani Kigoma.

KAULI MBIU KATIKA MPIO HIZO ILIHUSU:

“ MAPAMBANO DHIDI YA
MALARIA, KUTOKOMEZA
UKATILI WA ALBINO NA
KULINDA HAKI ZA WANAWAKE,
UCHAGUZI MKUU WA
MWAKA 2010

Ajenda ya kudumu ilisisitiza kuhusu
Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa
za Kulevya na Rushwa.

MWAKA 2011

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 14 Oktoba, Butiama, Mara ikiwa ni mahali alipozaliwa Baba wa Taifa na muasisi wa Mwenge wa Uhuru na Falsafa yake. Mbio hizi zilizinduliwa na Dkt. Mohamed Gharib Bilal, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Mtumwa Rashid Khalfani (Kiongozi), Mussa Khatib Mohamed Mussa, Abdalla Khatibu Abdalla, Deogratias Bula Dafi, Elisha L. Gama na Vick W. Mbunde. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 6 Disemba, 2011 Dar es Salaam.

Aidha, katika kusherekea Miaka 50 ya Uhuru wa Tanganyika, Mwenge wa Uhuru ulipandishwa katika kilele

cha Mlima Kilimanjaro ikiwa ni ishara ya kuionesha Afrika na dunia nzima kuwa, sisi kama *Taifa Tumethubutu, Tumeweza na Tunazidi Kusonga Mbele Baada ya Miaka 50 ya Uhuru wa Tanzania Bara*, na hio ndio ilikuwa kauli mbiu ya Mbio za Mwenge wa Uhuru sambamba na ajenda ya kudumu kuhusu *Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za kulevya, Rushwa na Malaria*. Kikosi kilichopeleka Mwenge wa Uhuru juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro kilijumuisha Vijana mahiri wafuatao: Capt. Tanu Oscar Mlowezi (JWTZ-Kiongozi), Capt. Mary A. Shayo (JWTZ), Cpl. Lucas Joseph Matandiko (JWTZ), Ismail Ngayonga (Habari Maelezo), George Kasembe (TBC), Richard Kapalata (KINAPA) na Duke Heri Mwanguku (KINAPA).

KAULIMBIU YA MWAKA HUO ILIKUWA:

“SISI KAMA TAIFA TUMETHUBUTU, TUMEWEZA
NA TUNAZIDI KUSONGA MBELE BAADA YA
MIAKA 50 YA UHURU WA TANZANIA BARA.

Ajenda ya kudumu ilihusu Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dtk. Jakaya Mrisho Kikwete (kulia) akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Mkuu wa Majeshi Jenerali Davis Mwamunyange (kushoto) kwenda kuuweka juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro tarehe 1 Disemba, 2011.

PICHA

Capt. Tanu Oscar Mlowezi, Kiongozi wa kikosi akiwa amebeba Mwenge wa Uhuru na Capt. Mary A. Shayo akiwa amebeba Bendera ya Taifa tayari kwa safari ya kuelekea juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro, tarehe 1 Disemba, 2011.

MWAKA 2012

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 11 Mei, Mkoani Mbeya ikiwa ni miaka 26 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zifanyike mkoani hapo. Mbio hizo zilizinduliwa na Mizengo Pinda, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Capt.

Honest Ernest Mwanosya (Kiongozi), Tatu Saidi Mussa, Kajia A. Godfrey, Wito J. Mlemelwa, Sofia M. Kizigo na Lt. Mussa M. Ng'omambo. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2012 Mkoani Shinyanga.

KAULI MBIU KWA MWAKA HUO ILIKUWA:

“ SENA YA WATU NA MAKAZI

Ajenda ya kudumu ilisisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mizengo Pinda akiwasha Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa CCM Sokoine jijini Mbeya tarehe 11 Mei, 2012.

MWAKA 2013

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 6 Mei, kijiji cha Chokocho, Mkoa wa Kusini Pemba mahali alipozaliwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi ambaye pia alizindua Mbio hizo. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Juma Ali Simai (Kiongozi), Christo-

pher J. Emmanuel, Zamda A. John, Seperatus N. Lubinga, Zuwena G. Abdalla na Mgeni S. Mgeni. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2013 Mkoani Iringa.

KAULI MBIU ILIKUWA:

“UMOJA WA KITAIFA

Ajenda ya kudumu ilisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA (JUU KUSHOTO)

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa kutoka kulia Christopher Emmanuel Joseph, Zuwena Gulam Abdalla, Seperatus Ngemela Lubinga, Juma Ali Simai (Kiongozi), Zamda Ahmed John na Mgeni S. Mgeni wakiingia katika viwanja vya Kijiji cha Chokocho, Mkoa wa Kusini Pemba wakati wa uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru tarehe 6 Mei, 2013.

PICHA (JUU KULIA)

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Dkt. Ali Mohamed Shein, akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Kitaifa 2013, Juma Ali Simai mara baada ya kuzindua rasmi mbio hizo Chokocho, Mkoa wa Kusini Pemba tarehe 6 Mei, 2013.

MBIO ZA MWENGE WA UHURU KWA MUONGO WA SITA (2014-2024)

MWAKA 2014

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 2 Mei, Mkoani Kagera ikiwa ni miaka 10 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zifanyike mkoani hapo. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa

sita: Rachael Stephen Kassanda (Kiongozi), Yusuph Athumani Shaka, Wito Jaston Mlemelwa, Capt. Tanu Oscar Mlowezi, Hassan Salum na Hamza Ibrahim Mohamed. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Tabora tarehe 14 Oktoba, 2014.

KWA MWAKA HUO KAULI MBIU ILIKUWA:

“ KATIBA NI SHERIA KUU YA NCHI. JITOKEZE KUPIGA KURA YA MAONI TUPATE KATIBA MPYA.

Aidha, ajenda ya kudumu ilisisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanganyika, Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete akiwa katika picha ya pamoja na Wakimbiza Mbio za Mwenge wakati wa maadhimisho ya kilele cha mbio hizo zilizofanyika katika uwanja wa michezo wa Ali Hassan Mwinyi mjini Tabora tarehe 14 Oktoba, 2014.

MWAKA 2015

Mbio za Mwenge zilizinduliwa tarehe 29 Aprili, Mkoani Ruvuma ikiwa ni miaka 9 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zifanyike mkoani hapo. Mbio hizo zilizinduliwa na Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Dkt. Ali Mohamed Shein. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Juma Khatibu Chum (Kiongozi), Mosi Maalim Khamis, Hassan Hakim Mohamed, Karim Haruna Mzee, Arnold George Litimba na Delina Friday Simfukwe. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Dodoma tarehe 14 Oktoba, 2015.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIHUSU:

“ UCHAGUZI MKUU WA 2015

Ajenda ya kudumu ilisitiza
Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI,
Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Dkt. Ali Mohamed Shein akiwasha Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa Majimaji Songea Mkoa wa Ruvuma wakati wa Uzinduzi wa mbio hizo. Kulia kwake ni Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, Dkt. Fenella Mukangara. Kushoto kwake ni Waziriwa Uwezeshaji Ustawi wa Jamii, Vijana, Wanawake na Watoto Zanzibar, Zainab Mohammed.

PICHA

Wananchi wa Mji wa Songea na viunga vyake wakiwa katika uwanja wa Majimaji Mkoa wa Ruvuma wakishuhudia uzinduzi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Kitaifa tarehe 29 Aprili, 2015.

MWAKA 2016

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 18 Aprili, Mkoani Morogoro ikiwa ni miaka 10 tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru zifanyike mkoani hapo. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: George

Jackson Mbijima (Kiongozi), Lucia Vitalis Kamafa, Alex Christopher Kayuni, Nahoda Makame Nahoda, Munira Saidi Abasi na James Sadick Munguji. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mkoani Simiyu tarehe 14 Oktoba, 2016.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIKUWA:

“VIJANA NI NGUVU KAZI YA TAIFA, WASHIRIKISHWE NA KUWEZESHWA

Ajenda ya kudumu ilisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

MWAKA 2017

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 2 Aprili, Mkoani Katavi kwa lengo la kuutangaza Mkoa mpya wa katavi na fursa zake. Mbio hizo zilizinduliwa na Balozzi Seif Ali Iddi, Makamu wa Pili wa Rais wa Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Amour Hamad Amour (Kiongozi), Salome

Obadia Mwakatalima, Shukran Islam Msuri, Fredrick Joseph Ndahani, Vatma Yunus Hassan na Bahati Mwaniguta Lugodisha. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mjini Magharibi Unguja tarehe 14 Oktoba, 2017.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIHUSU:

“SEKTA YA VIWANDA NA UKUZAJI WA UCHUMI PAMOJA

Ajenda ya kudumu kuhusu Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Samia Suluhu Hassan (katikati), akiwasha Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa Jamhuri, Mkoani Morogoro tarehe 18 Aprili, 2016. Kulia ni Waziri wa Uwezeshaji Ustawi wa Jamii, Vijana, Wanawake na Watoto-Zanzibar Moudeline Castiko.

PICHA

Makamu wa Pili wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Balizi Seif Ali Iddi (wapili kushoto) akiwasha Mwenge wa Uhuru wakati wa uzinduzi wa Mbio hizo katika viwanja vya Kumbukumbu ya Mwenge wa Uhuru Mkoani Katavi tarehe 2 Aprili, 2017. Watatu kulia ni Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira, na wenye Ulemavu Jenista Mhagama.

Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru, Amour Hamad Amour wakati wa kilele cha Mbio za Mwenge katika viwanja vya Amaan Zanzibar tarehe 14 Oktoba, 2017.

MWAKA 2018

Mbio za Mwenge zilizinduliwa tarehe 2 Aprili, Chato Mkoani Geita mahali alipozaliwa Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mbio hizo zilizinduliwa na Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo

walikuwa sita: Charles Francis Kabeho (Kiongozi), Augusta Paul Safari, Riziki Hassan Ali, Issa Mahamoud Abasi, Dominic Rweyemamu Njunwa na Ipyana Alinuswe Mlilo. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mkoani Tanga tarehe 14 Oktoba, 2018.

KWA MWAKA HUO, UJUMBE ULIHUSU:

“ MAENDELEO YA SEKTA YA ELIMU

Ajenda ya kudumu ilisitiza Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Waziri Mkuu wa Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania, Kassim Majaliwa Majaliwa akiwasha Mwenge wa Uhuru kuashiria uzinduzi wa Mbio hizo katika viwanja vya Magogo, Chato Mkoani Geita tarehe 2 Aprili, 2018.

MWAKA 2019

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 2 Aprili, Mkoani Songwe kwa lengo la kuutangaza Mkoa mpya wa Songwe na fursa zake ikiwemo Utalii wa Kimondo. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Mzee Ali Mkongea (Kiongozi), Kenani Laban Kihongosi, Malugu Benard Mwanganya, Nkwimba Madirisha Nyangogo, Haji Abdulla Hamad na Latifa Khamis Juwakali. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Lindi tarehe 14 Oktoba, 2019.

KWA MWAKA HUO, UJUMBE MKUU ULIHUSU:

“ MAENDELEO YA SEKTA YA MAJI, UCHAGUZI WA SERIKALI ZA MITAA

Na ajenda ya kudumu ilisisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Rais wa Awamu ya Tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa Kiongozi wa Mbio za Mwenge, Mzee Ali Mkongea katika Uwanja wa Michezo wa Ilulu, Lindi tarehe 14 Oktoba, 2019.

PICHA

Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Kitaifa 2019, Mzee Mkongea Ali akitoa tathmini ya hali ya mradi baada ya ukaguzi uliofanywa na Mwenge wa Uhuru. Kushoto kwake ni Kenani Laban Kihongosi na Kulia kwake ni Malugu Bernard Mwanganya.

MWAKA
2020

Mbio za Mwenge wa Uhuru hazikufanyika kutokana na kuwepo kwa Janga la Korona (UVIKO-19) lililotishia afya na uhai wa binadamu duniani kote.

MWAKA 2021

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 17 Mei, Kizimkazi, Kusini Unguja mahali alipozaliwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mbio hizi zilikuwa maalumu na umaalumu wake ulitokana na janga la ugonjwa wa Uviko-19 ambalo uliikumba dunia mwaka 2020 na kusababisha Mwenge wa Uhuru usikimbizwe mwaka 2020. Pamoja na uwepo ugonjwa wa UVIKO – 19, Serikali iliamua Mbio za Mwenge wa Uhuru ukimbizwe katika Mamlaka za Wiliya 154 tu. Mbio hizo zilizin-

duliwa na Hemed Suleiman Abdulla, Makamu wa Pili wa Rais, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Lt. Josephine Paul Mwambashi (JWTZ-Kiongozi), Pte. Dismas Eginu Mvula (JWTZ), Cpl. Rehema Ally Haji (JWTZ), Lt. Mussa Hassan Mussa (JWTZ), Lt. Geoffrey Jume Aron (JWTZ) na Lt. Ramadhani Ali Msham (JWTZ). Mbio hizi zilihitimishwa na Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, Chato, Mkoani Geita tarehe 14 Oktoba, 2021.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIKUWA:

“ MATUMIZI SAHIHI YA
TEHAMA, UWAJIBIKAJI,
LISHE BORA

Na ajenda ya kudumu ilisitiza
Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI,
Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Makamu wa Pili wa Rais Zanzibar, Hemed Suleiman Abdullah akiwasha Mwenge wa Uhuru kuashiria uzinduzi wa Mbio hizo katika Uwanja wa Mwehe, Mkoani Kusini Unguja Zanzibar Mei 17, 2021.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Samia Suluhu Hassan akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa Kiongozi wa Mbio za Mwenge, Lt. Josephine Paul Mwambashi wakati wa sherehe za kilele cha Mbio za Mwenge, zilizofanyika Chato Mkoani Geita, tarehe 14 Oktoba, 2021.

PICHA

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Philip Isdor Mpango akiwasha Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa Sabasaba Mkoani Njombe tarehe 2 Aprili 2022.

MWAKA 2022

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 1 Aprili, Mkoani Njombe kwa lengo la kuutangaza Mkoa mpya wa Njombe na fursa zake ikiwemo Kilimo cha Parachichi. Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Sahil Nyanzabara Geraruma (Kiongozi), Rodrick Romward Ndyamukama, Zadida Abdalla Rashid, Gloria Festo Peter, Ali Juma Ali na Emmanuel Ndege Chacha. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mkoani Kagera tarehe 14 Oktoba, 2022.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIHUSU:

“SENSA YA WATU NA MAKAZI

Ajenda ya kudumu ilisisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe.

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Samia Suluhu Hassan akipokea Mwenge wa Uhuru kutoka kwa kiongozi wa Mbio hizo, Sahil Geraruma Nyanzabara katika uwanja wa Kaitaba, Bukoba Mkoani Kagera tarehe 14 Oktoba, 2022.

PICHA

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa wakiwasili katika uwanja wa Kaitaba, Bukoba Mkoani Kagera baada ya kumaliza Mbio za Mwenge wa Uhuru za mwaka 2022.

MWAKA 2023

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 2 Aprili, Mkoani Mtwara mahali alipozaliwa Benjamin William Mkapa, Rais wa awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Mbio hizo zilizinduliwa na Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Abdalla Shaib Kaim (Kiongozi), Juma Silima Sheha, Atupokile Elia Mhalila, Martin Michael Mkanga, Emanuel Jackson Hondi na Zainabu Hemed Mbetu. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Manyara tarehe 14 Oktoba, 2023.

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIHUSU:

“ UHIFADHI WA MAZINGIRA
NA VYANZO
VYA MAJI KWA USTAWI
WA VIUMBE HAI
NA UCHUMI WA TAIFA.

Aidha, ajenda ya kudumu ilisisitiza
Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI,
Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria.

PICHA

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Kassim Majaliwa akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Kiongozi wa mbio hizo, Abdallah Shaib Kaim, wakati alipozindua Mbio hizo Kitaifa kwa mwaka 2023, katika uwanja wa CCM Nangwanda Sijaona Mkoani Mtwara, tarehe 2 Aprili, 2023.

Wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa mwaka 2023, wakiwa katika picha ya Pamoja na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Samia Suluhu Hassan Mkoani Manyara tarehe 14 Oktoba, 2023.

PICHA

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Kassim Majaliwa Majaliwa akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru Kitaifa Mwaka 2024, Godfrey Eliakimu Mnzava wakati wa uzinduzi wa mbio hizo katika viwanja vya chuo cha Ushirikia Moshi, tarehe 2 Aprili, 2024.

MWAKA 2024

Mbio za Mwenge wa Uhuru zilizinduliwa tarehe 2 Aprili, Mkoani Kilimanjaro mahali ambapo Mwenge wa Uhuru uliwashwa kwa mara ya kwanza mwaka 1961. Mbio hizo zilizinduliwa na Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wakimbiza Mwenge mwaka huo walikuwa sita: Godfrey Eliakimu Mnzava (Kiongozi), Ramadhani Makame Khamisi, Makwaya Joseph Makwaya, Claude Andrew Kilala, Nussalbat Hafidh Ahmed na Maria Fedrick Mapunda. Mbio hizi zilihitimishwa na Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, tarehe 14 Oktoba, 2024 Mwanza.

Mwaka huu ulikua vilevile wa kipekee, ambapo Mwenge wa Uhuru ulipandishwa katika kilele cha Mlima Kilimanjaro kwa kuwa Nchi ilikuwa inaenzi miaka 25 ya kumbukizi ya Kifo cha Baba wa Taifa na muasisi wa Mwenge wa Uhuru tangu alipoaga dunia tarehe 14 Oktoba, 1999. Aidha, Mbio za Mwenge wa Uhuru zilikuwa zinatimiza mika 60 tangu zili-poanza rasmi mwaka 1964 na kufanyika kwa mafanikio makubwa katika kuhimiza amani, utulivu, uzalendo, kuchochea maendeleo na kupambana na adui maradhi, umaskini na ujinga.

Vilevile, Mapinduzi Matukufu ya Zanzibar yalitimiza miaka 60 tangu Utawala wa Kisultani uondolewe na kurejesha heshima ya Mzanzibari kama hatua mojawapo ya utekelezaji wa falsafa ya Mwenge wa Uhuru iliyoasisiwa na waasisi wa Taifa letu na ni mwaka ambao Muungano wa Tanganyika na Zanzibar ulitimiza miaka 60 tangu kuasisiwa kwake. Hivyo, Mwenge wa Uhuru ulitumika kama alama ya kuli-kumbusha Taifa kuhifadhi mazingira, kukabiliana na changamoto ya mabadiliko ya tabia nchi na kuendeleza utalii hususan kampeni ya kitaifa ya kukuza utalii nchini kupitia "Royal Tour".

Kikosi kilichopeleka Mwenge wa Uhuru juu ya kilele cha Mlima Kilimanjaro kilijumuisha Vijana mahiri wafuatao: P 9660 Lt Col Khalid K. Khalid (JWTZ – Kiongozi), P 9701 Lt Col JJ Nzalla (JWTZ), P 100096 Meja HA Selemani (JWTZ), P 10289 Meja YI Wangwe (JWTZ), P 10837 Meja SH Kuwasa (JWTZ), P 11552 Capt AM Maungo (JWTZ), P 11343 Capt LK Shayo (JWTZ), P 13268 Capt. GA Lucas (JWTZ), P 14551

Capt IS Likongo (JWTZ), P 14882 Lt JD Magafu (JWTZ), P 15087 Lt. DD Mirumbe (JWTZ), MT 75019 WO II Nivambwe Mmole (JWTZ), MT 82286 Sgt. Mussa Ally Hemedi (JWTZ), MT 85482 Sgt. Stephen Johannes Ngomale (JWTZ), MTM 87560 Sgt. Fatuma Mng'enyi (JWTZ), Salimu Omary Mwangi (OR), Paul Remi Biori (OR), Baraka Madasa Paul (OR), Asha Muhuwa (OR), Cr II Alphonce John Chacha (TANAPA), Cr II John Masanja Nyasa (TANAPA), Hayqal Hassan Mushi (TBC), Essero Joram Mafuru (TBC), Pascal Dotto James (Idara ya Habari Malezo), Godfrey Eliakim Mzava (Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kitaifa 2024), Makwaya Joseph Makwaya (Mkimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa 2024), Maria Fredrick Mapunda (Mkimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa 2024), Claude Andrew Kilala (Mkimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa 2024), Ramadhani Makame Khamis (Mkimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa 2024) na Meja Mussa Mohamed Ng'omambo (Mkufunzi).

KWA MWAKA HUO, KAULI MBIU ILIHUSU:

“ UHIFADHI WA MAZINGIRA, UCHAGUZI WA SERIKALI ZA MITAA

Ajenda ya kudumu ilisisitiza Mapambano Dhidi ya VVU/
UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe.

PICHA

Rais na Amiri Jeshi Mkuu Mhe. Dtk. Samia Suluhu Hassan (kulia) akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Mkuu wa Majeshi Jenerali Jacob John Mkunda (kushoto) katika uwanja wa CCM Kirumba, Jiji Mwanza Oktoba, 2024. Kulia ni Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu -KVAU, Patrobas Katambi.

Kikosi Maalumu kilichopandisha Mwenge wa Uhuru katika kilele cha Mlima Kilimanjaro kikiongozwa na P 9660 Lt Col KK Khalid mwaka 2024.

MCHANGO WA VIJANA NA WANAWAKE KATIKA SHUGHULI ZA MWENGE WA UHURU NA MBIO ZAKE

Nguvu na Mchango wa Vijana

Umuhimu wa ushiriki wa rika la vijana katika shughuli mbalimbali unatambulika katika kila jamii kwani vijana, mbali na kwamba hawana picha kubwa ya uzoefu, huleta nguvu mpya, mawazo ya ubunifu na uthubutu na mitazamo mbalimbali katika kukabiliana na changamoto. Mwalimu Nyerere aliaminiwa na wazee kuiongoza TANU akiwa kijana wa umri miaka 32 tu mwenye ari ya kujiongezea elimu aweze kuijua dunia zaidi na zaidi. Kipindi chake chote cha uongozi aliteua idadi kubwa ya wasaidizi wakiwa vijana wenye sifa kama yake ili waendeleo kuaminiwa na wazee wao kwa mchango wao wa mawazo na maarifa.

Ndoto yake ya Tanganyika mpya, Afrika mpya aliielezea kwa vijana wenzake kwa ushawishi mkubwa na kufanikiwa kujenga chama cha siasa kikubwa kilichoonsha mshikamano

nanidhamu ya hali ya juu vipindi vya majaribu ya kisiasa na hatimaye ndoto yake ya kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya mlima Kilimanjaro ikatimia. Ni vijana waliokuwa wana-shauriwa na wazee walioiletea nchi tabasamu mwaka 1961 Nyerere akiwa na umri wa miaka 39 na wenzake: Paul Bomani (36), Rashid M. Kawawa (35), Bibi Titi Mohammed (35), Oscar Kambona (33), Job Lusinde (31), Pius Msekwa (26), Alexander Nyirenda (25) n.k. Pamoja na umri wao kuwa mdogo, hakuna hata mmoja wao aliyekiuka kiapo chake na kuidhalilisha nafasi aliyoaminiwa na Taifa. Wazee wengi wa Kitanzania wanaamini na kujivuna kwamba enzi zao walikuwa na makuzi mazuri ya vijana katika maadili ya Kiafrika na ya Kiimani. Wanadai kanuni iliyokuwa inatumika nchini ilikuwa: "Kila mzazi, ni mzazi wa mtoto wa mwenzake"

Mapema baada ya Jamhuri mwaka 1962, Mwalimu aliunda Wizara ya Utamaduni wa Taifa na Vijana kulinda utamaduni wa Kiafrika na kulea vijana kwa maadili ya Kitanzania.⁷⁸ Jukumu la kukimbiza Mwenge wa Uhuru ambalo liliwekwa chini ya Wizara hii mpya, ni la kizalendo na la kujitolea. Ni jukumu linalohitaji utayari wa nafsi, mwili na akili. Jukumu hili ambalo kwa sasa linafan-yika kwa takriban siku 223 kwa mwaka huhitaji vijana wenye afya njema na wenye kujituma kwa maendeleo ya Taifa letu. Kazi hii huhitaji sana matumizi ya akili na nguvu nyingi ya mwili kwa wakati moja.

Rashid M. Kawawa

Job Lusinde

Oscar Kambona

Mirisho Sarakikya

Bibi Titi Mohamed

Pius Msekwa

Paul Bomani

Alexander Nyirenda

⁷⁸ GN 500/1962 Ministry of National Culture and Youth

PICHA

Mwalimu Nyerere akihutubia Mkutano wa Vijana, uliofanyika Mgulani, Mwezi Agosti, 1971.

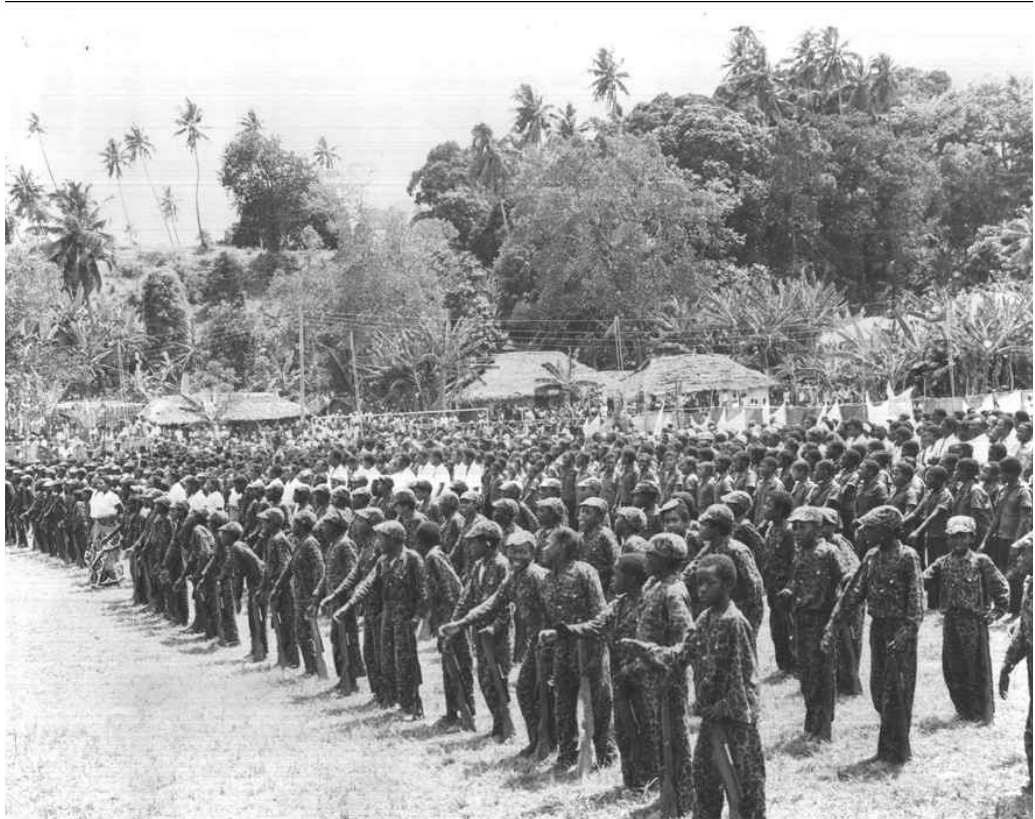

PICHA

Mkuu wa Mkoa wa Kilimanjaro, B. F. Mutalemwa (kulia) akiwakabidhi vijana Mwenge wa Uhuru ili waukimbize katika maeneo mbalimbali ya mkoa huo baada ya Mwenge huo kushushwa kutoka kilele cha Mlima Kilimanjaro, Mwaka 1971.

PICHA

Vijana wa halaiki kutoka Pemba na Unguja wakisherehesha kilele cha Mwenge wa Uhuru kilichofanyika Kusini Pemba tarehe 22 Septemba, 1982.

Vijana wanaoteuliwa kufanya kazi hii hutumia takribani saa ishirini (20) kila siku kwa kipindi cha miezi saba (7) bila mapumziko na bila kujali mabadiliko yeyote ya hali ya hewa (baridi, joto, mvua, mafuriko wala giza). Hivyo, uteuzi wa vijana hawa huzingatia uwezo wao wa kumudu mazingira haya.

Tangu Mbio hizi zianze mwaka 1964 hadi mwaka 2024, vijana wa kiume na kike takribani 339 wamejitolea kukimbiza Mwenge wa Uhuru kutoka pande zote za Muungano. Kama ilivyokuwa tangu kuasisiwa kwa Mbio hizi, vijana hao wamekuwa wakifanya kazi ya kuhamasisha amani, umoja,

upendo, mshikamano, kukemea maovu, kuhamasisha shughuli za maendeleo na kupambana na maradhi, ujinga, dhuluma na umaskini katika jamii.

Pamoja na ugumu na uzito wa kazi hii, vijana wengi wamekuwa na shauku ya kujitolea kujenga nchi yao kwa kuomba kukimbiza Mwenge wa Uhuru ambapo kila mwaka maombi zaidi ya 100 hupokelewa na Wizara zenye dhamana na Mbio za Mwenge wa Uhuru na kisha kuwasilishwa kwa Mamlaka za Uteuzi kwa ajili ya kupatikana rasmi wakimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa. (*Orodha ya wakimbiza Mwenge wa Uhuru kwa kipindi cha*

mwaka 1961 hadi 2024 imeainishwa katika Jedwali Na 1.)

Kutokana na mchango mkubwa wa vijana katika ujenzi wa Taifa, Serikali ilianzisha Wiki ya Vijana ili waitumie wiki hiyo kuenzi waasisi wa Taifa hili pamoja na Falsafa ya Mwenge wa Uhuru ili kuendeleza amani, umoja, uzalendo, moyo wa kufanya kazi na kujitolea, maadili mema na mshikamo baina yao. Aidha, vijana wamekuwa wakitumia Wiki ya Vijana Kitaifa kama jukwaa linalowakutanisha kujadili na kutathmini nafasi na ushiriki wao katika ujenzi wa taifa sambamba na kutafuta suluhisho la changamoto zinazowakabili.

Tarehe 14 Oktoba, 2000, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wa Awamu ya Tatu, Benjamin William Mkaia kupitia hotuba aliyoitoe Mkoani Kilimanjaro katika kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru na kumbukizi ya mwaka mmoja (1) ya Baba wa Taifa Mwalimu Nyerere, alielekeza tarehe 8 hadi 14 Oktoba ya kila mwaka kuwa ni Wiki Vijana Kitaifa. Katika kutekeleza agizo hilo, msisitizo uliwekwa katika Waraka wa Baraza la Mawaziri Na. 11 wa mwaka 2002 kuhusu Uboreshaji wa Shughuli za Mbio za Mwenge wa Uhuru na katika Mwongozo wa Mbio za Mwenge wa Uhuru wa mwaka 2002.⁷⁹ Wiki hii ya Vijana Kitaifa

hufanyika kila mwaka katika mkoa unaoadhimisha kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru. Malengo ya kuanzishwa kwa wiki hii ya Vijana Kitaifa ni:

- Kuwakutanisha vijana na wadau wa maendeleo ya vijana kwa lengo la kubadilishana ujuzi na kupanua uwanda wa fursa za kiuchumi zinazowazunguka kwa maendeleo yao na Taifa kwa ujumla;
- Vijana kurejea na kutafakari kazi alizozifanya Baba wa Taifa Mwalimu Nyerere na kumuenzi kwa vitendo katika harakati zao za ujenzi wa Taifa;
- Wiki ya vijana hutumika pia kujenga misingi ya kujitolea katika jamii ambapo vijana, wadau wa maendeleo na jamii hushirikiana na kujitolea kufanya shughuli katika maeneo ya umma;
- Kuwapa fursa wadau wa shughuli za vijana na vijana wenyewe kutathmini utekelezaji wa Sera mbalimbali zinazowahusu vijana na kuibua mipango ya maendeleo na
- Kukuza ubunifu katika teknolojia na huduma zinatolewa na vijana.

Uadhimishaji wa wiki hii unalenga kukuza na kubadilishana maarifa na ujuzi miongoni mwa vijana na wadau wa maendeleo.

---

⁷⁹ Rejea Hotuba ya Mheshimiwa Benjamin William Mkaia aliyoitoe tarehe 14 Oktoba, 2000.

PICHA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. Samia Suluhu Hassan akimsikiliza roboti aliyeundwa na vijana wabunifu wa Kampuni ya Mitz wakati alipotembelea Maonesho ya Wiki ya Vijana Kitaifa katika viwanja vya Furahisha Mwanza tarehe 14 Oktoba, 2024. Kulia ni Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu - KVAU, Patrobas Katambi.

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Kassim Majaliwa akipata maelezo kutoka kwa Mtumwa Juma Amir alipotembelea Banda la Zanzibar katika Wiki ya Vijana Kitaifa iliyofanyika viwanja vya Furahisha jijini Mwanza, Oktoba 11, 2024. Kushoto kwake ni Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu - KVAU, Ridhiwani Kikwete. Kulia kwake ni Waziri wa Habari, Vijana, Utamaduni na Michezo, Tabia Maulid Mwita.

Vijana wakiwa katika maandamano wakati wa maadhimisho ya Wiki ya Vijana Kitaifa kwenye viwanja vya Furahisha jijini Mwanza, Oktoba 11, 2024.

Mchango Mahsusi wa Wanawake

Tunapohusisha Mbio za Mwenge wa Uhuru na mchango wa wanawake Tanzania, hatuwezi kuandika historia hii bila kuwataja Bi. Leah Lutende Katibu wa Kwanza wa UWT na Meja Zawadi Madawili Kiongozi wa Kikosi kilichoundwa na wanawake pekee kukimbiza Mwenge wa Uhuru mwaka 1975. Walikuwepo pia wanawake mahiri walioshirikiana na Mwalimu Nyerere kupata Uhuru wa Tanganyika na kisha kuijenga Tanzania. Wanawake hao ni pamoja na Bi. Mwamvua Mrisho, Bibi Titi Mohamed, Halima Binti Hamis, Bi Tatu Mzee, Bi. Hawa Maftah, Bi Zuhra Abdulrahman, Bi. Shariffa Mzee, Bi Fatma Matola, Bi. Nyange Chandae na wengine wengi. Wanawake wengi kupitia ushawishi uliokuwa unafanywa na viongozi wa ASP, TANU na UWT walitoa mchango mkubwa si tu katika harakati za kudai Uhuru bali pia katika ujenzi wa Tanganyika na baadaye Tanzania kupitia kauli mbiu za *siasa ni kilimo, Uhuru na kazi, nguvu kazi, ujenzi wa*

vijiji vya ujamaa, kilimo cha kufa na kupona na utelelezaji wa maazimio na Sera mbalimbali ikiwemo Azimio la Arusha, Azimo la Musoma, Azimio la Iringa, Azimo la Tabora na mengine mengi.

Umoja wa Mataifa ulipoamua kuufanya Mwaka 1975 kuwa mwaka wa Wanawake Duniani; nchini Tanzania, UWT kama chombo cha wanawake ndani ya TANU, kilikuwa mstari wa mbele kupigania nafasi ya mwanamke katika uongozi, maendeleo na uzalendo. Katika mkutano wao mkuu wa mwaka 1975, UWT ilitoa azimio maalum likitaka wanawake waruhusiwe kushiriki kika-milifu katika shughuli zote za kitaifa ikiwemo Mbio za Mwenge wa Uhuru ambazo hadi wakati huo zilikuwa zikitawaliwa na wanaume pekee⁸⁰ na kupitia TANU ilipendekeza na kukubaliwa wanawake tu kukimbiza Mwenge wa Uhuru mwaka 1975.⁸¹

Uamuzi wa wanawake pekee kukimbiza Mwenge wa Uhuru

⁸⁰ Gazeti la Uhuru: Aprili 16, 1975

⁸¹ Mahojiano na Meja Jenerali (Mstaafu) Hajat Zawadi Madawili yaliyofanyika tarehe 3 Septemba, 2025 Morogoro

ulilenga kuupa hadhi mwaka wa Kimataifa wa wanawake duniani lakini pia kuvunja mawazo ya kitumwa kuwa wanawake hawawezi kufanya kazi za suluba (kazi ngumu) zinazofanywa na wanaume. Hivyo, mwaka 1975, Mwenge wa Uhuru katika historia yake ulikimbizwa na wanawake tu katika vituo 23 kwa siku 92⁸² Historia hiyo haijawahi kujirudia hadi leo⁸³. Wanawake waliokimbiza Mwenge wa Uhuru kitaifa mwaka 1975 ni pamoja na: Fatuma Ramadhani, Mastura A. Salum, Sgt. Aziza S. Muesuali, Ruth Makelene, Romena Maganga waki-ongozwa na Luteni Zawadi Madawili.

Pamoja na mwaka huu kuwa maalum kwa wanawake, wanawake wameendelea kutoa mchango wao mkubwa tena kwa kubeba majukumu mazito ya kuwa viongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru kama alivyokuwa kwa Lt. Zawadi Madawili mwaka 1975.

Wanawake hao hodari mbali na Lt. Madawili ni pamoja na Fatma J.

Shomari (Kiongozi mwaka 2001), Capt. Mwahija Ramadhani Shemhaj (Kiongozi mwaka 2007), Mtumwa Rashid Khalifani (Kiongozi mwaka 2011), Rachael Stephen Kassanda (Kiongozi mwaka 2014) na Lt. Josephine Paul Mwambashi (Kiongozi mwaka 2021). Wanawake hawa walifanya kazi hii kwa ujasiri, umahiri, weledi na kwa uadilifu mkubwa. Aidha, Jumla ya wanawake 66 wamejitolea kukimbiza Mwenge wa Uhuru Kitaifa tangu Mbio zake zianze mwaka 1964. Takwimu hizi za ushiriki wa wanawake katika jukumu hili nyeti na muhimu kwa taifa zinatafakarisha kwani bado ushiriki wao upo chini sana (Asilimia 19.5) pamoja na kwamba wanapopata fursa hii wamekuwa wakionyesha uwezo mkubwa katika kulijenga Taifa kupitia Mbio za Mwenge wa Uhuru. Aidha, wanawake wamekuwa wakipata fursa finyu ya kuongoza Mbio hizi (Asilimia 1.8) ikilinganishwa na vijana wa kiume.

---

⁸² Mwenge wa Uhuru Tanzania 1964-1984: Umoja wa Vijana Uk.39

⁸³ Mahojiano na Mama Anna Abdallah; Waziri na Mwenyekiti Mstaafu wa UWT –Taifa- Juni, 16, 2025 Ukerewe Mwanza

PICHA

Mwalimu Nyerere, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akisikiliza kwa makini Risala ya Utii iliyosomwa na Luteni Zawadi Madawili, Kiongozi wa Mbio za Mwenge wa Uhuru 1975. Mwenge huo ulikimbizwa na Wanawake tun a zilifikia kilele chake tarehe 7 Julai, 1975 Mkoani Tanga.

PICHA

Picha hii inamuonesha Luteni Zawadi Madawili akiwa na cheo cha Brigedia Jenerali mwaka 1997 na baadaye mwaka 2007 kuwa wa kwanza mwanamke Tanzania kutunukiwa cheo cha Meja Jenerali

MATUMIZI YA ALAMA YA MWENGE
WA UHURU

MINARA YA MWENGE WA UHURU NCHINI

Kuwashwa kwa Mwenge wa Uhuru Mwaka 1961 na miaka mitatu baadaye kuanza kwa mbio za Mwenge wa Uhuru nchini mwaka 1964, kuliashiria mapambazuko na zama mpya katika Taifa jipya la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania lililoanzishwa na wazalendo wenyewe. Minara iliyonasibishwa na Mwenge wa Uhuru kama alama ya haki, usawa, upendo, amani, umoja na mshikamano ilianza kujengwa katika sehemu mbalimbali za nchi yetu.

Minara hii ni ushahidi tosha wa kukubalika kwa falsafa ya Mwenge wa Uhuru na wananchi na utayari wao kuiishi falsafa hiyo. Aidha, ni angalizo

kwa watawala kuwa nchi hii ina misingi yake inayotokana na falsafa inayoishi ya Mwenge wa Uhuru. Vilevile, ni makavazi ya wazi kwa umma yaliy-osheheni historia ya nchi yetu kwa lengo la kurithisha vizazi vya sasa na vijavyo na hivyo minara hiyo haina budi kulindwa na kuhifadhiwa kwa maslahi mapana ya nchi.

Nchi imesheheni minara mingi ya Mwenge wa Uhuru, yote ni muhimu kwa kumbukumbu ya maeneo husika na kitaifa. Baadhi ya minara hiyo iliy-ojegwa kwa ajili ya kumbukumbu ya matukio muhimu yanayofungamamishwa na falsafa ya Mwenge wa Uhuru nchini ni kama ifuatavyo:

Mnara wa Mwenge wa Uhuru wa Mnazi Moja na Kumbukumbu ya Uhuru wa Tanganyika

Mnara huu ulijengwa mwaka 1961 katika viwanja vya Mnazi Mmoja Ilala, Mkoani Dar es Salaam. Lengo lilikuwa ni kuweka Kumbukumbu ya Uhuru wa Tanganyika, tarehe 9 Disemba, 1961, kumbukumbu ya mashujaa na kauli mbiu ya Mwalimu Nyerere aliyoitoa kwenye Baraza la Kutunga Sheria kwamba, Watanganyika wanataka kuwasha Mwenge na kuuweka katika kilele cha Mlima Kilimanjaro ulimulikie Taifa zima na kwenye mipaka yake.

Mnara wa Mwenge wa Uhuru wa Mtwara Mjini wa Kumbukumbu ya Uhuru

Mnara huu ulijengwa mwaka 1962 Mtwara Mjini “round about” karibu na Ofisi za Zimamoto Mkoa. Ni mnara wa kumbukumbu ya Uhuru wa Tanganyika na Umajumui wa Kiafrika.

Mnara wa Mwenge wa Uhuru wa kumbukumbu ya Azimio la Arusha

Mnara huu ulijengwa mwaka 1967 Jijini Arusha. Lengo la mnara huu ni kuhifadhi kumbukumbu ya Mwalimu Julius Kambarage Nyerere na Azimio la Arusha la mwaka 1967 kama matokeo chanya ya falsafa ya Mwenge wa Uhuru.

Minara ya Mwenge wa Uhuru ya Chamwino na Karatu ya kumbukumbu ya Vijiji vya Ujamaa

PICHA

Mnara huu ulijengwa mwaka 1973 Chamwino Mkoani Dodoma. Ni kumbukumbu ya mahali ambapo Baba wa Taifa aliweka Kambi maalum ya miezi miwili akihamasisha uanzishaji na ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa nchini.

PICHA

Mnara huu ulijengwa mwaka 1977 Karatu mkoani Arusha. Lengo la mnara huu kuweka Kumbukumbu ya Baba wa Taifa akihamasisha na kushiriki uanzishaji wa Vijiji vya Ujamaa Mkoani Arusha.

Mnara wa Mwenge wa Uhuru wa Mtwara Mjini wa Kumbukumbu ya Harakati za Ukombozi wa Msumbiji

PICHA

Mnara huu ulijengwa mwaka 1974 Mtwara Mjini karibu na Ofisi za Chama cha Mapinduzi Mkoa. Lengo la ujenzi wa Mnara huu ni kuweka kumbukumbu ya mchango wa wananchi wa Tanzania katika harakati za ukombozi wa Msumbiji.

Mnara wa Mwenge wa Uhuru wa Shinyanga wa kumbukumbu ya Kifo cha Baba wa Taifa

PICHA

Mnara huu ulijengwa mwaka 1999 katika Shule ya Msingi Bugoyi A-Shinyanga Manispaa, mkoani Shinyanga. Mnara huu ni Kumbukumbu ya kifo cha Baba wa Taifa Mwalimu Nyerere ambacho kilitokea tarehe 14 Oktoba, 1999 wakati Mbio za Mwenge wa Uhuru zikiwa katika Shule ya Msingi Bugoyi "A". Mbio hizo zilisi-mama kwa siku kumi na nne (14) kwa Maombolezo ya Kitaifa na kisha kuendelea na Mbio zake.

Mnara wa Kumbukumbu ya Mashujaa Mji wa Serikali Mtumba Dodoma

Mnara huu ni kumbukumbu ya kuthamini mchango wa mashujaa katika kupigania haki na Uhuru wa Taifa letu.

Nembo ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (Coat of Arms)

Bendera ya Jeshi la Ulinzi la Wananchi wa Tanzania

Kofia za Maafisa na Askari wa Jeshi la Wananchi wa Tanzania

Nembo ya Jeshi la Magereza Tanzania.

Bendera ya Jeshi la Magereza Tanzania

Kofia za Maafisa na Askari wa Jeshi la Magereza

Nembo ya Idara ya Uhamiaji Tanzania

Bendera ya Idara ya Uhamiaji

Kofia za Maafisa wa Idara ya Uhamiaji
wa Tanzania

Kofia za Maafisa na Askari wa Zimamoto
na Uokoaji

Nembo ya Jeshi la Zimamoto na Uokoaji

Bendera ya Jeshi la Zimamoto na Uokoaji

Nembo ya Jeshi la Polisi Tanzania

Bendera ya Jeshi la Polisi Tanzania

Kofia za Maofisa na Askari wa Polisi Tanzania

Nembo ya Jeshi la Kujenga Taifa

Nembo ya Chuo Kikuu cha Dar es Salaam

Nembo ya Chuo cha Utumishi wa Umma

Nembo ya Chuo cha Maji cha Rwegalulira
Dar es Salaam

Nembo ya Umoja wa Vijana wa
Chama cha Mapinduzi (UVCCM)

Nembo ya Jeshi la Akiba Tanzania

Nembo ya Chuo cha Ushirika Moshi (MoCU)

Stempu za Tanzania

Fedha (Sarafu na Noti)

Nembo ya Benki Kuu ya Tanzania

Nembo ya Hospital ya Taifa Muhimbili
(Huduma Elimu/Utafiti)

Young Africans

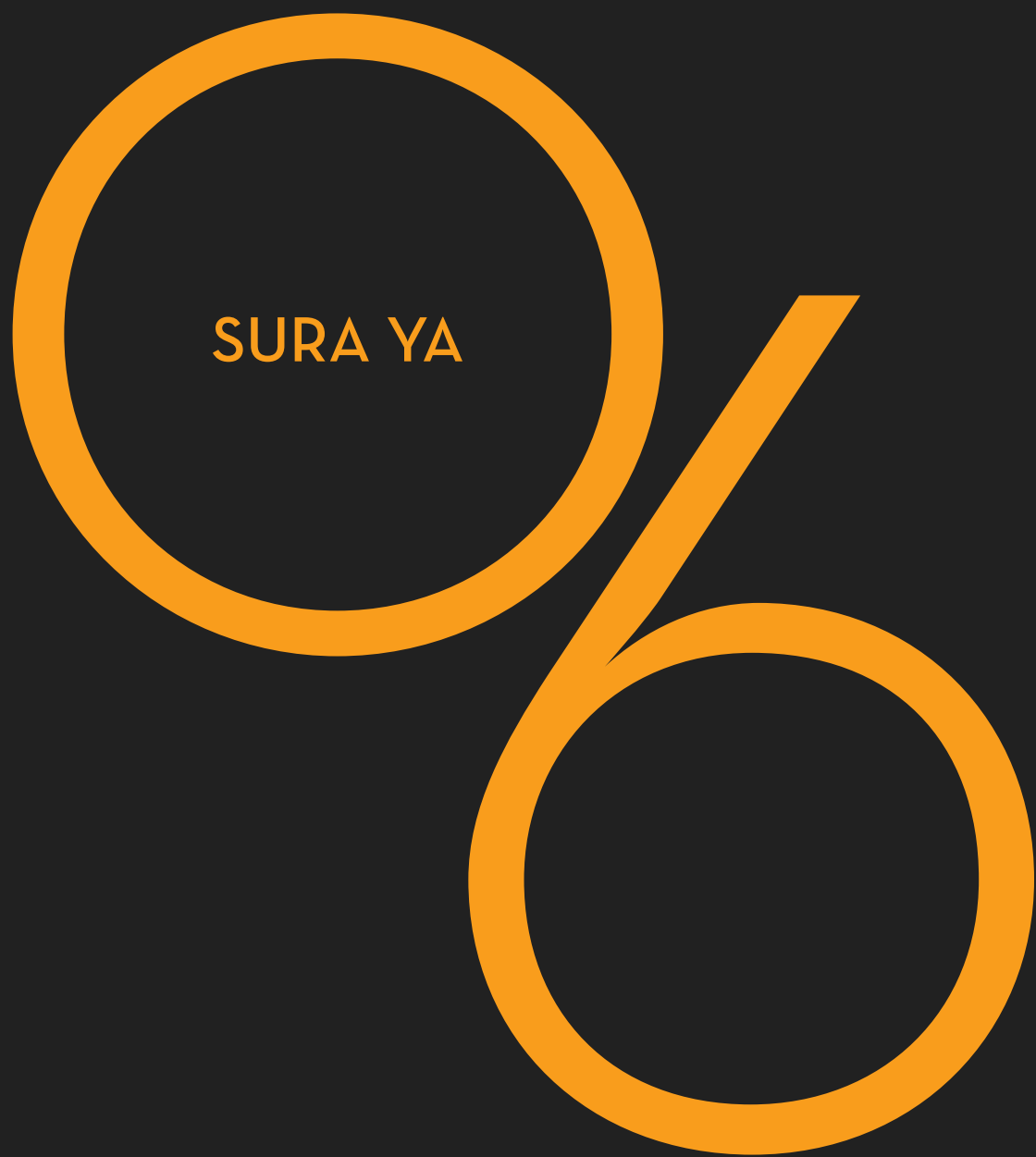
Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania (TCU)

Kwa uzito wa ahadi hii ya haki na usawa na matumizi ya alama hii katika mamlaka za nchi, vyombo vya ulinzi na usalama na baadhi ya taasisi za umma na binafsi ni dhahiri kuwa, ahadi iliyofungamanishwa katika chombo hiki ndiyo msingi wa utamaduni wetu, urithi wa Taifa na kumbukumbu ya historia ya Uhuru wetu na muda wote tuionapo hutukumbusha kwenda katika misingi ya haki na usawa. Kwa kipindi cha miaka 60 chombo hiki kimeendelea kuwa nyenzo ya kuunganisha Watanzania wote na kuijenga Tanzania iliyo imara, yenye utu, haki na usawa katika misingi ya maadili na uzalendo.

Vilevile, Chombo hiki kimekuwa ni daraja kati ya Serikali na Wananchi kwani hutoa fursa mahsusi ya Serikali kusikiliza sauti za wananchi kwa ukaribu zaidi. Kamati za usalama hupokea mrejesho wa moja kwa moja juu ya ustawi na changamoto kutoka kwa wananchi hususan wale wanaoishi katika maeneo yasiyofikika

kiurahisi na kuzifanyia kazi changamoto hizo. Hatua hiyo inajenga uaminifu na imani ya wananchi kwa viongozi wao na hivyo kuibua uwajibikaji na ujenzi endelevu wa Taifa.

Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977, kupitia Ibara ya 9(f), inaelekeza kuwa shughuli zote za Serikali zitaongozwa na dhana ya kuendeleza **utu wa binadamu, kuhifadhi heshima ya binadamu, na kuhakikisha maendeleo ya watu. Ibara ya 8(1) (a–c) inatamka kuwa wananchi ndio msingi wa mamlaka ya nchi na Serikali itawajibika kwao.** Kwa kuzingatia ibara hizi, ni dhahiri kuwa falsafa ya Mwenge wa Uhuru ndiyo msingi wa Sheria hii kuu ya nchi. Kwa muktadha huu, kuna sababu za kuwa na hataza (*Patent Right*) ya Mwenge wa Uhuru. Aidha, Mwenge wa Uhuru ambao umekuwa sehemu ya maslahi ya Taifa hili kwa zaidi ya nusu karne hauna budi sasa kulindwa kama Tunu ya Taifa Kikatiba.

SURA YA

USHIRIKI WA VIONGOZI KWENYE
MBIO ZA MWENGE WA UHURU

JULIUS KAMBARAGE NYERERE

Rais wa Kwanza wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
1964–1985

AMANI ABEID KARUME

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1964–1972

ABOUT JUMBE MWINYI

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
na Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1972–1984

ALI HASSAN MWINYI

Makamu wa Kwanza wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
na Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1984–1985

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
1985–1995

IDRIS ABDUL WAKIL

Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
na Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1985–1990

DKT. SALMIN AMOUR JUMA

Makamu wa Pili wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
na Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1990–1995

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
1995–2000

BENJAMIN WILLIAM MKAPA

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
1995–2005

AMANI ABEID KARUME

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
2000–2010

DKT. JAKAYA MRISHO KIKWETE

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2005–2015

DKT. ALI MOHAMED SHEIN

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
2010–2020

DKT. JOHN POMBE MAGUFULI

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2015–2021

DKT. HUSSEIN ALI MWINYI

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
2020—Hadi Sasa

DKT. SAMIA SULUHU HASSAN

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2021—Hadi Sasa

SURA YA

SANAA NA MBIO ZA MWENGE WA
UHURU

Kama ilivyoielezwa awali, Mwenge wa Uhuru ni alama ya kihistoria inayobeba maana pana ya ukombozi, mshikamano wa kitaifa na maendeleo ya kijamii na kiuchumi nchini Tanzania. Tangu kuasisiwa kwake, sanaa imekuwa nyenzo muhimu katika kufikisha falsafa ya Mwenge wa Uhuru na maudhui yake katika jamii.

Tangu enzi hizo hadi sasa, sanaa mbalimbali zilitumika na zinaendelea kutumika kusherehesha matukio kadhaa kupitia sanaa za maigizo kama vile simulizi za harakati za Uhuru, changamoto za kijamii au kampeni za maendeleo zinazolenga kujenga uelewa miongoni mwa wananchi. Sarakasi na ngoma za asili huongeza mvuto wa shughuli za Mwenge wa Uhuru kwa kuhusisha utamaduni wa makabila mbalimbali, na hivyo kuimarisha mshikamano wa kitaifa. Aidha, nyimbo na mashairi huandikwa mahsusni kwa kila mwaka, zikibeba kaulimbiu zinazolenga kuimarisha au kukumbusha jamii wajibu wake katika kuendeleza Taifa.

Sanaa hizi hutumika katika matukio ya mapokezi ya Mwenge wa Uhuru, Utekelezaji wa Miradi na Mikesha. Sanaa hizi hubeba maudhui yanayolenga kujenga misingi ya maadili, nidhamu, utii, uwajibikaji, uzalendo na uchapakazi katika jamii hususan kwa watoto na vijana kutumia lugha rahisi na ya kuvutia. Kupitia sanaa hizo malengo yaliyokusidiwa huifikia jamii hasa watoto na vijana kwa urahisi zaidi.

Vilevile, sanaa hizo huwaweka karibu wananchi na viongozi wao na hivyo kuamsha ari ya kujitua kwa hali na mali katika kuchangia na kushiriki katika shughuli za maendeleo ya kijamii, kisiasa na kiuchumi kama vile ujenzi wa vituo vya afya, elimu, uhifadhi wa mazingira, utawala bora na masuala mtambuka yanayojitokeza.

Katika muktadha huo, makundi mbalimbali ya sanaa na wananchi ushiriki katika kuandaa nyimbo, mashairi na maigizo kila mwaka kwa lengo la kufikisha ujumbe wa Mwenge kwa ubunifu na weledi. Mbali na sanaa hizo mpya, nyimbo za kizalendo zilizotungwa kati ya miaka ya 1960 hadi 1990 ambazo zilieneza falsafa ya Mwenge wa Uhuru na mshikamano wa kitaifa

bado zinatumiwa hadi leo. Nyimbo hizi hubeba ujumbe mzito wa uzalendo na zinatumiwa sana katika matukio ya kitaifa na hasa shughuli za Mbio za Mwenge wa Uhuru, zikihusisha hadhira ya rika zote. Nyimbo hizo ni pamoja na nyimbo za *gospel*, taarab, muziki wa dansi, Bongo Flewa, singeli na Hiphop, lakini ziki-ongozwa na nyimbo tatu za zamani za Mwenge wa Uhuru ambazo hazichuji:

PICHA

Kikundi cha ngoma kikitumbuiza katika moja ya vituo vya Mbio za Mwenge wa Uhuru Bukoba mwaka 1989.

Picha

Kikundi cha bendi ya muziki ya Vijana Jazz kikitoa burudani katika sherehe za kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru katika uwanja wa Ziwa Tanganyika- Kigoma mwaka 1992.

SISI TUNATAKA KUWASHA MWENGE

*Sisi tunataka kuwasha mwenge, tunataka kuwasha mwenge
Na kuuweka juu ya mlima, mlima Kilimanjaro x2
Kuwasha mwenge, kuwasha mwenge, na kuuweka Kilimanjaro x2*

*Umulike hata nje ya mipaka yetu, ulete tumaini x2
Pale ambapo hakuna matumaini, upendo mahali ambapo pana chuki,
na heshima ambapo pamejaa dharau x2*

TAZAMA RAMANI

*Tazama ramani utaona nchi nzuri, yenye mito na mabonde mengi ya nafaka,
Nasema kwa kinywa halafu kwa kusitiri, nchi hiyo mashuhuri huitwa Tanzania,
Majira yetu haya yangekuwaje sasa utumwa wa nchi Nyerere ameukomesha.*

*Chemchem ya furaha ama nipe tumaini, kila mara kwako niwe nikiburudika.
Nakupenda hasa hata nikakufasiri, nitalalamika kukuacha Tanzania.
Majira yetu haya yangekuwaje sasa? Utumwa wa nchi Nyerere ameukomesha.*

*Nchi yenye azimio lenye tumaini, ndiwe peke yako mwanga wa Watanzania
Ninakuthamini hadharani na moyoni, unilinde nami nikulinde hata kufa.
Majira yetu haya yangekuwaje sasa? Utumwa wa nchi Nyerere ameukomesha.*

NI WAJIBU KUMSHUKURU BABA NYERERE

Capt. John Komba na TOT Plus Band

*Tumejaliwa sana sisi Tanzania, Ngao yetu umoja tumeshikilia,
Heri tujiulize bila kudhania, Mambo gani muhimu tumezingatia,
Mawazo ya Mwalimu yameshatimia, kudumisha umoja ndio yetu nia x2*

Kiitikio:

*Ni wajibu kumshukuru Baba Nyerereeee, kumsifu kwa furaha wingi wa hamuuu,
Mwalimu Baba yetu tunamfahamu, Mwalimu ndugu yetu tunamshukuru,
Ni yeye amejenga umoja wa Taifa, ni yeye ameasisi taifa letu changa Nyerere.*

*Kabla yeye kuanza hali ilitisha, migongano ya dini hata ukabila,
Mwalimu aligundua hapa Tanzania, Hitilafu zizikwe liundwe Taifa letu,
Na wananchi wote walizingatia, na hiyo ndiyo siri ya Watanzania x2*

Kiitikio:

Ni wajibu kumshukuru Baba Nyerereeee...

*(Ah! Mwalimu umeondoka katika dunia hii,
Lakini fikra na witendo vyako bado viko Tanzania, Afrika na Dunia nzima,
Ulale pema, peponi. Amen)*

*Wa kwanza ni mwenzetu Mwalimu Nyerere, alipata elimu huko Makerere,
Nyingine teletele huko Uingereza, Angeweza mwenyewe kuwa yeye pekee,
Mwalimu hakutaka kuwa yeye pekee, Alirudi kwa watu mpaka milele,
Nyerereeee x2*

Kiitikio:

Ni wajibu kumshukuru Baba Nyerereeee...

*Upendo wako wewe kuanzia ujanaaaa, ulishajitolea kuwasaidia nduguzo,
Na huo ndio mfano wa vijana wote Tanzania. x2*

SURA YA

Miaka 60 ya Mwenge wa Uhuru ni muhimu kujiuliza Tumetoka wapi, Tulipo sasa na Tunakotaka kwenda ni wapi? Kuna mengi ya kujiuliza ikiwemo: Je, mawazo ya Mwalimu Nyerere na Sheikh Abeid Amani Karume yametimia? Tukijiuliza hivyo hatuna budi kuelewa kuwa ni wajibu wetu kuhakikisha Mwenge wa Uhuru unabaki kuwa alama ya Uhuru na umoja, amani na mshikamano wetu na hivyo kuwa Tunu ya Taifa.

Suala la Mwenge wa Uhuru si la Mwalimu Nyerere wala Sheikh Karume peke yao, ni jambo la Watanzania wote ambao tokeo enzi na dahari walikuwa na dhamira ya kuona Taifa hili linasalia katika misingi yake ya utu, haki, usawa, amani na umoja. Tanzania haina budi kukubali ukweli kwamba kupata Uhuru ilikuwa ni jambo muhimu, lakini kujenga misingi imara ya nchi ni suala la kipaumbele lisilo na ushindani kwa awamu zote za uongozi kwa pande zote mbili za Muungano.

Ikumbukwe kuwa kuwasha Mwenge wa Uhuru ilikuwa ni mwanzo wa safari ndefu ya kazi kubwa iliyokuwa mbele ya wananchi wa Tanganyika kwa

wakati huo katika kutimiza ahadi na ujumbe wa Baba wa Taifa, Mwalimu Nyerere wa kuwasha Mwenge na kuuweka juu ya kilele cha Mlima Kili-manjaro alioutoa katika Baraza la Kutunga Sheria mwaka 1959.

Ujenzi wa Taifa la Tanzania, kupitia Mbio za Mwenge wa Uhuru ulijikita katika kuunganisha watu ambao kwa kiasi kikubwa kwa sababu ya madhila ya ukoloni walikata tamaa katika Taifa lao la asili. Kwa kupitia Mwenge wa Uhuru, mwanga wa matumaini ukaanza kuchomoza, Taifa jipya la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania likazaliwa na hivyo kuongeza shauku na shime ya kuimarisha zaidi umoja wa kitaifa.

Falsafa ya Mwenge wa Uhuru inaakisi ujenzi na uimarishaji wa misingi ya haki, usawa na utu. Tangu kuasisiwa kwake hadi hivi sasa, maudhui ya ujumbe wake umekuwa ukipambana kutokomezwa adui maradhi, ujinga, chuki, rushwa na ukatili. Mwenge wa Uhuru unaendelea kuwa chachu ya mabadiliko, kuhimiza maendeleo kwa kuzindua miradi katika vijiji, miji, wilaya na mikoa ikiwa ni kuunga mkono jitihada za wananchi na

Serikali kuimarisha miundombinu, huduma za kijamii pamoja na uwajibikaji katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Haya ni baadhi tu ya manufaa ya Mwenge wa Uhuru.

Tukiwa katika karne ya 21 hamasa ya Watanzania kuhusu Mwenge wa Uhuru imeendelea kuwa juu na inathibitisha ukweli kwamba chombo hiki ni mlinzi na mtetezi wa wananchi wenyewe hali ambayo inawazooda wale wachache wenye fikra kinzani juu ya Mwenge wa Uhuru. Umuhimu wa Mwenge wa Uhuru katika nchi yetu ni suala la kudumu, si jambo la mpito, hivyo ni wajibu wa kila raia kuhakikisha tunadumisha Tunu hii kwa kurudia mara kwa mara kulieleza miongoni mwetu.

Kipindi cha miaka 60 cha uhai wa Taifa letu si kirefu sana, hivyo tuna deni ambalo ni lazima kulilipa kwa kuhakikisha kwa vitendo na dhamira zetu kuwa tunaulinda kisheria na kikatiba Mwenge wa Uhuru, nembo yake na muundo wake katika kuyaishi kikamilifu mawazo ya waasisi wetu. Tunafanya hivyo kwa nia njema kabisa ili kuzuia asitokee mtu ambaye anaweza kuthubutu

kuchezea au kubeza Mwenge wa Uhuru kwa namna yoyote ile. Tanzania haitokuwa nchi ya mwanzo kulinda chombo hiki katika Katiba, yapo mataifa kadhaa ulimwenguni yamelinda mambo yao muhimu katika Katiba za nchi zao.

Viongozi wote wa kitaifa waliohojiwa kwa nyakati tofauti wamezungumzia wajibu tulionao sasa wa kuhakikisha tunaendeleza fikra na mawazo ya waasisi wetu hasa ikizingatiwa kuwa miaka 60 imetimia na sehemu kubwa ya malengo ya Mwenge wa Uhuru tumeyafikia na mengine tumeyakaribia. Mathalani, Rais mstaafu wa Zanzibar, Amani Abeid Karume akielezea umuhimu wa matarajio mapya ya Mwenge wa Uhuru na falsafa yake kwa kizazi cha sasa na kijacho, alihimiza kufanyika kwa udadavuzi mpya kuendana na mazingira mapya ya utandawazi na maendeleo ya kasi ya sayansi na teknolojia.

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wa Awamu ya Nne, Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete katika hotuba yake ya kilele cha Mbio za Mwenge wa Uhuru tarehe 14 Oktoba, 2015

zilizofanyika Dodoma, alisema "Nafurahi kuwa katika kipindi chote cha uongozi wangu, Mwenge wa Uhuru umeendelea kuwa na mafanikio na kuleta nuru zaidi, mshikamano zaidi, matumaini zaidi na maendeleo zaidi kote ulikopita."

Pamoja na mengi mazuri yaliyofanywa kupitia Mwenge wa Uhuru, bado kuna wachache wasiotambua umuhimu wa chombo hiki. Tukumbuke kisa maarufu cha mwanafalsafa wa Ugiriki ya kale, Socrates ambaye siku moja aliamua kutembea sokoni mchana kweupe jua la utosi akiwa na kurunzi ikimulika kama vile anatembea gizani. Waungwana wakaanza kumshangaa, wakamuliza mbona una kurunzi? Socrates akawajibu "Kwenye nuru hii mnayoiona, kuna walio gizani." Ili tusifike huko alikofika Socrates, tunao wajibu wa kuwasaidia wengine waone wanachoona wengi.

Kama Mwenge wa Uhuru ungelikuwa ni chombo cha usafiri baharini, basi chombo hiki kilichosafiri kwa zaidi ya miaka 60 sasa kimefanya mambo makubwa ya kuwahudumia Watanzania. Mwaka 2025, Mbio hizo zilizinduliwa na Dkt. Philip

Isidor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 2 Aprili Kibaha, Mkoani Pwani na zitahitimishwa Mkoa wa Mbeya. Wakimbiza Mwenge wa Uhuru wakiwa ni: Ismail Ali Ussi (Kiongozi), Elizabeth Petro Makingi, Raymond Elias Joseph, Aziz Juma Aboubakar, Zainab Suleiman Mbwana na Ahmada Khamis Ahmada. Kauli mbiu ya Mbio hizo ilikuwa: *Jitokeze Kushiriki Uchaguzi Mkuu wa 2025 kwa Amani na Utulivu* na agenda ya kudumu iliendelea kuisisitiza kuhusu *Mapambano Dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe bora*. Pamoja na kitabu hiki kutoa historia ya Mbio za Mwenge wa Uhuru kwa miaka 60 (1964 – 2024), Mbio hizo zinaendelea na Mwenge wa Uhuru utaendelea kukimbizwa.

Kitabu hiki cha Miaka 60 ya Mwenge wa Uhuru kitabaki kuwa rejea muhimu ya ufahamu kuhusu chimbuko, falsafa yake na uratibu wa Mbio za Mwenge wa Uhuru. Kitakuwa msingi wa wanahistoria na watafiti wengine hasa wazalendo wa Kiafrika kuweza kupata taarifa na takwimu sahihi kuhusu Mwenge wa Uhuru na Mbio zake.

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano, Dkt. Philip Isidor Mpango akimkabidhi Mwenge wa Uhuru Kiongozi wa Mbio za Mwenge, Ismail Ali Ussi mara baada ya kuzindua Mbio hizo katika uwanja wa Shirika la Elimu, Kibaha mkoani Pwani tarehe 2 Aprili, 2025.

A 2025 - PWANI

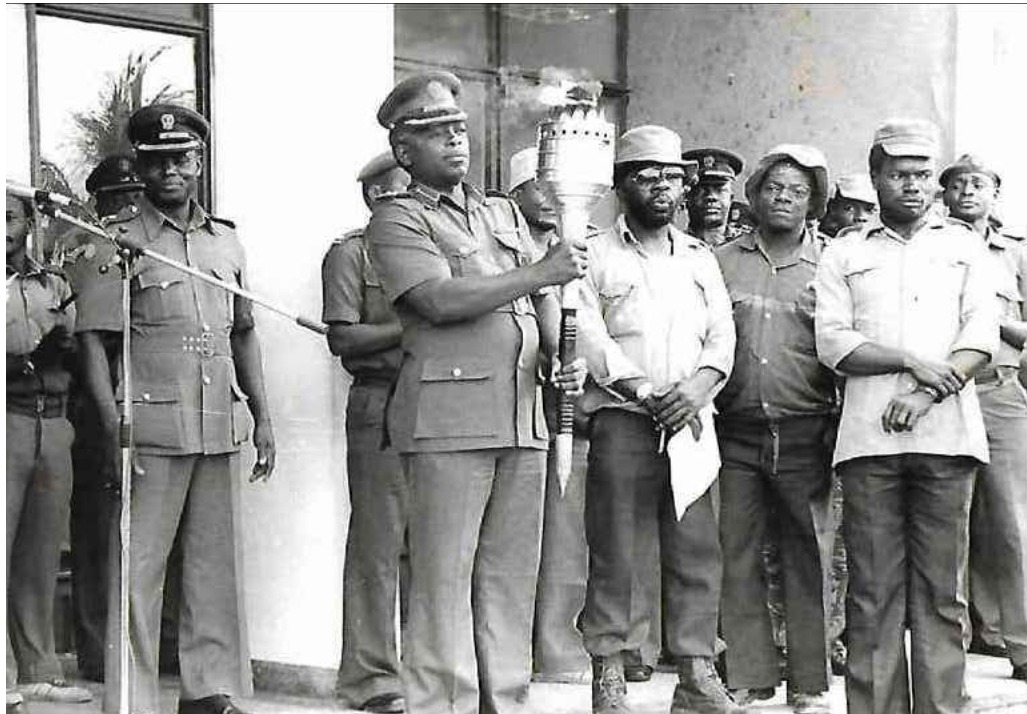
Wakimbiza Mwenge wa Uhuru kwa Mwaka 2025 wakiwa tayari kuanza zoezi la kukimbiza Mwenge nchnii kote. Kutoka kushoto Ahmada Khamis Ahmada, Elizabeth Petro Makingi, Ismail Ali Ussi (Kiongozi), Zainab Suleiman Mbwana, Aziz Juma Aboubakar na Raymond Elias Joseph.

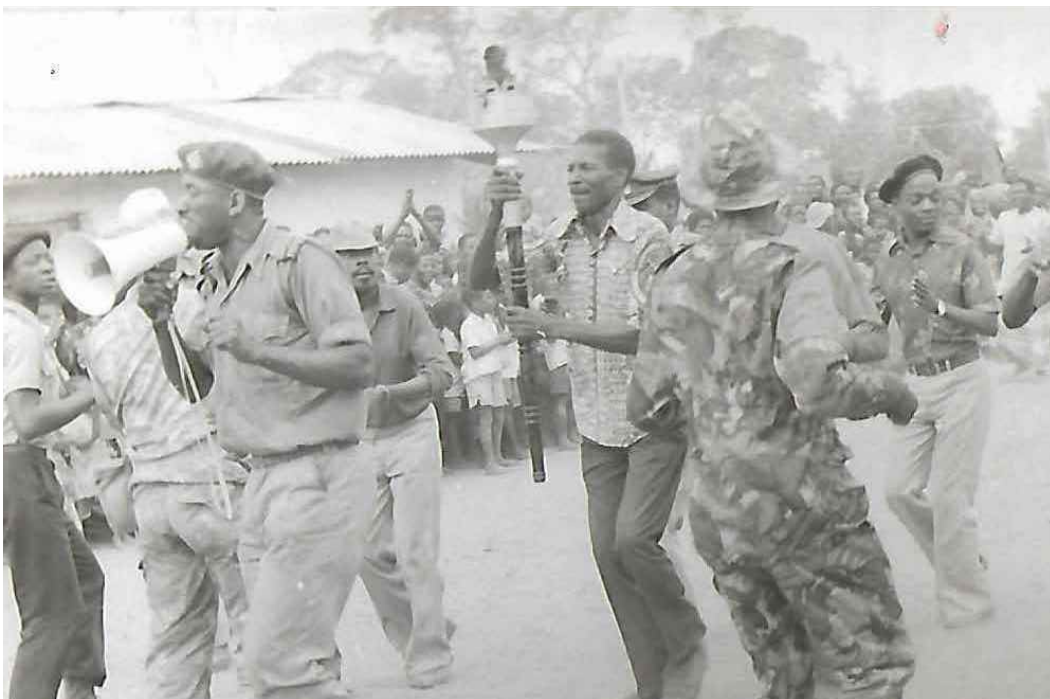

KIAMBATISHO

NAMBA 1

PICHA ZA USHIRIKI WA MAKUNDI
MBALI MBALI KATIKA MBIO
ZA MWENGE WA UHURU

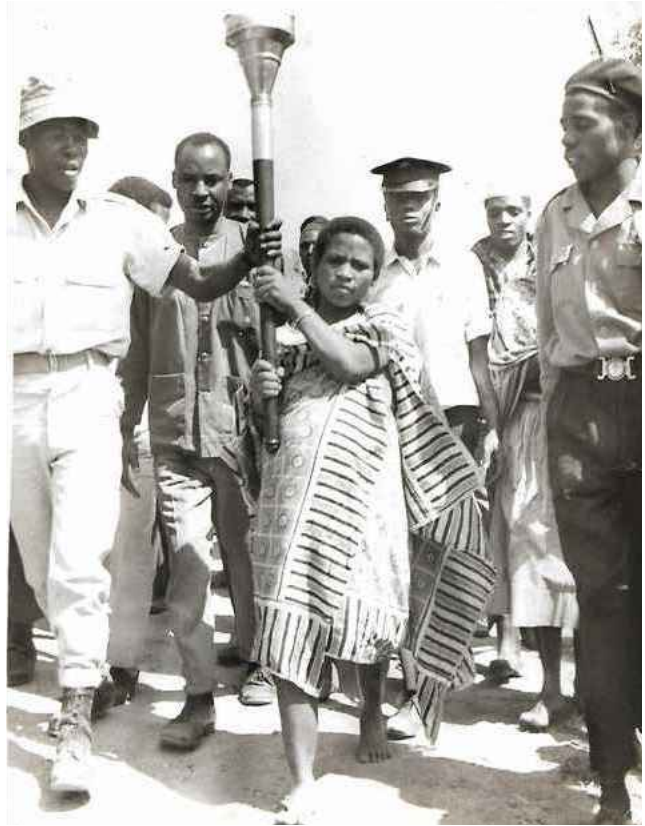

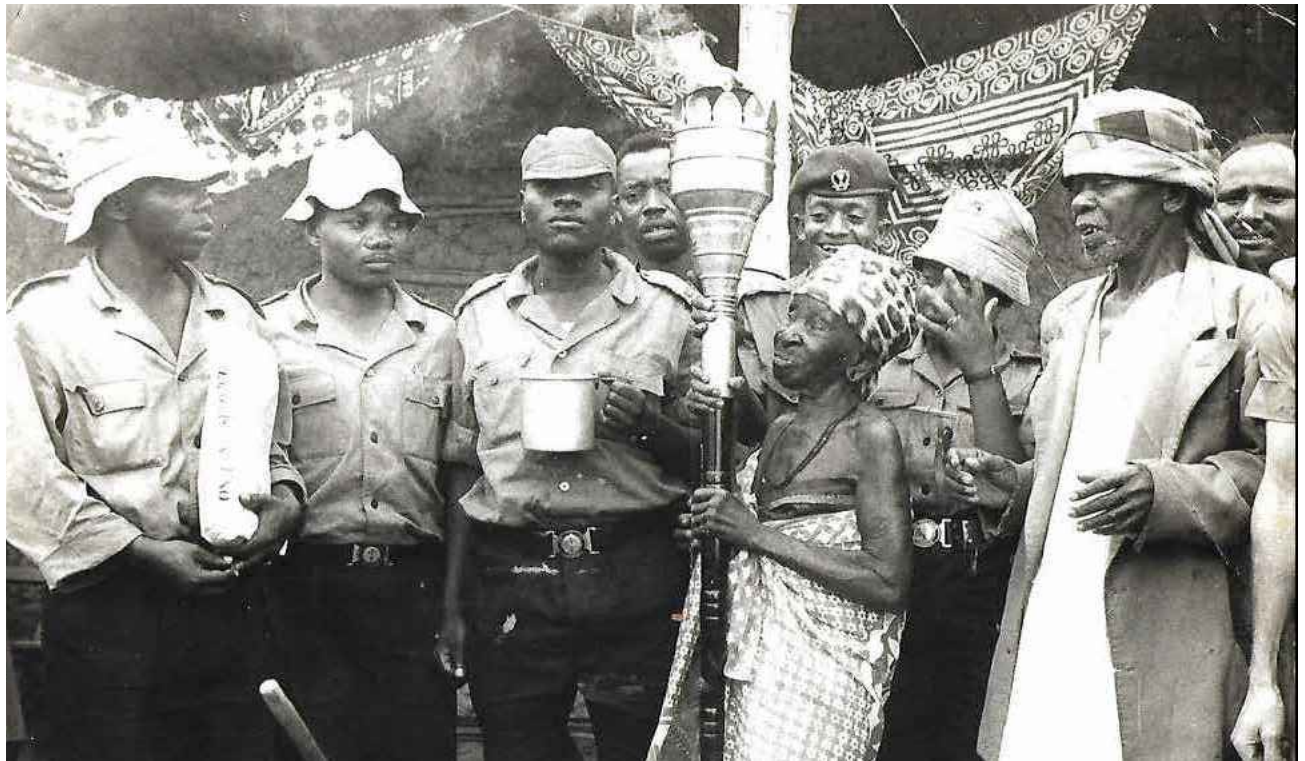
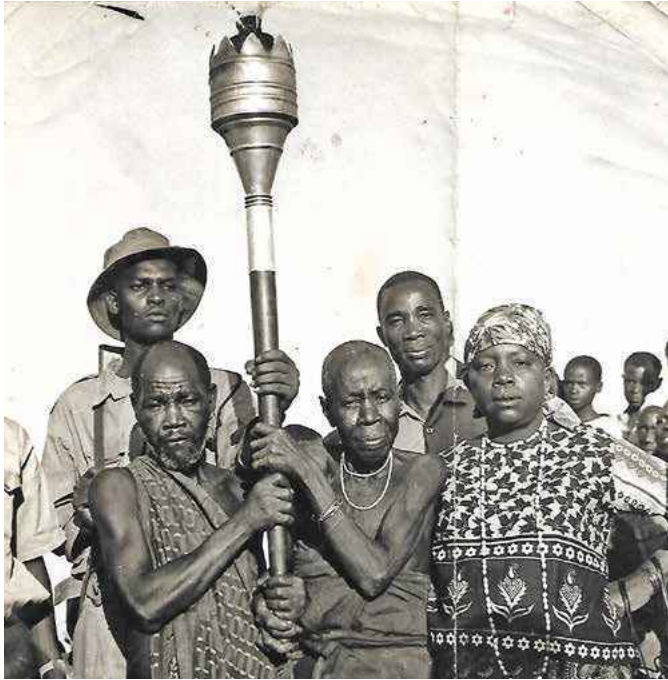

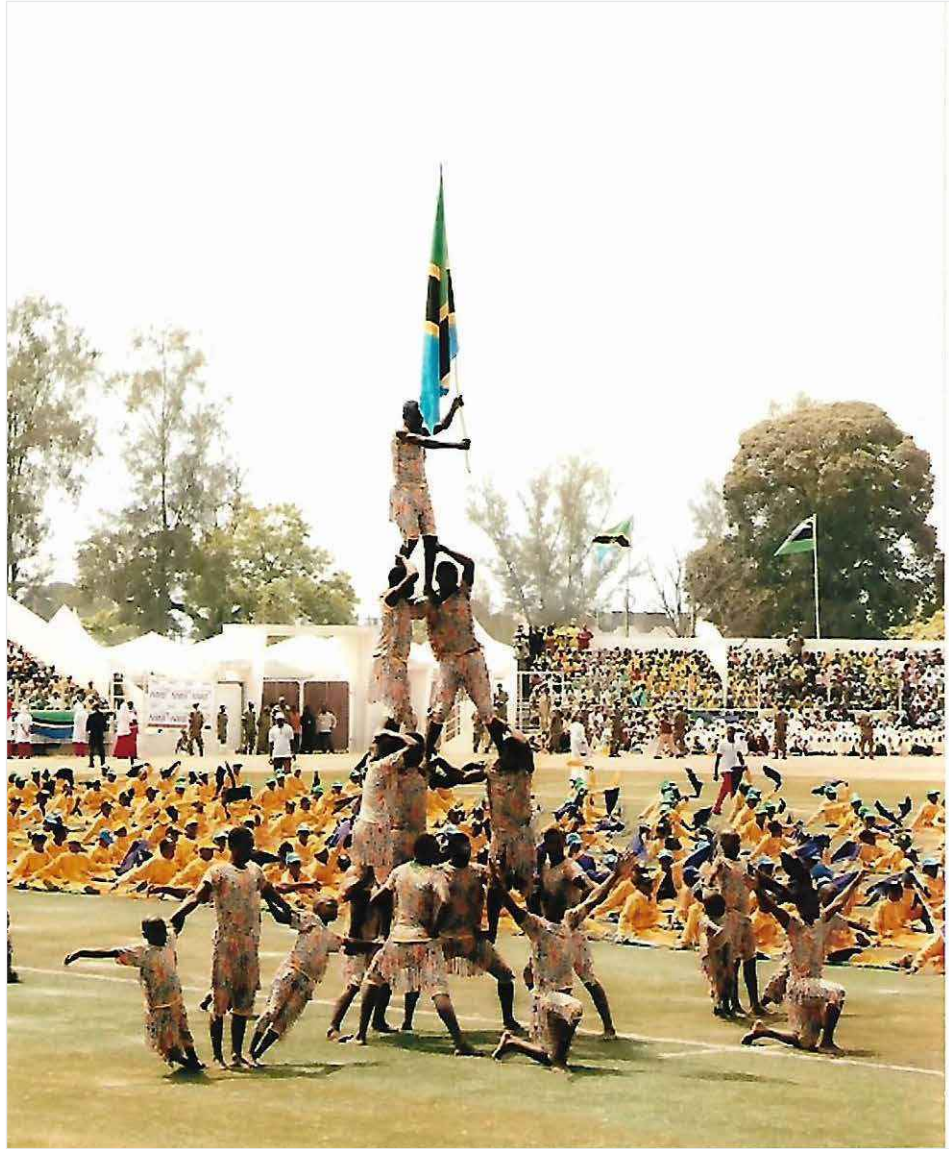

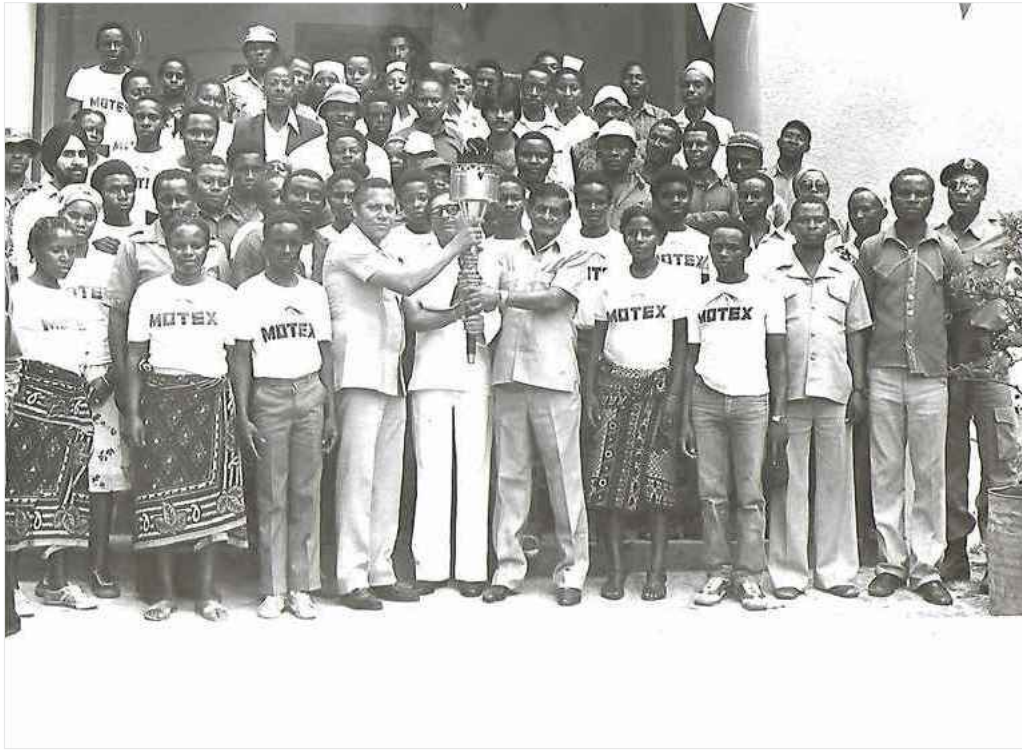

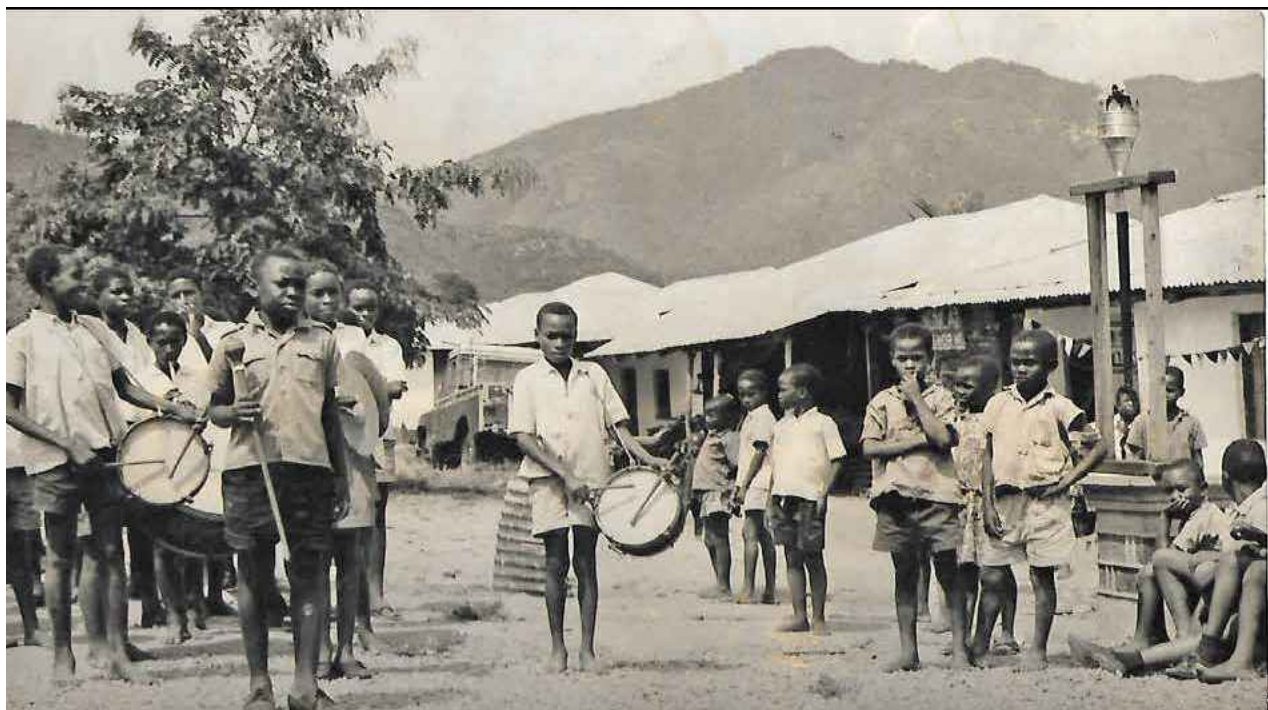
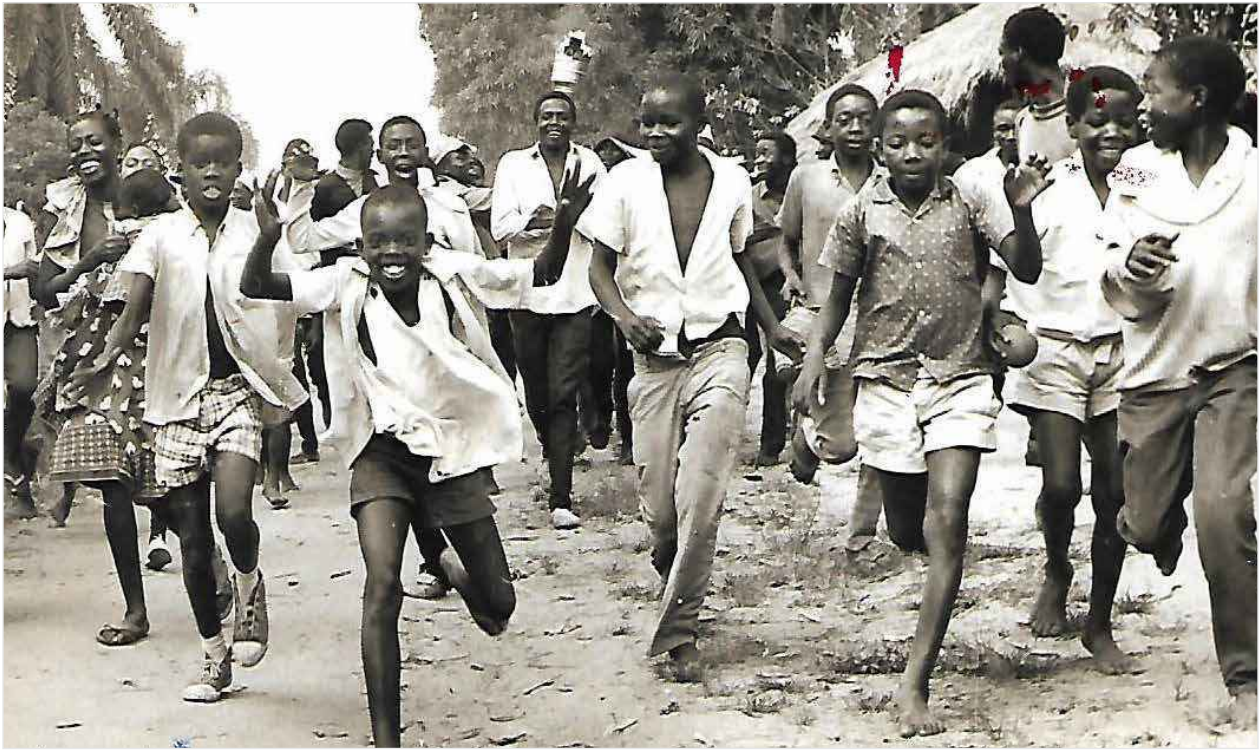

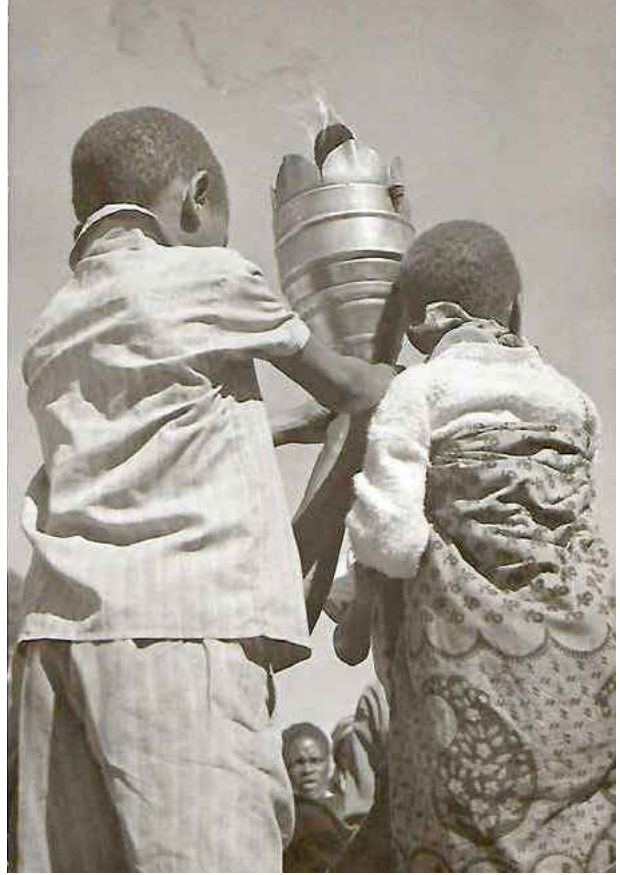

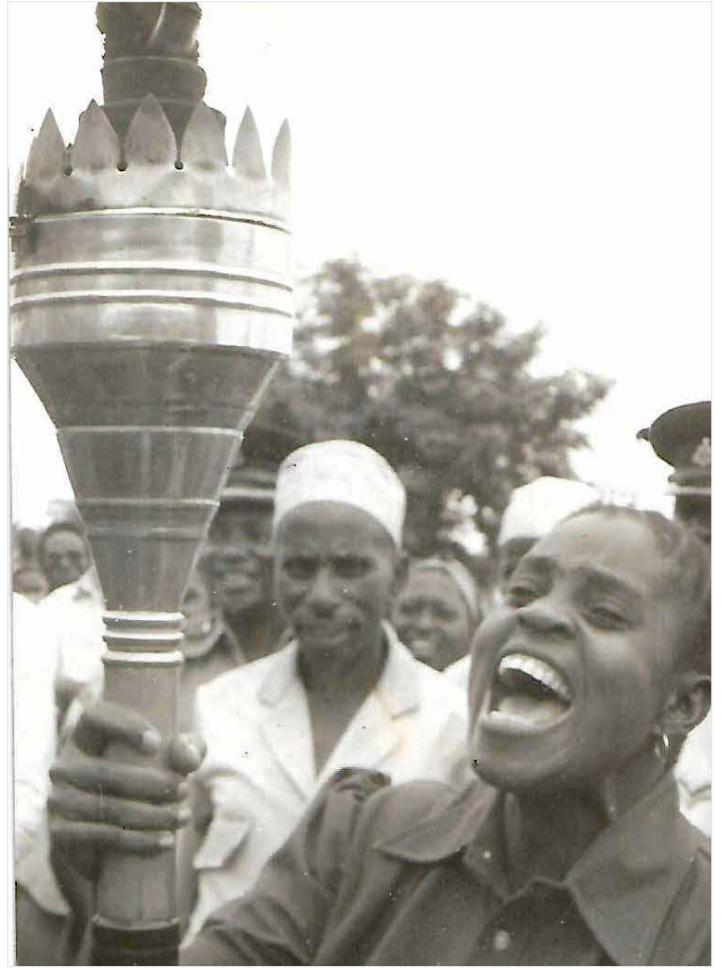

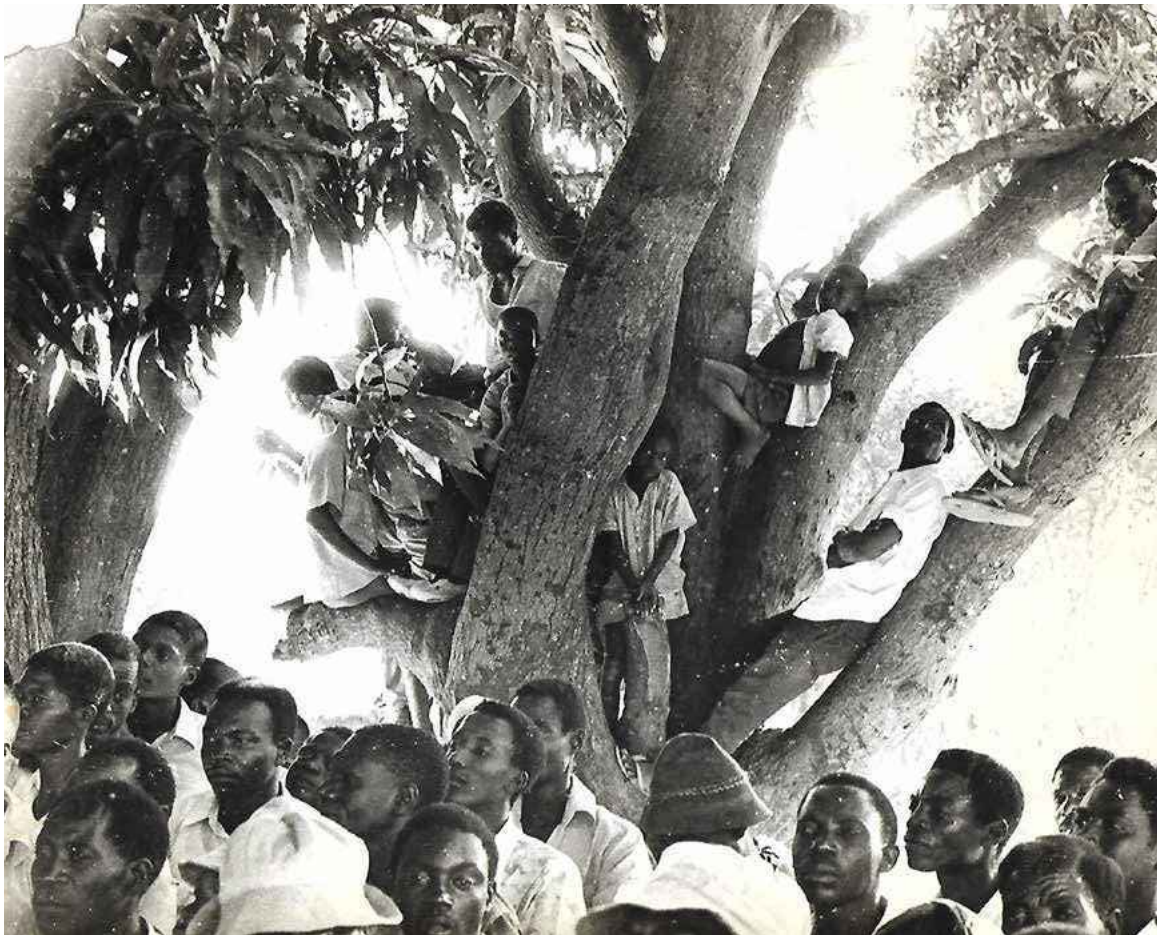

KIAMBATISHO

NAMBA 2

ORODHA YA
WAKIMBIZA MWENGE
WA UHURU KITAIFA
1961-2025

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1961	1. Lt. Alexander Donald Gwebe Nyirenda (Kiongozi) Afisa wa Batalioni ya Sita wa Jeshi la King's African Rifles (KAR) 2. Meja Patrick Stevens - Kamanda aliyekuwa na uzoefu wa kupanda Mlima Kilimanjaro 3. Meja Colin Gillespie - Mtaalamu wa Fataki na Baruti 4. Luteni Kanali Ronald Steward - Mpiga Picha 5. Ndugu Stuart John Sharkey Mtaalamu wa miundo mbinu ya Simu 6. Ndugu Howard Marshall - Mtaalamu wa miundo mbinu ya Simu	"Operation Mwangaza" Malengo: - Tanganyika kama Taifa changa lilikuwa bado na kazi kubwa mbele ya Ujenzi wa Taifa. Hivyo, kupanda mlima ilikuwa ni ishara ya kazi iliyokuwa mbele baada ya Uhuru - Kumulika ndani na nje ya mipaka yetu, kuleta matumaini pale ambapo hakuna matumaini, upendo mahali penye chuki na heshima mahali palipojaa dharau-Uhuru na Ukombozi	Marangu, Moshi 16.11.1961	Kaiser Wilhelm's Spitze Peak (Uhuru Peak) 09.12.1961		
1964	1. Ndugu Robert.B. Mitande (Kiongozi) 2. Meja Kirahi 3. Ndugu Catherine Justine 4. Ndugu Daniel Assey	- Kulinda na Kudumisha Muungano - Kuhimiza utekelezaji wa mpango wa kwanza wa Maendeleo kwa Wananchi - Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Dar es Salaam 26.06.1964 Mahali ilipozaliwa TANU Makao Makuu ya Chama na Serikali	Dar es Salaam 7.7.1964	Alhaj Sheikh Amri Abeid Kaluta Waziri wa Maendeleo na Mira	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1965	1. Ndugu Moses Nnauye (Kiongozi) 2. Ndugu R. Selemani 3. Ndugu M. Masonge 4. Ndugu B. Kiraryo 5. Ndugu Jababu Kheri 6. Ndugu Canael Ngowi 7. Ndugu Linda Soma	- Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa - Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Ujiji, Kigoma 26.06.1965 Mahali Ulipofanyika Mkutano wa TANU kuvunja Utawala wa Kichifu Nchini	Dar es Salaam 07.07.1965	Ndugu Richard Wambura Waziri Mdogo, Ofisi ya Makamu wa Rias	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali
1966	1. Ndugu Christopher C. Liundi (Kiongozi) 2. Ndugu Moses Nnauye 3. Ndugu Alli Abdallahman 4. Ndugu Omari Abdallah 5. Ndugu John Mayenga	- Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. - Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Butiama, Musoma 12.06.1966 Mahali alipozaliwa Mwalimu Nyerere	Dar es Salaam 07.07.1966	Ndugu Richard Wambura Waziri Mdogo, Ofisi ya Makamu wa Rias	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1967	1. Ndugu A.T. Msokia (Kiongozi) 2. Ndugu S. Jabir 3. Ndugu J.K. Mbonde 4. Ndugu Omar Abdallah 5. Ndugu T. Atanas	• Vita dhidi ya unyonyaji na ubepari • Kuweka njia Kuu za Uchumi mikononi mwa Wananchi • Ujenzi wa Ujamaa-Siasa ya Ujamaa na Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Kiongoni, Zanzibar 26.05.1967 Alipozaliwa Sheikh Abeid Amani Karume Rais wa ASP na Makamu wa Kwanza wa Rais.	Dar es Salaam 07.07.1967	Sheikh Abeid Amani Karume Makamu wa Kwanza wa Rais	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1968	1. Ndugu Haji Seti Haji (Kiongozi) 2. Ndugu Khamis Said Tanu 3. Cpl. L Munanka Massangwe 4. Ndugu Hence Chacha 5. Ndugu Isack Malekela	• Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Matapwenda, Songea, Ruvuma 11.05.1968 Alipozaliwa Ndugu. Rashid Mfaume Kawawa Makamu wa Pili wa Rais	Dar es Salaam 07.07.1968	Ndugu Lawi N. Sijaona Waziri-Ofisi ya Makamu wa Rais	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1969	1. Ndugu Mrisho Vuai (Kiongozi) 2. Ndugu A. Benard 3. Ndugu Hamis Ali 4. Ndugu Simon Kadomole 5. Ndugu Stephen Paul	• Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Tabora 17.05.1969 Mahali lilipotangazwa Azimio la Tabora, Kura 3, Serikali ya Madaraka na Wimbo wa TANU yajenga nchi.	Dar es Salaam 07.07.1969	Ndugu Rashid Kawawa Makamu wa Pili wa Rais	Mwalimu. Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1970	1. Ndugu Christopher C. Liundi (Kiongozi) 2. Ndugu Robert Suluali 3. Ndugu Juma Abdallah 4. Ndugu Timothy David 5. Ndugu Yekonia Mahenga	• Kutambua na kuenzi Wakulima kwa Maendeleo ya Taifa • Kusisitiza umuhimu wa Vijiji vya Ujamaa • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Arusha 09.05.1970 Mahali lilipozaliwa Azimio la Arusha	Dar es Salaam 07.07.1970	Pius Msekwa Katibu Mtendaji Mkuu wa TANU	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1971	1. Ndugu Christopher C. Liundi (Kiongozi) 2. Ndugu Protas Makwina 3. Ndugu Joseph Mbwiliza 4. Ndugu Othman Mussa	• Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Kilimanjaro 06.05.1971 Kumbukumbu ya miaka 10 ya mahali ulipowashwa Mwenge wa Uhuru mwaka 1961	Dar es Salaam 07.07.1971	Meja Jenerali Mirisho Sarakikya Mkuu wa Majeshi ya Ulinzi na Usalama	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1972	1. Ndugu Sefu Kajuna (Kiongozi) 2. Ndugu B. Kimario 3. Ndugu Abasi Juma 4. Ndugu Kajo 5. Ndugu Alphonse Kato 6. Ndugu H. Majura	• Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika • Siasa ni Kilimo	Shule ya Sekondari Pugu, Pwani 05.05.1972 Mahali ambapo Mwl. J. K. Nyerere alijiuzulu Kazi ya Ualimu ili kuongoza TANU	Dar es Salaam 07.07.1972	Ndugu Paulo Bomani Waziri wa Mipango na Maendeleo.	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1973	1. Ndugu Sefu Kajuna (Kiongozi) 2. Ndugu A. Victor 3. Ndugu E. Maswi 4. Ndugu Joseph Marara 5. Ndugu Ameir A. Ameir	• Amani, Umoja na Uzalendo kwa Taifa. • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Mjini Zanzibar 24.04.1973 Mahali ilipozaliwa Afro Shiraz Party (ASP)	Dar es Salaam 07.07.1973	Alhaji Aboud Jumbe Makamu wa Kwanza wa Rais	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1974	1. Ndugu Selemani Seif (Kiongozi) 2. Ndugu Juma Mkelley 3. Ndugu S. Kibwana 4. Ndugu K. Mwakasindile 5. Ndugu R.G. Panga 6. Ndugu Peter K. Singano	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika.	Dar es Salaam 15.04.1974 Mahali ilipozaliwa TANU. Makao Makuu ya Chama na Serikali	Dar es Salaam 07.07.1974	Ndugu Dossa Azizi Mjumbe wa Kamati Kuu ya TANU na mwanzilishi wa TANU	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1975	1. Lt. Zawadi Madawili (Kiongozi) 2. Ndugu Fatuma Ramadhani 3. Ndugu Mastura A. Salum 4. Sgt. Aziza S. Muesuali 5. Ndugu Ruth Makelene 6. Ndugu Romena Maganga	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika.	Dodoma 10.04.1975 Makao Makuu mapya ya Chama na Serikali	Mkwakwani, Tanga 07.07.1975	Ndugu Rashid Mfaume Kawawa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Makamu wa Pili wa Rais	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1976	1. Ndugu N.A. Lichinga (Kiongozi) 2. Ndugu Juma Ame Jecha 3. Ndugu Alex Siwingwa 4. Ndugu George Kilimo 5. Ndugu A. Ikonje 6. Ndugu Amir Ibrahim	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika.	Micheweni, Pemba 08.04.1976 Mahali palipoachwa nyuma na Mamwinyi wa Kiarabu.	Iringa 07.07.1976	Sheikh Thabit Kombo Katibu Mkuu wa ASP	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1977	1. Ndugu Mahadh Musa Juma (Kiongozi) 2. Ndugu Clinus Majojo 3. Ndugu Palla Nyagumbo 4. Ndugu Swalehe Issa 5. Ndugu Haji A. Chabanga 6. Ndugu Abasi Y. Msumeri	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika.	Dar es Salaam 01.01.1977 Mahali Mwl. J.K. Nyerere alipotolea wazo la kuunganisha vyama vya TANU na ASP	Zanzibar 05.02.1977	Mhe. Aboud Jumbe Makamu wa Rais	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1978	1. Ndugu Chuma (Kiongozi) 2. Capt Ayo 3. Ndugu Salehe M. Beajunety 4. Ndugu Akida 5. Ndugu Kazoya 6. Ndugu Hamisi	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika.	Dar es Salaam 16.06.1978 Mahali Mwl. J. K. Nyerere alipotolea wazo la kuunganisha vyama vya TANU na ASP	Zanzibar 22.09.1978	Ndugu Alhaji About Jumbe Makamu wa Mwenyekiti wa CCM	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1979	1. Ndugu Yussuf Omar Chunda (Kiongozi) 2. Ndugu H. H. Wandola 3. Lt. Yusufu 4. Mkalambiat 5. Ndugu S. Komba 6. Ndugu H. Mandale. Makungu 7. Ndugu Deogratius Chamkaga	• Ujenzi wa Vijiji vya Ujamaa • Msisitizo wa dhana ya Kujitegemea • Ukombozi wa Nchi za Kusini wa Afrika	Tanga 06.06.1979 Mahali ambapo Vijana wa kwanza kuliunga mkono Azimio la Arusha walianzia safari ya miguu ya kutoka Tanga hadi Dar es Salaam.	Mtwara 22.09.1979	Mhe. Edward Moringe Sokoine Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1980	1. Ndugu Suleiman Kumchaya (Kiongozi) 2. Staff Surgent Mwachibu Selemani 3. Ndugu Mbwilo Kitujime 4. Ndugu Sihiana Arrasack 5. Ndugu Fatuma Ali 6. Ndugu Matronah Lubagumya	• Kujiandikisha kupiga kura ni haki ya kila Mtanzania na kuchagua viongozi bora • Kazi ni Uhai "Ushiriki wa Vijana na Wananchi katika mapambano dhidi ya Hali Mbaya ya Uchumi" • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika.	Bunazi, Kagera 04.05.1980 Mahali palipoanza kuvamiwa na Majeshi ya Fashisti Iddi Amini.	Musoma-Mara 22.09.1980	Ndugu Pius Msekwa Katibu Mtendaji Mkuu wa CCM	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1981	1. Ndugu Abdallah Kihato (Kiongozi) 2. Ndugu Salim H. Haji 3. Ndugu Hashim Omary 4. Ndugu Juma Ali Mohamed 5. Ndugu Londo Lazaro 6. Ndugu Teddy Kamba	• Uhamasishaji juu ya utekelezaji wa Agizo la Chama la Nguvu Kazi" • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Mkamasi, Zanzibar 03.06.1981 Mahali alipozaliwa Ndugu Alhaj About Jumbe Makamu wa Mwenyekiti wa CCM	Dodoma 22.09.1981	Mhe. Cleopa David Msuya Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1982	1. Ndugu Godfrey Tondo (Kiongozi) 2. Ndugu Shidi Ng'amba 3. Ndugu Said Athumani 4. Ndugu Musa Sekemani 5. Ndugu Mwita Masemo 6. Ndugu Abdallah H. Borofya	• Uhamasishaji wa utekelezaji wa Agizo la Chama la Nguvu Kazi" • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika.	Iringa 04.06.1982 Miaka kumi ya Azimio la Siasa ni Kilimo	Kusini, Pemba 22.09.1982	Ndugu Daudi Mwangoko Katibu Mtendaji Mkuu wa CCM-Taifa	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1983	1. Ndugu Rawal. S Gupta (Kiongozi) 2. Ndugu Christopher Shilole 3. Ndugu Omar Zuberi 4. Ndugu Ramadhani S, Juma 5. Ndugu Kichewe Idhungo 6. Ndugu Albert Mgumba	• Uhamasishaji juu ya utekelezaji wa Agizo la Chama la Nguvu Kazi" • Vita dhidi ya Wahujumu Uchumi • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Sumbawanga, Rukwa 03.06.1983 Mkoa uliozalisha Mazao ya Chakula kwa wingi na kulisha mikoa ya Jirani	Kigoma 22.09.1983	Ndugu Rashid Mfaume Kawawa Katibu Mkuu wa CCM	Ndugu Aboud Jumbe Makamu Mwenyekiti CCM-Taifa
1984	1. Ndugu S. S. Juma (Kiongozi) 2. Ndugu Shukuru Adam Ally 3. Ndugu Manase Fredrick 4. Ndugu Khalid Juma 5. Ndugu Effron Rutajumbukilwa 6. Ndugu Ally Salum	• Uhamasishaji juu ya utekelezaji wa Agizo la Chama la Nguvu Kazi" • Vita dhidi ya Wahujumu Uchumi • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Mti Ulaya, Zanzibar 03.06.1984 Mahali walipokutana Vijana wa ASP Kabla ya Mapinduzi Matukufu ya Zanzibar	Kagera 22.09.1984	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mwalimu Nyerere Rais wa Chama na Serikali.
1985	1. Ndugu Haruna R. Mkessa (Kiongozi) 2. Ndugu Bakari Maulid Mchia 3. Ndugu Lamson Mswima 4. Ndugu Saidi Mbaraka Said 5. Ndugu Maato Rubera Mtani 6. Ndugu Asaa Ali Rashid	• Uchaguzi Mkuu • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika	Dakawa, Morogoro 03.06.1985 Mahali ilipotokea ajali ya Ndugu Edward Moringe Sokoine Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania April 04, 1984	Ruvuma 22.09.1985	Mhe. Salim A. Salim Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mwalimu Nyerere Mwenyekiti wa Chama

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1986	1. Ndugu Hassan Ali Shaali (Kiongozi) 2. Ndugu. Mussa Abdalla Kimbuli 3. Ndugu Hussein N. Nawema 4. Ndugu Shija Othman Hassa 5. Ndugu Mwanne Omar Mussa 6. Ndugu Said Talib Khamis	• Ujenzi wa Chama Cha Mapinduzi • Uraghibishaji wa Kaulimbiu ya Siasa ni Kilimo • Kufufua Moyo wa kujitolea • Ukombozi wa Nchi za kusini mwa Afrika.	Mbeya 02.06.1986	Mwanza 22.09.1986	Mhe. Idrisa Abdul Wakili Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mwalimu Nyerere Mwenyekiti wa Chama
1987	1. Ndugu Mohamed Seif Malinda (Kiongozi) 2. Ndugu Hamad Nassoro Mselemu 3. Ndugu Magreth Omar Chusi 4. Ndugu Seleman Rashid Mpangile 5. Ndugu Hosea L. Mpangike 6. Ndugu Abubakar Haji Khamis	• Uhimizaji wa dhana ya Uwajibikaji wa Viongozi kwa Wananchi • Uimarishaji wa Jumuiya ya Umoja wa Vijana • Ukombozi wa Nchi za Kusini mwa Afrika • Mkutano Mkuu wa Chama	Dae es Salaam 02.06.1987 Mahali ulipotangazwa Uamuzi wa Azimio la Arusha	Arusha 22.09.1987	Mhe. Joseph Sinde Warioba Makamu wa Kwanza wa Rais na Waziri Mkuu	Mwalimu Nyerere; Mwenyekiti wa Chama
1988	1. Ndugu Faustin M. Musita (Kiongozi) 2. Ndugu Hamis Madili 3. Ndugu Festus K. Bujilima 4. Ndugu Rajab O. Luhavi 5. Ndugu Muwaze Abdallah Ally 6. Ndugu Chumu Abdallah Abdallah	• Utekeleza sera ya ujamaa na kujitemea kwa vitendo • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Maadhimisho ya Miaka 10 ya Umoja wa Vijana na uimarishaji wa Jumuiya hiyo	Bagamoyo, Pwani 01.06.1988 Kilikua Kituo cha uovu wa Biashara ya Utumwa Makao Makuu ya Utawala wa Wajermani Mkoa kwa kwanza kukabidhiwa Nishani ya “Beyond War Award” na Mwalimu J. K. Nyerere tarehe 07.07.1986	Kilimanjaro 22.09.1988	Dkt. Omar Ali Juma Makamu wa Kwanza wa Rais	Mwalimu Nyerere Mwenyekiti wa Chama

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1989	1. Ndugu Moshi A. Suleiman. Kitingi (Kiongozi) 2. Ndugu Waziri Ako Panga 3. Ndugu Juma Abdallah Juma 4. Ndugu Nurdin H. Babu 5. Ndugu Jafari Ismail . Kimweli 6. Ndugu Mohamed Ali. Harma	• Ujenzi wa Chama (CCM) • Mpango wa Kufufua uchumi • Kilimo kama Uti wa Mgongo wa Uchumi wa Taifa • Kazi na Ujenzi wa Taifa • Uimarishaji wa muungano	Singida 01.06.1989 Mkoa wa kwanza kutangazwa kumaliza mchango wa Ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya Chama Dodoma Mkoa wa kwanza ulionza kuzalisha Alizeti kama zao la biashara	Shinyanga 22.09. 1989	Ndugu Rashid Mfaume Kawawa Katibu Mkuu wa CCM	Mwalimu Nyerere Mwenyekiti wa Chama
1990	1. Ndugu Ali Mwinyi Msuko (Kiongozi) 2. Ndugu Ali Khamis Makame 3. Ndugu Godwin A. Mkanwa 4. Ndugu Khatib Idd Khatibu 5. Ndugu S. L.Mzema 6. Ndugu Anatory John Aman	• Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 1990 • Wapinga Muungano ni sumu kubwa ya Taifa • Vijana Tuungane kuanzisha Makambi • Pambana Rushwa, Wizi wa Mali za Umma na mikataba bandia • Madawa ya kulevya ni hatari kwa jamii kwani yanadhhoofisha na kuharibu akili na yanasababisha kifo	Kichakapumu Wilaya ya Micheweni, Kaskazini -Pemba 01.06.1990 Mahali ulipofanyika Mkutano Mkuu wa AFRO SHIRAZ PARTY	Tabora 22.09.1990	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Makamu Mwenyekiti wa CCM na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1991	1. Ndugu Leonidas T. Ghama (Kiongozi) 2. Ndugu Ernest. Mabura Kalaba 3. Ndugu Khamis Hotuba Memberi 4. Ndugu Hamad Faki Juma 5. Ndugu Japhat Frank Mpande 6. Ndugu Morice Adriano	• Kuhimiza Amani wakati wa mageuzi ya Mfumo wa kisiasa nchini • Kuendeleza mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Mapambano dhidi ya Dawa za Kulevya.	Wilaya ya Ilala, Dar es Salaam 01.06.1991 MahaAli ambapo TANU ilizaliwa Julai 7, 1954 Mahali ambapo Mwenyekiti na Rais Mstaafu Mwalimu Nyerere alitangazia umma kung'atuka na kuvua kofia zote za uongozi wake.	Dodoma 22.09.1991	Mhe. John Malecela Waziri Mkuu na Makamu wa Kwanza wa Rais	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Mwenyekiti wa Chama na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1992	1. Ndugu Jackson William Msome (Kiongozi) 2. Ndugu Mohamed Omary Nyawenga 3. Ndugu Masoud J Masoud 4. Ndugu Gusta Muba 5. Ndugu Khatib Hajj Khalid	• Kuhimiza Amani wakati wa mageuzi ya Mfumo wa kisiasa nchini • Kuendeleza mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Mapambano dhidi ya Dawa za Kulevya.	Kaskazini- Unguja 01.07.1992 Mahali ambapo Mhe. Ali Hassan Mwinyi, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mwenyekiti wa CCM-Taifa, alipoanzia shughuli za ualimu na hapa ndipo Mkoani kwake.	Kigoma 22.09.1992	Mhe. Salmin Amour Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Mwenyekiti wa Chama na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1993	1. Ndugu Makame Mabruk Makame (Kiongozi) 2. Ndugu Augustino Lawrence Maile 3. Ndugu Iddi Abdallah Juma 4. Ndugu Mohamed Abdallah Ali	• Uraghibishaji na utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Vijana • Ajira katika Sekta isiyo rasmi • UKIMWI na Maendeleo • Hifadhi ya Mazingira • Athari za Dawa za Kulevya	Nachingwea-Lindi 01.08. 1993 Azimio la Ilulu ambalo lilitoa Dira ya Maendeleo ya Mkoa wa Lindi Wapigania Uhuru wa Nchi za kusini mwa Afrika akiwemo Mondlane, Samora Machel na Robert Mugabe waliandaliwa na kupitia Nachingwea. Heshima kwa Mheshimiwa Rashid Kawawa kama Mbunge wa kwanza wa Jimbo la Nachingwea baada ya Uhuru kutoka mwaka 1961 - 1975	Kibaha, Pwani 23.11.1993	Dkt. Salmin Amour Juma Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Zanzibar,	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1994	1. Ndugu Vicent Nkalalwe (Kiongozi) 2. Ndugu Mocky Kitiku Bui 3. Ndugu Asha Stambuli 4. Ndugu Bakari Saleh Juma	• Dhana mpya ya Mbio za Mwenge wa Uhuru • Mwaka wa Kimataifa wa Familia • Msisitizo wa Ajira kwa vijana	Kusini - Pemba 15.07. 1994 Mahali alipozaliwa Dkt. Omar Ali Juma	Morogoro 07.11.1994	Mhe. Agostino Lyatonga Mrema (Mb) Waziri wa Mambo ya Ndani na Naibu Waziri Mkuu	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1995	1. Ndugu Mohamed Omary Mbuga (Kiongozi) 2. Meja Juma Abdalla Machano 3. Lt. Nombo Hamisi Madili 4. Ndugu. Stanley Mgulumbi	• Uchaguzi Mkuu wa mwaka 1995 chini ya Mfumo wa vyama vingi vya siasa • Uimarishaji wa Sekta ya Elimu • Ajira kwa Vijana	Shinyanga 01.07.1995 Kuenzi umuhimu wa ulinzi wa Jadi ulioanzia Shinyanga na kuenea nchi nzima Kutambua mchango wa Shirika la Oxfam katika kuanzisha na kutekeleza miradi ya vijana ya kuzalisha mali Mkoani Shinyanga.	Mbeya 23.10.1995	Mhe. Cleopa David Msuya Waziri Mkuu na Makamu wa kwanza wa Rais	Mhe. Ali Hassan Mwinyi Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1996	1. Ndugu Kilian Charle (Kiongozi) 2. Ndugu Hamis Mbarak Abdallah 3. Ndugu Yahaya Msakamali 4. Ndugu Haruna Abdalla Nyongeza: 1. Ndugu Mohamed Omary Mbuga 2. Ndugu Khatib Khalid Khatib	• Vita dhidi ya Rushwa • Msisitizo wa upatikanaji wa Ajira kwa vijana • Mwaka wa Mtoto wa Kike (Ulizi wa Mtoto wa Kike) • Uimarishaji wa Sekta ya Afya	Dar es Salaam 01.07.1996 Mkoa ambao mwaka wa Kimataifa wa Mtoto wa Kike (1996) ulizinduliwa rasmi kitaifa na Dkt Omari Ali Juma Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Iringa 04.12.1996	Mhe. Dkt. Omar Ali Juma Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1997	1. Ndugu Suleiman Kimea (Kiongozi) 2. Ndugu Abdallah Nahama 3. Ndugu Mussa Saleh Seif 4. Lt. Moses J. Ulaya	Ujumbe Mkuu: • Msisitizo wa Ajira kwa Vijana • Maandalizi ya Sensa ya watu na makazi kwa mwaka 1998 • Hifadhi ya Mazingira • Hifadhi ya Chakula	Kiomboi -Singida 01.08.1997	Ruvuma 02.12.1997	Mhe. Dkt. Ghalib Bilali Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
1998	1. Ndugu Julius Shulla Tweneshe (Kiongozi) 2. Ndugu Hamisi Kananda 3. Ndugu Abdul Ally Suleimani 4. Skolastika Shija	Ujumbe Mkuu: • "Vita dhidi ya Umaskini".	Kaskazini Unguja 01.07.1998 Kijiji cha Kidombomahali alipozaliwa Mhe. Dkt Salmin Amour Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi.	Mara 01.11.1998	Mhe. Frederick T. Sumaye Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
1999	1. Ndugu Ali Rashid Ali (Kiongozi) 2. Ndugu Asha Mbwana 3. Ndugu Ali Ramadhani Mwalimu 4. Ndugu Julius Masubo Kambarage	Ujumbe Mkuu: • Ajira kwa Vijana • Hifadhi ya Mazingira (Upandaji na utunzaji wa Mazingira na uhifadhi wa chakula)	Arusha 01.07.1999	Dodoma 01.11.1999	Dkt Ghalib Bilal Waziri Kiongozi, Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2000	1. Ndugu Jordan Rugimbana (Kiongozi) 2. Ndugu Angela Maganda 3. Ndugu Juma Hamadi Saidi 4. Ndugu C. Maiga	Ujumbe Mkuu: • Vijana na Janga VVU/ UKIMWI. Ajenda ya kudumu: • “ Vita dhidi ya VVU/ UKIMWI kuwa ajenda ya Kudumu.” • Kumbukumbu ya mwaka mmoja wa kifo cha Baba wa Taifa na Mwanzilishi wa Mwenge wa Uhuru na falsafa yake • Kudumisha Umoja wa Kitaifa na kupiga vita aina zote za kibaguzi • Kumbukumbu ya kuingia Karne ya 21 na Mtazamo wa Falsafa ya Mwenge wa Uhuru kwa Maendeleo ya Taifa.	Butiama, Mara 17.06.2000 Mahali alipozaliwa Baba wa Taifa na Mwanzilishi wa Mwenge wa Uhuru na falsafa yake	Moshi, Kilimanjaro 14.10.2000	Dkt. Omri Ali Juma Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2001	1. Ndugu Fatuma J. Shomari (Kiongozi) 2. Ndugu Elizabeth E. Mwanache 3. Ndugu Mzee Ally Pira 4. Ndugu Peter Zakaria	Ujumbe Mkuu: • Jitolee ulete Maendeleo. • Vita dhidi ya Umaskini Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI	Kusini Unguja 13.06.2001	Dar es salaam 14.10.2001	Mhe. Amani Abeid Karume Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi.	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2002	1. Ndugu Perfect Benedict Nkuu (Kiongozi) 2. Ndugu Gasper Angelus Bendera 3. Ndugu Kamis Dadi Khamis 4. Ndugu Salima Mohamed Babu	Ujumbe Mkuu: • "Sensa ya Watu na Makazi Agosti, 2002" Ujumbe wa kudumu • Jitolee kusaidia waliothirika na UKIMWI	Rukwa 13.06.2002	Tanga 14.10.2002	Dkt. Mohamed Ali Shein Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Amani Abeid Karume Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2003	1. Ndugu Ali Mohamed Ali (Kiongozi) 2. Ndugu Devota Silasi Macheke 3. Ndugu Donald Simango Majiti 4. Ndugu Makame Haji Hamza 5. Ndugu Sanura Juma Othman 6. Ndugu Betashenye Benedict Gamanywa	Ujumbe Mkuu: • "Sema Ndiyo kwa haki ya Mtoto" Ajenda ya Kudumu: • UKIMWI haubagui, sisi hatubagui"	Tabora 07.06.2003	Mwanza 14.10.2003	Mhe. Frederick T. Sumaye Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2004	1. Ndugu Francis Isaac (Kiongozi) 2. Ndugu Dkt Magnus Banyikila 3. Ndugu Ndewirwa S. Mbise 4. Ndugu Hamis 5. Ndugu Chiku 6. Ndugu Marieta Martine	Ujumbe Mkuu: • "Ukuzaji wa Sekta isiyo rasmi ni chanzo cha Ajira" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI	Kagera 07.06.2004 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Kagera (Miaka 20)	Lindi 14.10.2004	Dkt. Mohamed Ali Shein Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2005	1. Ndugu Choyo Juma Choyo (Kiongozi) 2. Ndugu Kulwa John Saso 3. Ndugu Juma Ali Juma 4. Ndugu Eriaeli Sariaeli Marunda 5. Ndugu Zuhura Abdulla Salim 6. Ndugu Elias Nawela	Ujumbe Mkuu: • "Uchaguzi Mkuu 2005, jitokeze kupiga kura na kuchagua Viongozi Bora" Ajenda ya kudumu • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI	Kigoma 07.06.2005 Muda mrefu ulikuwa umepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Kagera (Miaka 13)	Singida 14.10.2005	Mhe. Frederick T. Sumaye Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Benjamin Wiliam Mkapa Rais wa Awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2006	1. Ndugu Juma Abubakhar Mswadiku (Kiongozi) 2. Ndugu Anthony Mtaka 3. Ndugu Gerald Nkamia 4. Ndugu Peya Yusuph Mtumwa 5. Ndugu Zamda Geuka 6. Ndugu Joseph Philipo Ntonda	Ujumbe Mkuu: • "Uanzishaji na uimarisha wa SACCOS" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI na • Dawa za Kulevya	Morogoro 31.5.2006 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu Shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Morogoro (Miaka 21)	Ruvuma 14.10.2006	Mhe. Shamsi Vuai Nahodha Waziri Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2007	1. Capt. Mwahija Ramadhani Shemhaj (Kiongozi) 2. Ndugu Jamal J. Kuwingwa 3. Ndugu Erica Yegella 4. Ndugu Ally Boko 5. Ndugu Mussa Mnyeti 6. Ndugu Muhammad Kombo	Ujumbe Mkuu: • "Mapambano dhidi ya Rushwa" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI	Dore Mjini Magharibi 30.5. 2007	Arusha 14.10.2007	Mhe. Shamsi Vuai Nahodha Waziri Kiongozi wa SMZ	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2008	1. Ndugu Shaines Martin Nungu (Kiongozi) 2. Ndugu Jeremiah .G. Ouko 3. Ndugu Bakia .A. Khamis 4. Ndugu Suleiman .S. Jecha 5. Ndugu Elizabeth G. Kalonga 6. Ndugu Mohamed .A. Magati	Ujumbe Mkuu: • "Hifadhi ya Mazingira" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya na Rushwa	Msoga, Pwani 29.5. 2008 Mahali alipozaliwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Tanga 14.10.2008	Mhe. Mizengo P. K. Pinda Waziri Mkuu Jamhuri ya Muungano wa Tazanzania	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2009	1. Ndugu Kheir Ahmada Mwawalo (Kiongozi) 2. Ndugu Mayunga John Mganga 3. Ndugu Jane Reuben William 4. Ndugu Siudhiki Juma Haji 5. Ndugu Abdallah Yussuf Haji 6. Ndugu Mashaka Mohamed Lutumbika	Ujumbe Mkuu: • Pinga ukatili wa Kijinsia, Watoto na Albino • Hifadhi ya mazingira Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya na Rushwa	Mwanza 29.05.2009 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Mwanza (Miaka 23)	Mara 14.10.2009	Mhe. Dkt Ali Mohamed Shein Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2010	1. Ndugu Nassoro Ally Matuzya (Kiongozi) 2. Ndugu Flatei Gregory Massay 3. Ndugu Mwashibanda Lucas Shibanda 4. Ndugu Time Bakar Sharif 5. Ndugu Moshi Faki Lihunde 6. Ndugu Hamis Vuai	Ujumbe Mkuu: • Mapambano dhidi ya Malaria "Maliza Malaria na Malaria haikubaliki" • Tuungane kutokomeza Ukatili wa Albino na Tutetee haki za wanawake UCHAGUZI MKUU 2010 • Kura yako, nguvu yako. Hatma ya leo na kesho ya Mtazania iko mikononi mwako Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya na Rushwa	Manyara 29.05.2010 Kuutangaza Mkoa wa Manyara na fursa zake. (Mkoa Mpya)	Kigoma 14.10.2010	Mhe. Dkt Ali Mohamed Shein Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2011	1. Ndugu Mtumwa Rashid Khalfani (Kiongozi) 2. Ndugu Mussa Khatib Mohamed Mussa 3. Ndugu Abdalla Khatibu Abdalla 4. Ndugu Deogratias Bula Dafi 5. Ndugu Elisha Laulance Ghama 6. Ndugu Vick W. Mbunde	Ujumbe Mkuu: • Tumethubutu, Tumeweza na tunazidi kusonga Mbele. • (Miaka 50 ya Uhuru wa Tanganyika) Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Butiama, Mara 14.10. 2011 Mbio Maalum-Miaka 50 ya Uhuru wa Tanganyika Mahali alipozaliwa Baba wa Taifa na Mwanzilishi wa Mwenge wa Uhuru na falsafa yake	Dar es Salaam/ Kilimanjaro 06.12.2011 Mbio Maalum-Miaka 50 ya Uhuru wa Tanganyika.	Dkt. Mohamed Gharib Bilal Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2012	1. Capt. Honest Ernest Mwanosya (Kiongozi) 2. Ndugu Tatu Saidi Mussa 3. Ndugu Kajja A. Godfrey 4. Ndugu Wito J. Mlemelwa 5. Ndugu Sofia M. Kizigo 6. Lt. Mussa M. Ngomambo	Ujumbe Mkuu: • "Sensa ni Msingi wa Mipango ya Maendeleo yetu, Shiriki kuhesabiwa tarehe 26.8. 2012" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Mbeya 11.05.2012 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Mbeya (Miaka 26)	Shinyanga 14.10.2012	Mhe. Mizengo P. K. Pinda Waziri Mkuu Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2013	1. Ndugu Juma Ali Simai (Kiongozi) 2. Ndugu Christopher J. Emmanuel 3. Ndugu Zamda A. John 4. Ndugu Seperatus N. Lubinga 5. Ndugu Zuweni G. Abdalla 6. Ndugu Mgeni S. Mgeni	Ujumbe Mkuu: • "Watanzania ni wamoja, tusigawanywe kwa misingi ya tofauti zetu za dini, itikadi, rangi wala rasimali" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Kusini Pemba 06.05.2013 Kijiji cha Chokocho alipozaliwa Dkt. Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Iringa 14.10.2013	Mhe. Dkt. Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2014	1. Ndugu Rachael Stephen Kassanda (Kiongozi) 2. Ndugu Yusuph Athumani Shaka 3. Ndugu Wito Jaston Mlemelwa 4. Capt. Tanu Oscar Mlowezi 5. Ndugu Hassan Salum 6. Ndugu Hamza Ibrahim Mohamed	Ujumbe Mkuu: • "Katiba ni Sheria kuu ya nchi, jitokeze kupiga kura ya maoni tupate Katiba mpya" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Kagera 02.05.2014 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Kagera (Miaka 10)	Tabora 14.10.2014	Mhe. Dkt. Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2015	1. Ndugu Juma Khatibu Chum (Kiongozi) 2. Ndugu Mosi Maalim Khamis 3. Ndugu Hassan Hakim Mohamed 4. Ndugu Karim Haruna Mzee 5. Ndugu Arnold George Litimba 6. Ndugu Delina Friday Simfukwe	Ujumbe Mkuu: • "Tumia haki yako ya Kidemokrasia, jiandikishe na kupiga kura katika uchaguzi Mkuu wa 2015" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Ruvuma 29.04.2015 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Ruvuma (Miaka 9)	Dodoma 14.10.2015	Mhe. Dkt. Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	Mhe. Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2016	1. Ndugu George Jackson Mbijima (Kiongozi) 2. Ndugu Lucia Vitalis Kamafa 3. Ndugu Alex Christopher Kayuni 4. Ndugu Nahoda Makame Nahoda 5. Ndugu Munira Saidi Abass 6. Ndugu James Sadick Munguji	Ujumbe Mkuu: • "Vijana ni Nguvu kazi ya Taifa, washirikishwe na kuwezesha: Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Morogoro 18.04.2016 Muda mrefu ulikuwa upepita tangu shughuli za Mwenge wa Uhuru kufanyika Mkoani Morogoro (Miaka 10)	Simiyu 14.10.2016	Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
2017	1. Ndugu Amour Hamad Amour (Kiongozi) 2. Ndugu Salome Obadia Mwakaitima 3. Ndugu Shukran Islam Msuri 4. Ndugu Fredrick Joseph Ndahani 5. Ndugu Vatma Yunus Hassan 6. Ndugu Bahati Mwaniguta Lugodisha	Ujumbe Mkuu: • "Shiriki kukuza uchumi wa Viwanda kwa Maendeleo ya nchi yetu" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Katavi 02.04.2017 Kuutangaza Mkoa wa Katavi na fursa zake ikiwemo Utalii. (Mkoa Mpya)	Mjini Magharib 14.10.2017	Mhe. Balozi Seif Ali Idi Makau wa Pili wa Rais wa Zanzibar	Mhe. Dkt John Joseph Pombe Magufuli Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
2018	1. Ndugu Charles Francis Kabeho (Kiongozi) 2. Ndugu Augusta Paul Safari 3. Ndugu Riziki Hassan Ali 4. Ndugu Issa Mahamoud Abasi 5. Ndugu Dominic Rweyemamu Njunwa 6. Ndugu Ipyana Alinuswe Mlilo	Ujumbe Mkuu: • "Elimu ni Ufunguo wa Maisha; Wekeza sasa kwa Maendeleo ya Taifa letu" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Geita 02.04.2018 Mkoa ulipozaliwa Mhe. Dkt John Joseph Pombe Magufuli Rais wa awamu ya tano wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Tanga 14.10.2018	Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt Ali Mohamed Shein Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi
2019	1. Ndugu Mzee Ali Mkongea (Kiongozi) 2. Ndugu Kenan Laban Kihongosi 3. Ndugu Malugu Benard Mwanganya 4. Ndugu Nkwimba Madirisha Nyangogo 5. Ndugu Haji Abdulla Hamad 6. Ndugu Latifa Khamis Juwakali	Ujumbe Mkuu: • "Maji ni Haki ya kila Mtu, Tutunze vyanzo vyake na tukumbuke kushiriki Uchaguzi wa Serikali za Mitaa" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Songwe 02.04.2018 Kuutangaza Mkoa wa Songwe na fursa zake ikiwemo Utalii wa Kimondo. (Mkoa Mpya)	Lindi 14.10.2018	Mhe. Dkt Samia Suluhu Hassan Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt John Joseph Pombe Magufuli Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2020	MBIO ZA MWENGE WA UHURU HAZIKUWEPO KWA SABABU YA UVIKO-19					
2021	1. Lt. Josephine Paul Mwambashi-JWTZ (Kiongozi) 2. Pte. Dismas Eginu Mvula-JWTZ 3. Cpl. Rehema Ally Haji-JWTZ 4. Lt. Mussa Hassan Mussa-JWTZ 5. Lt. Geoffrey Jume Aron -JWTZ 6. Lt. Ramadhani Ali Msham-JWTZ	Ujumbe Mkuu: • "TEHEMA ni Msingi wa Taifa Endelevu, Itumie kwa Usahihi na Uwajibikaji" • "Uhamasishaji wa Lishe bora kwa Afya imara" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI, Dawa za Kulevya, Rushwa na Malaria	Kusini Unguja 17.05.2021 Mkoa ulipozaliwa Mhe. Dkt Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Chato-Geita 14.10.2021	Mhe. Hemed Suleiman Abdulla Makamu wa Pili wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar	Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2022	1. Ndugu Sahil Nyanzabara Geraruma (Kiongozi) 2. Ndugu Rodrick Romward Ndyamukama 3. Ndugu Zadida Abdalla Rashid 4. Ndugu Gloria Festo Peter 5. Ndugu Ali Juma Ali 6. Ndugu Emmanuel Ndege Chacha	Ujumbe Mkuu: • "Sensa ni Msingi wa Mipango Endelevu, Shirikiki kuhesabiwa tuyafikie Maendeleo ya Taifa" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe	Njombe 01.04.2022 Kuutangaza Mkoa wa Njombe na fursa zake ikiwemo Kilimo cha zao la Paraachichi. (Mkoa Mpya)	Kagera 14.10.2022	Mhe. Dkt. Philp Isidor Mpango Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.	Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2023	1. Ndugu Abdalla Shaib Kaim (Kiongozi) 2. Ndugu Juma Silima Sheha 3. Ndugu Atupokile Elia Mhalila 4. Ndugu Martin Michael Mkanga 5. Ndugu Emanuel Jackson Hondi 6. Ndugu Zainabu Hemed Mbetu	Ujumbe Mkuu: • "Tunza Mazingira, Okoa vyanzo vya Maji kwa ustawi wa viumbe hai na uchumi wa Taifa" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWI • Dawa za Kulevya, Malaria na, Rushwa	Mtwara 02.04.2023 Mkoa alipozaliwa Mhe. Benjamin William Mkapa Rais wa awamu ya Tatu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Manyara 14.10.2023	Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Mwaka	MAJINA YA WAKIMBIZA MWENGE WA UHURU KITAIFA	KAULI MBIU YA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	UZINDUZI: MKOA, SABABU NA TAREHE	KILELE: MKOA NA TAREHE	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEZINDUA MBIO ZA MWENGE WA UHURU	KIONGOZI WA KITAIFA ALIYEHITIMISHA MBIO ZA MWENGE WA UHURU
2024	1. Ndugu Godfrey Eliakimu Mnzava (Kiongozi) 2. Ndugu Ramadhani Makame Khamisi 3. Ndugu Makwaya Joseph Makwaya 4. Ndugu Claude Andrew Kilala 5. Ndugu Nussaibat Hafidh Ahmed 6. Ndugu Maria Fedrick Mapunda	Ujumbe Mkuu: • "Tunza mazingira na Shiriki uchaguzi wa Serikali za Mitaa kwa ujenzi wa Taifa endelevu" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe	Kilimanjaro 02.04.2024 Mahali ulipowashiwa Mwenge wa Uhuru mwaka 1961	Mwanza 14.10.2024	Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.
2025	1. Ndugu Ismail Ali Ussi (Kiongozi) 2. Ndugu Elizaberth Petro Makingi 3. Ndugu Raymond Elias Joseph 4. Ndugu Aziz Juma Aboubakar 5. Ndugu Zainab Suleiman Mbwana 6. Ndugu Ahmada Khamis Ahmada	Ujumbe Mkuu: • "Jitokeze Kushiriki Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025 kwa Amani na Utulivu" Ajenda ya kudumu: • Mapambano dhidi ya VVU/UKIMWIDawa za Kulevya, Rushwa, Malaria na Lishe	Pwani 02.04.2025 Mkoa alipozaliwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete Rais wa awamu ya Nne wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania amabaye amestaafu na bado anaishi.	Mbeya 14.10.2025	Mhe.Dkt. Philip Isdor Mpango Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania	

ISBN 978-9987-08-577-4

9 789987 085774